

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
Lokalnej Grupy Działania
ECHO PUSZCZY BOLIMOWSKIEJ
NA LATA 2009-2015

BOLIMÓW - PUSZCZA MARIAŃSKA - WISKITKI
CZERWIEC - GRUDZIEŃ 2008

Spis treści

Wstęp	4
1. Charakterystyka LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” jako jednostki odpowiedzialnej za realizację LSR	6
1.1. Nazwa i status prawny LGD oraz data wpisu do KRS i numer w tym rejestrze	6
1.2. Opis procesu budowania partnerstwa	6
1.3. Charakterystyka członków LGD albo jej partnerów i sposób rozszerzania lub zmiany składu LGD.....	7
1.4. Struktura Rady lub innego organu LGD, do którego wyłącznej właściwości należy wybór operacji zgodnie z art. 62 ust. 4 rozporządzenia nr 1698/2005, zwanych dalej „organem decyzyjnym”	10
1.5. Zasady i procedury funkcjonowania LGD oraz organu decyzyjnego	10
1.6. Kwalifikacje i doświadczenie osób wchodzących w skład organu decyzyjnego.....	13
1.6. Doświadczenie LGD i członków LGD albo jej partnerów w realizacji operacji	14
2. Opis obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności	14
2.1. Wykaz gmin wchodzących w skład LGD	14
2.2. Uwarunkowania przestrzenne (mapa), geograficzne, przyrodnicze, historyczne i kulturowe	14
2.3. Ocena społeczno-gospodarcza obszaru, w tym potencjału demograficznego i gospodarczego obszaru oraz poziomu aktywności społecznej.....	27
2.4. Specyfika obszaru	34
3. Analiza SWOT dla obszaru objętego LSR, wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy	36
4. Określenie celów ogólnych i szczegółowych LSR oraz wskazanie planowanych przedsięwzięć służących osiągnięciu poszczególnych celów szczegółowych, w ramach których będą realizowane operacje, zwanych dalej „przedsięwzięciami”	40
5. Określenie misji LGD	58
6. Wykazanie spójności specyfiki obszaru z celami LSR	59
7. Uzasadnienie podejścia zintegrowanego dla przedsięwzięć planowanych w ramach LSR	60
8. Uzasadnienie podejścia innowacyjnego dla przedsięwzięć planowanych w ramach LSR	62
9. Określenie procedury oceny zgodności operacji z LSR, procedury wyboru operacji przez LGD, procedury odwołania od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sprawie wyboru operacji w ramach działania, o którym mowa w art. 5 ust. 1 pkt 21 ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, kryteriów, na podstawie których jest oceniana zgodność operacji z LSR, oraz kryteriów wyboru operacji, a także procedury zmiany tych kryteriów	63

10. Określenie budżetu LSR dla każdego roku jej realizacji.....	73
11. Opis procesu przygotowania i konsultowania LSR	76
12. Opis procesu wdrażania i aktualizacji LSR	79
13. Zasady i sposób dokonywania oceny (ewaluacji) własnej.....	81
14. Określenie powiązań LSR z innymi dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym LSR	81
15. Wskazanie planowanych działań, przedsięwzięć lub operacji realizowanych przez LGD w ramach innych programów wdrażanych na obszarze objętym LSR ...	86
16. Przewidywany wpływ realizacji LSR na rozwój regionu i obszarów wiejskich	86
16. Informacja o dołączanych do LSR załącznikach.....	87

Wstęp

W dobie dynamicznych przeobrażeń ekonomiczno-społecznych w skali kraju, Europy, jak i perspektywie globalnej rośnie rola środowisk lokalnych w kształtowaniu korzystnych warunków do rozwoju ekonomiczno-społecznego oraz budowie trwałych przewag konkurencyjnych. Równocześnie restytucja samorządu lokalnego i regionalnego oraz następująca decentralizacja zarządzania państwem umożliwia wzrost samorządności oraz zaangażowanie lokalnych społeczności w budowę społeczeństwa obywatelskiego. Przyszłe oblicze gospodarcze i społeczne zależy w znacznie większym, aniżeli przed laty, zakresie od aktywności podmiotów lokalnych oraz umiejętności współpracy i współdziałania podmiotów z różnych sektorów. Kluczowe znaczenie posiadają oddolne inicjatywy i działania, zmierzające do lokalnego rozwoju ekonomiczno-społecznego, poprawy warunków życia i pracy mieszkańców oraz wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej.

Wspólne działanie wymaga wypracowania mechanizmów koordynacji inicjatyw lokalnych połączonych z konsekwentnym dążeniem do realizacji wytyczonych długookresowych celów rozwojowych. Wyczerpał się model rozwoju kształtowany wyłącznie przez organy samorządu terytorialnego. Kształtowanie nowego modelu zarządzania rozwojem wymaga przyswojenia przez lokalne środowiska i struktury administracyjne nowej filozofii działania, opartej na partnerstwie i współdziałaniu, integracji działań i podejściu oddolnym do rozwoju lokalnego. Odpowiedzią na te wyzwania jest program LEADER oraz tworzenie lokalnych grup działania.

Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania „Echo Puszczy Bolimowskiej” zostało zainicjowane na początku 2008 r., w wyniku spotkań samorządowców i liderów lokalnych trzech sąsiadujących ze sobą Gmin Zachodniego Mazowsza: Bolimowa, Puszczy Mariańskiej i Wiskitek. Formalnie, Grupa ta działa w formie stowarzyszenia od września 2008 r. Dla potrzeb realizacji swoich celów statutowych LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” przystąpiła do opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR).

Koordynowanie prac nad LSR powierzone zostało Mariańskiemu Ruchowi Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych (instytucji pozarządowej), przy wykorzystaniu tzw. metody środowiskowo-eksperckiej, która wskazywana jest jako jedna z najlepszych metod przygotowywania różnego rodzaju planów lokalnych. W pracach nad Lokalną Strategią Rozwoju dla LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” akcent położony został na partycypacji lokalnej społeczności i szerokim uspołecznieniu procesu budowania Lokalnej Strategii Rozwoju, poprzez zaangażowanie przedstawicieli wszystkich sektorów funkcjonujących na terenie oddziaływania LGD: przedsiębiorców, lokalnych liderów społecznych, przedstawicieli władz samorządowych, organizacji pozarządowych, mieszkańców, grup samopomocowych. Rola ekspertów zewnętrznych koncentrowała się na metodologicznej pomocy i nadaniu charakteru oraz formuły, wymaganej od tego typu dokumentów. Lokalną Strategię Rozwoju opracował i nadzorował zespół ekspertów w składzie: dr Aleksandra Nowakowska (Katedra Gospodarki Regionalnej Uniwersytetu Łódzkiego), dr Krzysztof B. Matusiak (Instytut Ekonomii Uniwersytetu Łódzkiego) oraz mgr Elwira Koprowska-Skalska (MRIES), mgr Anna Golińska (LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”), Katarzyna Niewczas (MRIES).

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” respektuje założenia zrównoważonego rozwoju lokalnego, opartego na harmonijnym rozwoju gospodarczym, społecznym i środowiskowym. Strategia w pełni odpowiada także założeniom podejścia LEADER. Eksponuje i bazuje na szeroko rozumianym partnerstwie, oddolnym i terytorialnym podejściu do kształtowania rozwoju, zintegrowanym i innowacyjnym ujęciu procesów rozwojowych wraz ze spójnością i wielosektorowością planowanych działań.

Przyjęte w Lokalnej Strategii Rozwoju cele wynikają z uwarunkowań rozwoju, lokalnych potrzeb i problemów rozwojowych obszaru, dla którego opracowano Strategię. Eksponują one specyficzne i niepowtarzalne zasoby lokalne, stanowiące o odrębności i unikalności tego obszaru. W ramach prac nad LSR dokonano licznych dyskusji i konsultacji społecznych, tak by osiągnąć konsensus, zrozumienie i akceptację planowanych przedsięwzięć (operacji).

Strategia opracowana została na lata 2009-2015, co jest konsekwencją okresu programowania i rozliczania środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej (tzw. zasada n+2). Lokalna Strategia Rozwoju, opracowana dla Lokalnej Grupy Działania „Echo Puszczy Bolimowskiej”, została przyjęta do realizacji uchwałą Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia LGD w dniu 11 grudnia 2008 roku.

1. Charakterystyka LGD jako jednostki odpowiedzialnej za realizację LSR

1.1. Nazwa i status prawny LGD oraz data wpisu do KRS i numer w tym rejestrze

Lokalna Grupa Działania „Echo Puszczy Bolimowskiej” – stowarzyszenie posiadające wpis do Krajowego Rejestru Sądowego – Rejestru Stowarzyszeń, Innych Organizacji Społecznych i Zawodowych, Fundacji oraz Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej pod nr 0000311523 z dnia 18.09.2008 r.

1.2. Opis procesu budowania partnerstwa

We wszystkich trzech gminach (Bolimów, Puszcza Mariańska i Wiskitki) kilka miesięcy przed powołaniem LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” narodził się i rozwijał pomysł utworzenia stowarzyszenia lub przystąpienia do partnerstwa z już istniejącą grupą.

Po przeprowadzonej dyskusji oraz rozmowach pomiędzy Wójtami trzech gmin Bolimów, Puszcza Mariańska i Wiskitki podjęto decyzje o utworzeniu LGD, której koordynatorem miała zostać gmina Puszcza Mariańska. O wyborze tym zaważyła przede wszystkim specyfika

i położenie w otoczeniu Bolimowskiego Parku Krajobrazowego gmin, tworzących nowe partnerstwo, a także ich wspólne cele. Na jednym z pierwszych spotkań podjęto decyzję dotyczącą nazwy stowarzyszenia – LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”. Następnie przygotowano statut, który został skonsultowany we wszystkich trzech gminach i po uwzględnieniu uwag przyjęty podczas Zebrania Założycielskiego.

Spotkanie założycielskie Lokalnej Grupy Działania „Echo Puszczy Bolimowskiej”, Puszcza Mariańska, 04.06.2008 r.

Stowarzyszenie LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” jest lokalnym partnerstwem publiczno-prywatnym w rozumieniu Rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. Urz. UE L 277 z 21.10.2005), powołanym przez 44 członków – założycieli, na spotkaniu założycielskim w dniu 4 czerwca 2008 r. Po spotkaniu tym złożono wnioski o rejestrację w KRS i rozpoczęto prace nad opracowaniem Lokalnej Strategii Rozwoju. Organizacja stanowi dobrowolne, samorządne, trwałe zrzeszenie o celach niezarobkowych, zawiązane na czas nieokreślony dla rozwoju obszarów wiejskich gmin: Bolimów, Puszcza Mariańska i Wiskitki. Siedzibą Stowarzyszenia jest Puszcza Mariańska, natomiast terenem jego działania obszar gmin: Bolimów, Puszcza Mariańska i Wiskitki. Jednakże w zakresie niezbędnym dla prawidłowego realizowania celów Stowarzyszenia, może ono prowadzić działalności na całym terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a także poza jej granicami. Stowarzyszenie może być członkiem, a także zawierać porozumienia lub umowy w sprawie współdziałania z innymi organizacjami krajowymi i zagranicznymi o podobnych celach działania, jak również z organami administracji rządowej i samorządowej.

W każdej z gmin, które przystąpiły do tworzenia LGD, odbywały się spotkania, dotyczące procesu budowania partnerstwa. Efektem tych spotkań i dyskusji było powołanie stowarzyszenia i podjęcie prac nad Lokalną Strategią Rozwoju.

Tabela 1. Harmonogram i przedmiot spotkań mających na celu utworzenie partnerstwa

Data spotkania	Miejsce	Przedmiot spotkania	Liczba uczestników
16.05.2008	Puszcza Mariańska	Wstępne rozmowy na temat utworzenia LGD (m.in. wybór nazwy, gminy koordynującej działania, harmonogram prac, ustalenie terminu spotkania założycielskiego)	9
28.04.2008	Puszcza Mariańska	Sesja Rady Gminy – podjęcie uchwały o przystąpieniu do tworzenia LGD	-
03.06.2008	Bolimów	Sesja Rady Gminy – podjęcie uchwały o przystąpieniu do tworzenia LGD	-
28.04.2008	Wiskitki	Sesja Rady Gminy – podjęcie uchwały o przystąpieniu do tworzenia LGD	-
04.06.2008	Puszcza Mariańska	Spotkanie założycielskie – powołanie stowarzyszenia, zatwierdzenie statutu, wybory członków Rady, Zarządu i Komisji Rewizyjnej	44

Ponadto utworzono bazę aktywnych osób, które włączyły się w tworzenie LGD oraz LSR i prowadzono z nimi konsultacje za pomocą poczty e-mail.

Warto podkreślić, iż prowadzona była szeroka akcja informacyjno-promocyjna na temat działalności tworzonej LGD, w tym przede wszystkim:

- 1) Na stronie gminy Puszcza Mariańska zamieszczono informację na temat działań podejmowanych przez LGD;
- 2) W dniu 17.07.2008 r. opublikowano artykuł w tygodniku lokalnym „Głos Żyrardowa i okolicy”, w którym przekazano informacje na temat powstającego stowarzyszenia oraz planowanych do realizacji działań w ramach LSR;
- 3) Stoiska promujące LGD oraz przekazanie informacji pisemnej (ulotki) i ustnej na temat tworzenia LSR oraz możliwości zgłaszania działań i w przyszłości pozyskania dofinansowania w ramach Programu Leader w trakcie trwania lokalnych imprez kulturalno-sportowych: 27.07.2008 r. (Dni Bolimowa); 03.08.2008 r. (Turniej Piłkowej Siatkowej w Puszczy Mariańskiej); 20-21.08.2008 r. (Święto Kwiatów, Owoców i Warzyw w Skierniewicach).

Zastosowanie zróżnicowanych form promocji i informacji na temat LGD zarówno na etapie tworzenia partnerstwa, jak również po zarejestrowaniu stowarzyszenia, wzbudziły zainteresowanie szerokiego grona społeczności lokalnej inicjatywą budowania partnerstwa.

1.3. Charakterystyka członków LGD albo jej partnerów i sposób rozszerzania lub zmiany składu LGD

Lokalna Grupa Działania „Echo Puszczy Bolimowskiej” liczy obecnie 44 członków. Należą do niej wszystkie samorządy lokalne z terenu objętego działaniem LGD (Gmina Bolimów, Gmina Puszcza Mariańska, Gmina Wiskitki) oraz podmioty reprezentujące sektor społeczny, gospodarczy i publiczny (osoby fizyczne, w tym rolnicy, przedsiębiorcy, stowarzyszenie Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych, Gminny Ośrodek Kultury w Bolimowie). Ok. 30% członków LGD reprezentuje sektor publiczny, natomiast ok. 70% – sektor społeczny i gospodarczy.

W tabeli poniżej podano skład członków LGD z podaniem sektora, funkcji w LGD i rodzaju prowadzonej działalności, przy czym funkcja w LGD oznacza funkcję zajmowaną przez przedstawiciela danego członka.

Tabela 2. Skład członków LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”

Lp.	Imię i nazwisko/nazwa formalnego członka LGD	Przedstawiciel	Sektor	Funkcja w LGD	Rodzaj prowadzonej działalności
1.	Gmina Bolimów	Stanisław Linart	publiczny	Wiceprzewodniczący Rady	Samorząd terytorialny
2.	Gmina Puszcza Mariańska	Michał Staniak	publiczny	Przewodniczący Rady	Samorząd terytorialny
3.	Gmina Wiskitki	Franciszek G. Miastowski	publiczny	Wiceprzewodniczący Rady	Samorząd terytorialny
4.	Gminny Ośrodek Kultury w Bolimowie	Irena Śmigiera-Milewska	publiczny	Członek Rady	Samorząd terytorialny
5.	Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych	Jacek Zawadzki	społeczny	Członek Rady	Stowarzyszenie, działalność na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców
6.	Elwira Koprowska-Skalska	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działacz społeczny
7.	Danuta Staszewska	Osoba fizyczna	społeczny	Członek Rady	Działacz społeczny
8.	Anna Golińska	Osoba fizyczna	społeczny	Członek Zarządu	Działaczka społeczna
9.	Marzenna Zagibajło	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działaczka społeczna
10.	Elżbieta Zdziebłowska	Osoba fizyczna	społeczny	Przewodnicząca Komisji Rewizyjnej	Działaczka społeczna
11.	Justyna Więch	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działaczka społeczna
12.	Bożena Łukasik-Jędrzejewska	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działaczka społeczna
13.	Wioleta Malowaniec	Osoba fizyczna	społeczny	Sekretarz Zarządu	Działaczka społeczna
14.	Katarzyna Niewczas	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działaczka społeczna
15.	Aleksandra Pilewska	Osoba fizyczna	społeczny	Skarbnik Zarządu	Działaczka społeczna
16.	Kazimierz Migda	Osoba fizyczna	społeczny	Członek Rady	Działacz społeczny
17.	Magdalena Stolarska	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działaczka społeczna
18.	Anna Strzelecka	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działaczka społeczna
19.	Danuta Skibińska	Osoba fizyczna	społeczny	Członek Komisji Rewizyjnej	Działaczka społeczna
20.	Stanisław Tondera	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działacz społeczny
21.	Waldemar Zgiet	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działacz społeczny
22.	Karol Miastowski	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działacz społeczny
23.	Jadwiga Kapusta	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działaczka społeczna
24.	Magdalena Majak	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działaczka społeczna
25.	Wanda Kochanek	Osoba fizyczna	społeczny	Członek Komisji Rewizyjnej	Działaczka społeczna
26.	Mariola Pniewska	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działaczka społeczna
27.	Jan Konopczyński	Osoba fizyczna	społeczny	Prezes Zarządu	Działacz społeczny
28.	Wiktor Tarmanowski	Osoba fizyczna	społeczny	Członek Rady	Działacz społeczny
29.	Beata Flejszer	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działaczka społeczna
30.	Jan Kobuszewski	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działacz społeczny
31.	Danuta Sienkiewicz	Osoba fizyczna	społeczny	Członek Zarządu	Działaczka społeczna
32.	Ryszard Mendigrał	Osoba fizyczna	społeczny	Członek LGD	Działacz społeczny
33.	Andrzej Domagała	P.P.H.U. „GAJM”	gospodarczy	Członek LGD	Gospodarstwo pasieczne
34.	Janusz Wiśniewski	„Eko-Helix” Spółdzielnia Producentów Ślimaków	gospodarczy	Członek LGD	Prowadzenie gospodarstwa ekologicznego

35.	Radosław Kwiatkowski	GSP Service Sp. z o. o.	gospodarczy	Członek Rady	Prowadzenie spółki
36.	Andrzej Lubecki	Andrzej Lubecki Agencja Nieruchomości	gospodarczy	Członek LGD	Prowadzenie własnej firmy
37.	Maria Sikorska	„Halin” gospodarstwo agroturystyczne	gospodarczy	Członek LGD	Prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego
38.	Beata Lińska	„U Leśniczego” Beata Lińska	gospodarczy	Wiceprezes Zarządu	Prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego
39.	Jakub Bodych	P.P.H.U. Jakub Bodych	gospodarczy	Członek LGD	Prowadzenie działalności handlowej
40.	Tomasz Kołosowski	„KOŁOSOWSCY”	gospodarczy	Członek LGD	Prowadzenie działalności
41.	Edward Buczek	Edward Buczek	gospodarczy	Członek LGD	Prowadzenie zakładu kowalskiego
42.	Roman Jodłowski	Roman Jodłowski Handel Artykułami Ogólnospożywczymi	gospodarczy	Członek LGD	Prowadzenie działalności gospodarczej
43.	Jacek Paprocki	PROMLEKO.NET 24 h	gospodarczy	Członek LGD	Sprzedaż detaliczna
44.	Włodzimierz Szadkowski	Włodzimierz Szadkowski	gospodarczy	Członek LGD	Wytwarzanie energii elektrycznej

Sposób rozszerzania lub zmiany składu LGD

Zgodnie ze Statutem LGD zaplanowano sposób rozszerzania składu stowarzyszenia, co zostało zapisane w § 8 Rozdziału III „Członkowie – prawa i obowiązki”. LGD jest organizacją otwartą, a członkami zwyczajnymi Stowarzyszenia mogą być:

- osoby fizyczne, które uzyskały pozytywną opinię przynajmniej trzech członków Stowarzyszenia i złożyły deklarację członkowską na piśmie,
- samorządy gmin, po złożeniu deklaracji członkowskiej na piśmie,
- pozostałe osoby prawne, które uzyskały pozytywną opinię przynajmniej trzech członków Stowarzyszenia i złożyły deklarację członkowską na piśmie.

Nabycie członkostwa zwyczajnego następuje z chwilą podjęcia uchwały Zarządu Stowarzyszenia o przyjęciu w poczet jego członków. Statut Stowarzyszenia określa również zakres praw i obowiązków dla członków zwyczajnych.

LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”, a w szczególności Zarząd Stowarzyszenia w ramach zarządzania procesem wdrażania LSR będzie prowadził działania służące rozszerzaniu składu LGD o kolejnych członków, aktywizacji oraz współpracy lokalnych środowisk na rzecz rozwoju obszaru na którym działa LGD, a także rozwoju sieciowej struktury współpracy pomiędzy przedstawicielami różnych sektorów. Wśród działań, które będą służyć dalszej aktywizacji lokalnego środowiska, w tym szczególnie mieszkańców, organizacji społecznych i przedsiębiorców planuje się między innymi:

- szkolenia, warsztaty, seminaria, dyskusje panelowe i konferencje dla wybranych grup społecznych, zawodowych, gospodarczych i przedsiębiorców z obszaru LGD, w tym zarówno osób zainteresowanych członkostwem w LGD, jak i potencjalnych beneficjentów realizowanych projektów;
- kampanię promocyjno-informacyjną realizowaną poprzez spotkania, stałe punkty informacyjne w Biurze LGD, jak również czasowe (np. podczas dożynek i innych podobnych przedsięwzięć), materiały drukowane (np. ulotki, plakaty), przekazywanie informacji w mediach (lokalna prasa, radio).

Jako jedno z najważniejszych zadań LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” stawia sobie zwiększenie liczby swoich aktywnych członków oraz zaktywizowanie tych sektorów, które na dzień dzisiejszy są mało zainteresowane budowaniem partnerstwa.

Ponadto LGD zakłada możliwość rozszerzania i zawężania granic oddziaływania terytorialnego stowarzyszenia poprzez przyjmowanie nowych gmin jako członków lub poprzez rezygnację z członkostwa już działających w stowarzyszeniu gmin. Dodatkowo, w przypadku poszerzenia granic LGD wymaga się od samorządów lokalnych złożenia oświadczenia o nieprzynależności do innej LGD, a także zobowiązanie się do przestrzegania obowiązującego Statutu LGD.

1.4. Struktura Rady lub innego organu LGD, do którego wyłącznej właściwości należy wybór operacji zgodnie z art. 62 ust. 4 rozporządzenia nr 1698/2005, zwanych dalej „organem decyzyjnym”

Rada składa się z 9 osób, wybranych w sposób zapewniający równą reprezentację przedstawicieli z terenu gmin: Bolimów, Puszcza Mariańska i Wiskitki (po trzy osoby z każdej gminy).

Skład Rady w odniesieniu do reprezentacji poszczególnych sektorów przedstawia się następująco:

- 4 osoby reprezentujące sektor publiczny, co stanowi 44% Rady;
- 4 osoby reprezentujące sektor społeczny, co stanowi 44% Rady;
- 1 osoba reprezentująca sektor gospodarczy, co stanowi 12% Rady.

Partnerzy publiczni stanowią poniżej 50% składu Rady.

Sektor publiczny i społeczny jest reprezentowany przez co najmniej 3 osoby.

Obszar każdej gminy jest reprezentowany przez co najmniej jednego przedstawiciela.

Tabela 3. Skład Rady LGD

Imię i nazwisko	Podmiot	Gmina	Sektor
Michał Staniak	Gmina Puszcza Mariańska	Puszcza Mariańska	publiczny
Stanisław Linart	Gmina Bolimów	Bolimów	publiczny
Franciszek G. Miastowski	Gmina Wiskitki	Wiskitki	publiczny
Irena Śmigiera-Milewska	Gminny Ośrodek Kultury w Bolimowie	Bolimów	publiczny
Jacek Zawadzki	Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych	Puszcza Mariańska	społeczny
Radosław Kwiatkowski	„GSP Service” Sp. z o.o.	Puszcza Mariańska	gospodarczy
Kazimierz Migda	Osoba fizyczna	Wiskitki	społeczny
Danuta Staszewska	Osoba fizyczna	Wiskitki	społeczny
Wiktor Tarmanowski	Osoba fizyczna	Bolimów	społeczny

1.5. Zasady i procedury funkcjonowania LGD oraz organu decyzyjnego

Stowarzyszenie działa na podstawie:

- ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 1989 r. nr 20, poz. 104 z późniejszymi zmianami),
- ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873),

- ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. z 2007 r. nr 64, poz. 427), w szczególności art. 15 niniejszej ustawy,
- postanowień zatwierdzonego statutu.

Podział funkcji pomiędzy poszczególne organy władz LGD, tj. Walne Zebranie Członków, Radę, Zarząd oraz Komisję Rewizyjną, wyznacza statut Stowarzyszenia. Walne Zebranie Członków jest najwyższą władzą w Stowarzyszeniu, Zarząd – organem wykonawczo-zarządzającym oraz reprezentacyjnym, natomiast Komisja Rewizyjna – najwyższym organem kontrolnym LGD.

Można być członkiem wyłącznie jednego z organów władz LGD, a ich kadencja trwa trzy lata.

Skład Zarządu:

Jan Konopczyński – Prezes Zarządu

Anna Golińska – Wiceprezes Zarządu

Beata Lińska – Wiceprezes Zarządu

Wioleta Malowaniec – Sekretarz Zarządu

Aleksandra Pilewska – Skarbnik Zarządu

Danuta Sienkiewicz – Członek Zarządu

Skład Komisji Rewizyjnej:

Elżbieta Zdziebłowska – Przewodnicząca Komisji Rewizyjnej

Wanda Kochanek – Członek Komisji Rewizyjnej

Danuta Skibińska – Członek Komisji Rewizyjnej

Struktura Rady została dokładnie przedstawiona w poprzednim rozdziale niniejszej Strategii.

Do reprezentowania Stowarzyszenia, w szczególności w zakresie zawierania umów, składania oświadczeń woli oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, w imieniu Stowarzyszenia wymagane jest współdziałanie dwóch członków Zarządu, upoważnionych przez Zarząd.

Regulamin funkcjonowania LGD opiera się o następujące dokumenty, uchwalone zgodnie ze statutem przez poszczególne organy LGD:

- Regulamin Walnego Zebrania LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”,
- Regulamin Zarządu LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”,
- Regulamin Komisji Rewizyjnej LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”.

Rada jest organem decyzyjnym LGD i składa się z 9 członków. Do kompetencji Rady LGD jest wybór projektów, które mają być finansowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, zgodnie z art. 62 ust. 4 Rozporządzenia Rady WE nr 1698/2005. Przez wybór projektów rozumie się rozpatrywanie wniosków o dofinansowanie ze środków przeznaczonych na realizację LSR na podstawie zgodności operacji z LSR oraz przyjętych lokalnych kryteriów ich wyboru.

Zasady i procedury funkcjonowania Rady LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” szczegółowo określa **Regulamin Rady**, który stanowi Załącznik nr 2 do Wniosku o wybór LGD do realizacji LSR.

Członkami Rady mogą być wyłącznie członkowie zwyczajni Stowarzyszenia, a w przypadku gdy członkami zwyczajnymi są osoby prawne – upoważnieni przez nie przedstawiciele.

Członkostwa w Radzie nie można łączyć z członkostwem w innych organach władz wybieralnych Stowarzyszenia, czyli Zarządzie i Komisji Rewizyjnej. Ponadto żaden z członków Rady nie może być zatrudniony w Biurze LGD.

Rada w co najmniej 50% składa się z podmiotów o których mowa w art. 6 ust. 1 lit b i c rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich – czyli partnerów gospodarczych i społecznych oraz innych odpowiednich podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, organizacje pozarządowe, w tym organizacje zajmujące się zagadnieniami z zakresu środowiska naturalnego, oraz podmiotami odpowiedzialnymi za promowanie równości mężczyzn i kobiet.

W skład Rady wchodzi reprezentanci wszystkich gmin należących do LGD.

Zgodnie ze Statutem, wybór członków Rady dokonywany jest przez Walne Zebranie Członków w drodze głosowania tajnego, zwykłą większością głosów. W przypadku zmniejszenia się składu władz wybieralnych Stowarzyszenia w czasie trwania kadencji tych władz, Zarząd zwołuje Walne Zebranie Członków w celu uzupełnienia ich składu.

Wybór członków Rady poprzedzony jest sprawdzeniem przez Zarząd lub Komitet Założycielski (w przypadku wyboru pierwszych władz Stowarzyszenia) kandydatur do Rady, na podstawie złożonych rekomendacji i życiorysów. Prawo do rekomendowania kandydatów mają członkowie zwyczajni LGD. Rekomendacja powinna zostać złożona na piśmie (osobiście lub drogą pocztową) co najmniej 3 dni przed datą Walnego Zebrania Członków, podczas którego dokonywany będzie wybór i zawierać:

- imię i nazwisko lub nazwę, dane teleadresowe podmiotu rekomendującego,
- imię i nazwisko osoby rekomendowanej, jej miejsce zamieszkania, nr telefonu kontaktowego, adres e-mail, informację o spełnieniu wymogu niekaralności,
- nazwę organu, do którego rekomenduje się danego kandydata,
- podpis osoby rekomendującej lub podpis i pieczęć osób uprawnionych do reprezentowania podmiotu rekomendującego oraz pieczęć nagławkową.

Do rekomendacji powinien być dołączony życiorys kandydata oraz oświadczenie osoby rekomendowanej o wyrażeniu zgody na kandydowanie do konkretnego organu Stowarzyszenia oraz o niekaralności za przestępstwa popełnione umyślnie.

Po sprawdzeniu rekomendacji i życiorysów kandydatów do Rady, Zarząd lub Komitet Założycielski ustali listę kandydatów z uwzględnieniem parytetu równowagi terytorialnej oraz również parytetu równowagi sektorowej.

Utrata rekomendacji, odwołanie przez Walne Zebranie Członków, śmierć lub pisemna rezygnacja członka Rady złożona Zarządowi, powodują utratę członkostwa w tym organie Stowarzyszenia. W przypadku zmniejszenia się składu Rady w czasie trwania kadencji tych władz, Zarząd zwołuje Walne Zebranie Członków w celu uzupełnienia jej składu.

Procedura wyłączenia członka Rady od udziału w dokonywaniu wyboru operacji w przypadku zaistnienia okoliczności, które mogą wywołać wątpliwości co do jego bezstronności, a także szczegółowo określone w Regulaminie Rady zasady wyboru operacji pod względem zgodności operacji z LSR i lokalnych kryteriów, które są jawne i dostępne do wiadomości publicznej, świadczą o zapewnieniu **przejrzystości podejmowania decyzji**.

Prawomocność posiedzenia i podejmowanych przez Radę decyzji wymaga obecność co najmniej 50% składu Rady. Poza okolicznościami wyłączającymi członka Rady z głosowania, w ocenie operacji biorą udział wszyscy członkowie Rady uczestniczący w posiedzeniu. Oceny pod względem stopnia spełniania lokalnych kryteriów wyboru operacji dokonuje indywidualnie co najmniej dwóch członków organu decyzyjnego wybranych drogą losowania. Rada poprzez głosowanie podejmuje decyzję odnośnie przyjęcia listy rankingowej operacji rekomendowanych do finansowania, gdy większość bezwzględna składu organu decyzyjnego (ponad 50% jego składu) ją przyjmie. Zasady te zapewniają **demokratyczność podejmowania decyzji**.

Regulamin Rady zapewnia **jawność podejmowania decyzji** m.in. poprzez następujące zasady: wszystkie posiedzenia i głosowania Rady są jawne; protokoły i dokumentacja posiedzeń Rady jest gromadzona i przechowywana w biurze LGD; dokumentacja ma charakter jawny i jest udostępniana do wglądu wszystkim zainteresowanym.

Procedura wyłączenia członka Rady od udziału w dokonywaniu wyboru operacji

W przypadku, gdy członek Rady:

- jest Wnioskodawcą ocenianego projektu;
- pozostaje z beneficjentem ubiegającym się o dofinansowanie w takim stosunku prawnym lub faktycznym, że może to budzić uzasadnione wątpliwości co do jego bezstronności

zobowiązuje się on do niezwłocznego poinformowania o tym fakcie Przewodniczącego Rady i wycofania się dokonywania wyboru tej operacji, czyli z procedury oceny zgodności operacji z LSR i wyboru operacji (głosowanie nad podjęciem uchwały) oraz procedury odwołania od rozstrzygnięć organu decyzyjnego LGD w sprawie wyboru operacji. Nie można wykluczyć z dyskusji i głosowania nad danym projektem więcej niż połowy członków Rady.

W celu wykluczenia zaistnienia okoliczności, które mogą wywołać wątpliwości co do jego bezstronności, każdy członek Rady biorący udział w głosowaniu, w odniesieniu do poszczególnych wniosków, składa **deklarację poufności i bezstronności** stanowiącą załącznik do Regulaminu Rady. W przypadku nie spełniania warunków zawartych w deklaracji, członek Rady zobowiązany jest do wyłączenia się z głosowania.

Procedura naboru pracowników oraz warunków funkcjonowania Biura LGD

Zgodnie ze Statutem, LGD opiera swoją działalność na pracy społecznej jej członków oraz osób nie zrzeszonych. Jednocześnie do prowadzenia swoich spraw może zatrudniać pracowników. Obsługę administracyjną działalności Stowarzyszenia wykonuje Biuro Stowarzyszenia, które działa w oparciu o regulamin uchwalony przez Zarząd LGD.

Procedura naboru pracowników do Biura LGD oraz opisy stanowisk precyzujące podział obowiązków i zakres odpowiedzialności na poszczególnych stanowiskach stanowią Załączniki nr 5 i 6 do Wniosku o wybór LGD do realizacji LSR. Ponadto w pracach Biura mogą brać udział wolontariusze i praktykanci, a także w miarę potrzeb i możliwości – w porozumieniu z Powiatowym Urzędem Pracy – stażyści i osoby odbywające przygotowanie zawodowe.

Siedziba i Biuro LGD zlokalizowane jest w budynku dawnego Gminnego Domu Kultury w Puszczy Mariańskiej, którego opis warunków technicznych i lokalowych zawarty został w Załączniku nr 7 do Wniosku o wybór LGD do realizacji LSR.

Biuro świadczy mieszkańcom gmin nieodpłatnie usługi informacyjne, doradcze i szkoleniowe w zakresie możliwości i zasad finansowania działań w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju. Pracownicy Biura nie opracowują projektów planowanych do realizacji przez mieszkańców, ale doradzają i pomagają im zrobić to samodzielnie, a także aktywnie ich animują do jak najszerszego zaangażowania w realizację LSR. Biuro powinno być miejscem przyjaznym dla mieszkańców, otwartym, oferującym pomoc w rozwiązywaniu problemów związanych z planowaniem, wdrażaniem i rozliczaniem projektów. Podlega systematycznej ocenie jakości świadczonych usług przez mieszkańców, z wykorzystaniem anonimowych kwestionariuszy ewaluacyjnych.

1.6. Kwalifikacje i doświadczenie osób wchodzących w skład organu decyzyjnego

Spośród 9 członków Rady:

- 6 osób posiada udokumentowaną wiedzę z zakresu rozwoju obszarów wiejskich i podejścia Leader /ukończyli studia lub uczestniczyli w szkoleniach, warsztatach, konferencjach/;
- 6 osób zameldowanych jest na pobyt stały, na obszarze objętym LSR, przez okres co najmniej 3 lat;

- 5 osób posiada udokumentowane doświadczenie w zakresie realizacji operacji lub projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich współfinansowanych ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej;
- 1 osoba posiada udokumentowaną znajomość co najmniej jednego języka roboczego Unii Europejskiej (angielski) w stopniu umożliwiającym swobodne porozumiewanie się.

Szczegółowy opis kwalifikacji i doświadczenia osób wchodzących w skład Rady LGD przedstawiony został w Załączniku nr 11 do Wniosku o wybór LGD do realizacji LSR.

1.7. Doświadczenie LGD i członków LGD albo jej partnerów w realizacji operacji

Członkowie LGD posiadają doświadczenie zarówno w zakresie realizacji projektów o zakresie podobnym do operacji, które mogą być realizowane w Ramach osi 3 i 4 PROW (11 projektów) oraz innych projektów realizowanych na obszarach wiejskich (10 projekty).

Szczegółowy wykaz projektów zrealizowanych przez członków LGD zawarto w załączniku nr 17 do Wniosku o wybór LGD do realizacji LSR.

2. Opis obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności

2.1. Wykaz gmin wchodzących w skład LGD

Tabela 4. Wykaz gmin wchodzących w skład LGD

Gmina	Typ	Liczba mieszkańców*
Bolimów	wiejska	4057
Puszcza Mariańska	wiejska	8349
Wiskitki	wiejska	9394
Razem:		21 800

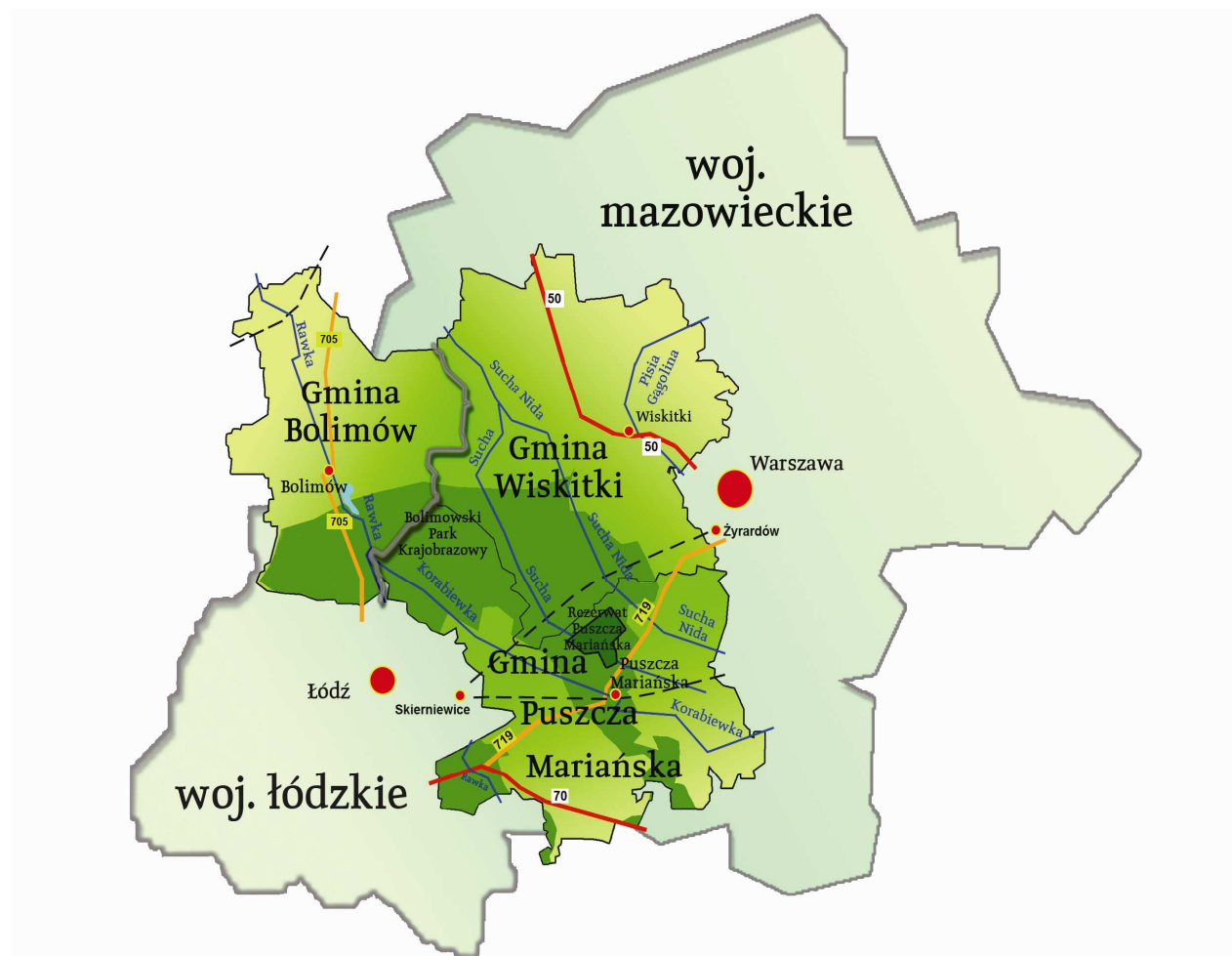
*Liczba mieszkańców – liczba osób zameldowanych na pobyt stały w dniu 31.12.2006 r.

2.2. Uwarunkowania przestrzenne (mapa), geograficzne, przyrodnicze, historyczne i kulturowe

Uwarunkowania przestrzenne

Obszar LGD położony jest częściowo w zachodniej części województwa mazowieckiego, w powiecie żyrardowskim (gm. Puszcza Mariańska i gm. Wiskitki) oraz na skraju województwa łódzkiego, w północnej części powiatu skierniewickiego (gm. Bolimów). Graniczy z gminami: Radziejowice, Mszczonów, Nowa Sucha, Teresin, Baranów, Jaktorów, miastem Żyrardów (woj. mazowieckie) oraz gminą Skierniewice i Nieborów (woj. łódzkie). Obszar objęty LSR można uznać za ostatni pas dalekich peryferii aglomeracji warszawskiej i łódzkiej.

Mapa 1. Gminy tworzące LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”

Źródło: opracowanie własne.

Uwarunkowania geograficzne

Pod względem geograficznym obszar objęty LSR wchodzi w skład Niżu Polskiego i rozciąga się na styku dwóch makroregionów: Równiny Łowicko-Błońskiej i Wysoczyzny Rawskiej, z wyraźnie zaznaczającym się mikroregionem doliny rzeki Rawki.¹ Obszar położony w obrębie Równiny Łowicko-Błońskiej, stanowiący region równiny wodno-lodowcowej ze stożkami napływowymi, jest prawie płaski. Równina jest mezoregionem, który obejmuje niższe równiny denudacyjne (80-100 m n.p.m.) położone na południe od doliny Bzury, stanowiącej główną oś hydrograficzną obszaru. Liczne są na tym obszarze charakterystyczne formy terenu: zagłębienia bezodpływowe, wypełnione substancją mineralną, torfowiska (zwłaszcza w obrębie lasów) oraz wydmy. Obszar wysoczyzny morenowej falistej i płaskiej z wyraźnie zarysowaną strefą krawędziową i równiną wodno-lodowcową płaską podnóża wysoczyzny, ma bardziej urozmaiconą powierzchnię. Dominują spadki terenu w granicach 2%, lokalnie dochodząc do 10%. Wysoczyzna Rawska wznosi się na wysokość ponad 200 m n.p.m. i opada długim, silnie denudowanym stokiem ku niższemu poziomowi Równiny Łowicko-Błońskiej. W obrębie wysoczyzny występują charakterystyczne formy rzeźby terenu: pola wydmowe, suche doliny i parowy oraz krawędzie i stoki o zróżnicowanym nachyleniu. Na rzeźbę obu jednostek makroregionów geograficznych nakłada się mikroregion wciętej doliny rzeki Rawki wraz z terasami zalewowymi: wysoką i niską oraz doliny Korabiewki, Chojnatki, jak również liczne holoceny, słabo wykształcone dolinki współczesnych mniejszych cieków, w tym Suche Nidy.

¹ J. Kondracki, Geografia regionalna Polski, PWN, Warszawa 2001.

Obszar LGD położony jest na terenie Bolimowskiego Parku Krajobrazowego (ok. 13 600 ha – Park i 1 772,69 ha – otulina), a jego udział w powierzchni Parku wynosi blisko 59%. Na terenie znajdują się dobrze zachowane kompleksy leśne, a zwłaszcza wyróżnia się malowniczy starodęb, który przypomina puszczański charakter lasów porastających niegdyś prawie całą powierzchnię kraju. BPK pełni szczególną rolę ze względu na ochronę jednego z ostatnich rozległych kompleksów leśnych w krajobrazie wysoczyznowym południowego Mazowsza.

Obszar zajmuje powierzchnię 40,5 km² (40504 ha), zamieszkałą przez prawie 22 tys. osób w 102 wsiach i osadach, zorganizowanych w 83 sołectwa.² W strukturze użytkowania dominują tereny rolnicze oraz lasy i grunty leśne.

Tabela 5. Wybrane charakterystyki obszaru LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”

Cechy	Gminy:			Łącznie
	Bolimów	Puszcza Mariańska	Wiskitki	
Powierzchnia w km ²	112	143	150	405
Liczba miejscowości	20	41	41	102
Liczba sołectw	21	24	38	83
Zaludnienie	36,2	58,8	63,3	54,2

Źródło: dane GUS (stan na 31.12.2007 r.)

Największymi miejscowościami są: Bolimów, Wiskitki, Bartniki, Grabina Radziwiłłowska, Jesionka, Guzów – Osada, Radziwiłłów, Puszcza Mariańska, Humin i Ziąbki. Obserwujemy dynamiczne przekształcenia dotychczasowej wiejskiej zabudowy (tzw. ulicówki) oraz organizacji poszczególnych wsi i osad. Nowa zabudowa rozwija się jako uzupełnianie istniejących struktur wiejskich oraz jako pojedyncze budynki mieszkalne, poza istniejącymi strukturami i nowe zespoły zabudowy rekreacyjnej. Duże tereny są przekształcane pod osiedla jednorodzinne oraz nową zabudowę o charakterze rezydencyjnym i rekreacyjnym. W gminach Puszcza Mariańska i Wiskitki nowa zabudowa powstająca wzdłuż linii kolejowej oraz przy drodze wojewódzkiej powoduje zmianę dotychczasowego charakteru kilku wsi. Typowe układy zabudowy wiejskiej przekształcają się w osiedla zabudowy jednorodzinnej i usługowej. Dotyczy to przede wszystkim wsi: Franciszków, Jesionka i Józefów, Smolarnia, Prościeniec, Antoniew i Łubno Mrozy, Bednary, Grabina, Radziwiłłów, Bartniki i Waleriany, gdzie przeznaczono także duże tereny aktualnie niezabudowane pod nową zabudowę mieszkaniową. Nowa zabudowa jednorodzinna przyjmuje postać „nowych ulicówek” lub osiedli domów jednorodzinnych. Ta część gminy uzyskuje charakter typowy dla terenów podmiejskich. Na pozostałych terenach gminy dominują nadal typowe wiejskie układy osadnicze z zabudową zagrodową, mieszkaniową i rekreacyjną. Na uwagę zasługuje szereg miejscowości o funkcjach wypoczynkowych, np. Joachimów-Mogiły, Olszanka, Kamion. Niski poziom zaludnienia – 54,2 osoby na km², przy średniej krajowej 122 osoby oraz województwa mazowieckiego – 146 i łódzkiego – 140, wskazuje na duże przestrzenne możliwości analizowanego obszaru.

Teren obszaru LGD reprezentuje typ rzeźby polodowcowej, ukształtowanej przez trzykrotne nasunięcia lądolodów w okresie plejstoceńskim. Ostatni lądolód czwartorzędowy pozostawił w podłożu pokrywę utworów gliniastych i piaszczysto-żwirowych o miąższości 30-110 m. Występujące podłoże determinuje słabą jakość gleb zaliczanych w większości do V i VI klasy bonifikacyjnej. Większość terenów stanowi dobre i stabilne podłoże budowlane. Jedynie w obrębie dolin rzecznych i zagłębień bezodpływowych występują nienośne grunty z zawartością substancji organicznych.

² Dane GUS, stan na dzień 31.12.2007 r.

Warunki do prowadzenia gospodarki rolnej na terenie obszaru LGD są średnie i słabe. W skali 123-punktowej³ najwyższe wartości wskaźnika przypisano dla gminy Wiskitki (68,3 pkt), dla gminy Bolimów i Puszcza Mariańska wskaźniki te kształtują się na poziomie 55-66 pkt, z najniższym wynoszącym 54,8 pkt dla gminy Puszcza Mariańska i są niższe niż średnia krajowa (66,6 pkt) oraz średnia dla byłego województwa skierniewickiego (63,7 pkt).

Na obszarze LGD zarejestrowano złoża surowców mineralnych (głównie piaski i żwiry) oraz surowców ceramiki budowlanej. Ponadto występują geologicznie nieudokumentowane zasoby torfów. Na analizowanym terenie występują na głębokości 2000-3000 m poniżej poziomu terenu, wody geotermalne o temperaturze 50-90 °C. Ewentualne ich pozyskiwanie dla celów gospodarczych wymaga dalszych szczegółowych badań.

Obszar należy do klimatu Wielkich Dolin; leży w strefie klimatu umiarkowanego przejściowego na granicy wpływów atlantyckich, przy relatywnie niskim poziomie opadów rocznych (około 520 mm).⁴ Obszar należy do terenów o niskiej liczbie dni z opadem atmosferycznym oraz znacznej liczbie dni słonecznych. Liczba dni słonecznych dochodzi do 80, a okres wegetacji trwa 200-210 dni. Wskazuje się na swoisty mikroklimat, korzystny dla osób z chorobami płucnymi (identyfikowany już na przełomie XIX i XX w.), kształtowany pod wpływem dużego zalesienia oraz topograficznych i morfologicznych cech terenu. Warunki krajobrazowe i klimatyczne sprzyjają przede wszystkim osadnictwu i rekreacji.

W zakresie wód powierzchniowych, wody z terenu zbierają główne rzeki stanowiące dopływy III rzędu rzeki Bzury:

- **Rawka** – rzeka nieuregulowana, płynąca w naturalnym korycie, z silnie rozwiniętym prawostronnym dorzeczem, które tworzą mniejsze rzeki: Chojnatka i Korabiewka oraz liczne mniejsze ciek, jak Rokita oraz ciek okresowy – Grabinka (ciek ten tworzy wcięta dolinę o charakterze wąwozowym);
- **Sucha-Nida** – ciek naturalny, uregulowany;
- **Pisia Gągolina** – ciek o charakterze naturalnym, o zmiennej szerokości, miejscami meandrujący.

W zakresie wód podziemnych wyróżnić można trzy poziomy użytkowe wód, tj. czwartorzędowy, trzeciorzędowy i kredowy, które są generalnie dobrej jakości i wymagają jedynie uzdatnienia ze względu na zawartość manganu i żelaza.

Do głównych zbiorników wodnych na obszarze LGD należą: „Kamion” i „Joachimów-Ziemiary” – na rzece Rawce oraz „Rudka”, „Wólka Korabiewska” i „Prochowy Młynek” – na rzece Korabiewka.

Uwarunkowania przyrodnicze

Największym bogactwem obszaru LGD jest niepowtarzalna przyroda. Ponad 1/3 terenów zajmują wyróżniające się szczególną malowniczością i różnorodnością krajobrazu lasy, stanowiące pozostałości dawnej Puszczy Bolimowskiej, Miedniewickiej i Korabiewickiej. Dominują bory sosnowe i mieszane, tworzące mozaikę różnorodnych drzewostanów sosnowych z domieszką brzozy i osiki, rzadziej dębu, lipy, klonu i jesionu. Na żyzniejszych glebach można spotkać resztki starych, ponad stuipięćdziesięcioletnich dębów, a na terenach podmokłych olsy. W obrębie polan śródleśnych, zagłębień bezodpływowych oraz w dolinie Rawki i jej dopływów występuje wiele gatunków bardzo rzadkich i chronionych roślin. Do najciekawszych należą 3 gatunki storczyków (kruszczyk błotny i szerokolistny) oraz starodub łąkowy, goryczka wąskolistna, goździk pyszny i turzyca darniowa. Bogactwu gatunkowemu towarzyszy duża różnorodność zbiorowisk roślinnych, obejmująca stanowiska łąkowe, zaroślowe, torfowiskowe, szuwarowe i wodne. W ostojach leśnych można spotkać m. in. daniela, sarny, dziki, zające, lisy, jenoty, bażanty oraz przywrócone w ostatnich latach bobry i łosie. Szczególnie w dolinie Rawki introdukowane w 1983 r. bobry znalazły doskonałe warunki dla rozwoju. Ślady zerowania bobrów

³ Ogólny wskaźnik warunków agroekologicznych opracowany przez IUNG.

⁴ Zgodnie z klasyfikacją klimatu Polski wg E. Romera.

są widoczne wzdłuż całej Rawki, ostatnio również na Korabiewce i Rokicie. Na uwagę zasługuje również urozmaicony i liczący około 130 gatunków ptasi świat, reprezentowany między innymi przez łabędzia niemego, czarnego bociana, żurawia i zimorodka. Prawie połowa (48,3%) powierzchni gminy jest objęta ochroną ekologiczną w ramach **Bolimowskiego Parku Krajobrazowego**. Na szczególną uwagę zasługują polany Puszczy Bolimowskiej, niespotykane nigdzie w środkowej Polsce rozległe, śródleśne, podmokłe łąki i pastwiska. Park odgrywa ważną rolę ekologiczną w wymiarze regionalnym, sprzyjając zachowaniu bioróżnorodności w centralnej części kraju. Na szczególną uwagę zasługują następujące kompleksy ekologiczne:

Rezerwat leśny „Puszcza Mariańska”, o powierzchni 132 ha, utworzony w 1983 r. w celu zachowania fragmentu lasu grądowego z chronionymi i rzadkimi gatunkami roślin zielnych w runie. Jego bogactwo przyrodnicze koncentruje się wokół dwóch śródleśnych strug. W ich pobliżu rozpościerają się lasy grabowe z dębem szypułkowym i sosną zwyczajną (gatunek dominujący na terenie rezerwatu, występujący na wszystkich siedliskach leśnych), rzadziej można spotkać brzozę brodawkowatą, lipę drobnolistną oraz lasy łęgowe, w których gatunkiem dominującym jest olsza czarna oraz jesion wyniosły. Na terenie rezerwatu występują rośliny chronione, m.in. bluszcz pospolity, widłak goździsty i jałowcowaty, pomocnik baldaszkowy, kruszczyk szerokolistny, gnieźnik leśny. Interesującym elementem flory rezerwatu są gatunki górskie (narecznica szerokolistna i trzcinnik owłosiony), gatunek borealny (turzyca luźnokwiatowa) oraz gatunki reprezentujące element wschodni kontynentalny (turzyca owłosiona i jaskier kaszubski). Ponadto na uwagę zasługują rzadkie w skali regionu gatunki, takie jak: ożanka czosnkowa cienista trójkątna, zachyłka oszczepowata oraz gwiazdnica bagienna. W runie rezerwatu dominuje konwalia, konwalijka dwulistna, borówka czarna i brusznica, pszeniec, a przede wszystkim grzyby. Wśród fauny rezerwatu występują takie gatunki, jak np. jaszczurka zwinka, zaskroniec, padalec. Zróżnicowana jest awifauna łęgowa, gdzie występują: drozdy, świstaki, dzięcioły i muchówki, myszołowy, jastrzębie oraz słonki.

Rezerwat wodny „Rawka”, o łącznej powierzchni 487 ha, utworzony w 1983 r., obejmuje rzekę Rawkę od jej źródeł do ujścia wraz z rozgałęzieniami koryta rzeki, starorzeczami, dolnymi odcinkami prawobrzeżnych dopływów Krzemionki, Korabiewki, Rokity i Grabinki oraz dziesięciometrowy pas gruntów przylegających do brzegów. Celem ochrony tego rezerwatu jest zachowanie w naturalnym stanie typowo nizinnej, średniej wielkości rzeki wraz z krajobrazem jej doliny oraz środowiska życia wielu rzadkich i chronionych roślin i zwierząt. Obecnie projektuje się powiększenie rezerwatu „Rawka”. Rawka płynie szybko, niesie czyste wody, wspaniale meandruje, odcinając liczne starorzecza. Dolinę Rawki cechują nieprzeciętne walory krajobrazowe, estetyczne i przyrodnicze. Bardzo bogata flora doliny obejmuje około 540 gatunków roślin naczyniowych, z czego ochronie podlegają: widłak goździsty, jałowcowaty i widłak wroniec, paprotka zwyczajna, konwalia majowa, lilia złotogłów, listera jajowata, storczyk plamisty, kruszczyk szerokolistny oraz centuria pospolita. Ponadto występują grzybień biały, grąźel żółty, marzanka wonna, kalina koralowa, bluszcz pospolity i kopytnik pospolity. W wodach Rawki interesujące jest występowanie krasnorostu i bardzo rzadkiego glonu, które są charakterystyczne dla wód bardzo czystych i dobrze natlenionych. Ciekawa jest również fauna. W rzece żyje 26 gatunków ryb i jeden gatunek minoga. Jako najcenniejsze gatunki żyjące w Rawce podaje się głowacza białopłetwego i strzeblę potokową. W dolinie gniazduje ponad 100 gatunków ptaków. Od lat obserwuje się wzrost populacji bobra (obecnie około 250 osobników).

Bolimowsko-Radziejowski z Doliną środkowej Rawki Obszar Chronionego Krajobrazu utworzono w celu ochrony zróżnicowanych krajobrazów o znacznym potencjale dla rozwoju turystyki i rekreacji. Obszar ten chroni jednocześnie korytarze ekologiczne w dorzeczach Pilicy i Bzury. Jest to także południowo-zachodni kraniec „zielonego pierścienia Obszaru Metropolitalnego Warszawy” wraz z istotnym ciągiem ekologicznym o charakterze leśnym, łączącym Chojnowski Park Krajobrazowy poprzez niewielkie płyty leśne po Bolimowski Park Krajobrazowy.

Rzeka Korabiewka, której dolina w górnym biegu (w okolicach Korabiewic, Rudki i Zatora) jest niezwykle malownicza, wijąc się pośród pól, łąk i lasów tworzy liczne zakola, rozlewiska i zakręty. Korabiewka, choć jest małą rzeką, odegrała w życiu mieszkańców obszaru LGD ogromną rolę gospodarczą. Od XVI w. działały na niej 4 młyny, a w jednym z nich

wyrabiano proch strzelniczy. Ostatni, w miejscowości Rudka, funkcjonował do połowy XX w. i padł ofiarą socjalistycznego odkułaczania. Warto odwiedzenia jest szwedzki szaniec u ujścia Korabiewki do Rawki. Rzeka wypływa z Prochowego Młynka, wije się w głębokim zacienionym parowie, po czym raptownie rozplywa się w łąkach nad Rawką.

Projektowany rezerwat krajobrazowo-leśny „Dolina Grabinki”, o powierzchni 60,04 ha (z czego 53,47 ha stanowią lasy), obejmuje leśny i nieleśny pas ciągnący się wzdłuż okresowego cieku wodnego, płynącego w północnej części gminy w głębokim parowie zacienionym przez drzewa. Celem ochrony jest zachowanie doliny śródleśnego, naturalnie meandrującego cieku, z istniejącą szatą roślinną. Flora projektowanego rezerwatu składa się z około 300 gatunków roślin naczyniowych. Znajduje się tutaj niepowtarzalne w środkowej Polsce nagromadzenie na małej przestrzeni ponad 130 gatunków roślin rzadkich i chronionych (m.in. wawrzynek wilczyko, kukułka szerokolistna, bluszcz pospolity, lilia złotogłów, konwalia majowa). W części leśnej dominuje łąg jesionowo-olszowy, pokrywający dno doliny Grabinki.

Projektowany rezerwat „Zak”, o powierzchni 73,69 ha, obejmuje kompleks olsów, łągów olszowo-jesionowych oraz fragmentów łągów wiązowo-jesionowych. Celem ochrony jest zachowanie cennego pod względem przyrodniczym kompleksu lasów wilgotnych.

Proponowany zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Łąki Żukowskie”, położony jest na gruntach prywatnych Żukowa. Są to malownicze łąki, pola i pastwiska z kępami i pasami zadrzewień oraz oczkami wodnymi. Na obszarze tym występuje wiele chronionych i rzadkich gatunków roślin (m.in. pełnik europejski, gółka długoostrogowa, podkolan biały, goździk pyszny, centuria tysiącznik).

Na analizowanym terenie identyfikujemy również indywidualne formy ochrony przyrody:

- **110 użytków ekologicznych**, stanowiących najczęściej śródleśne polany, jak również tereny zabagnione i podmokłe;
- **73 pomniki przyrody**, stanowiące przeważnie okazałe dęby szypułkowe, ale spotykane są również pomnikowe okazy wiązków szypułkowych, sosen pospolitych i lip drobnolistnych oraz tuje, świerki, jesiony wyniosłe, kasztanowce białe, topole, brzozy oraz lipy szerokolistne.

Już w 2000 r. zostały podjęte starania o włączenie wybranych terenów do sieci Natura 2000 i utworzono listę obszarów chronionych, wśród których znalazła się Dolina Rawki oraz Łąki Żukowskie. Obszary te uwzględnione zostały w Aneksie do raportu na temat reprezentatywności ujęcia gatunków i siedlisk przyrodniczych Dyrektywy Siedliskowej. W ramach sieci ekologicznej ECONET PL obszar Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, został uznany za obszar węzłowy o znaczeniu krajowym (11K – Puszczy Bolimowskiej), który wraz z układem dolinnym Rawki i Bzury tworzy sieć ekologiczną środkowego Mazowsza.

Teren Bolimowskiego Parku Krajobrazowego jest wspaniałym miejscem na weekendowe wypady, spacer, grzybobranie, rowerowe wycieczki lub konną jazdę. Ponadto rzeka Rawka – kręta, fantastycznie meandrująca, szybko płynąca – jest wysoko ceniona przez amatorów spływów kajakowych. Rawka, to ostatnia w tej części Polski rzeka, która niemal w całości zachowała swój dziki, naturalny charakter.

Stan środowiska naturalnego obszaru LGD należy uznać za zadawalający, jednakże nie można traktować obszaru jako ekologicznie czysty. Analiza zagrożeń musi uwzględniać szersze otoczenie obszaru, w tym wpływ aglomeracji warszawskiej i łódzkiej oraz sąsiednich ośrodków przemysłowych (Żyrardowa, Skierniewic i Mszczonowa).

Zanieczyszczenia powietrza niestety nie respektują granic administracyjnych i następuje kumulacja zanieczyszczeń na obszarze niezależnie, z której strony wieje wiatr. Stan zanieczyszczenia powietrza na obszarze LGD można uznać za średnio zanieczyszczony pod względem zanieczyszczeń energetycznych. Na terenie obszaru brak jest znaczących przemysłowych źródeł zanieczyszczenia powietrza. Podstawowe to: SO₂, NO₂, pył. Jako konsekwencję identyfikuje się problemy ze stanem zdrowotności lasów. Lokalne źródła zanieczyszczeń powietrza obejmują:

- kotłownie indywidualne budynków mieszkalnych oraz kotłownie lokalne osiedli mieszkaniowych i obiektów użyteczności publicznej, w znacznej części opalane węglem;
- mniejsze zakłady produkcyjne, usługowe i handlowe;
- transport samochodowy przy głównych ciągach komunikacji kołowej oraz bazy magazynowe i stacje paliw.

Transport jest poważnym źródłem zanieczyszczenia środowiska zarówno w skali lokalnej, jak i globalnej. Jest on związany z emisją zanieczyszczeń do powietrza, jak i zwiększeniem natężenia hałasu.

Na terenie obszaru brak jest sieci gazowniczej. Ocenę stanu czystości powietrza można dokonać jedynie na podstawie danych szacunkowych, gdyż na terenie obszaru nie są prowadzone pomiary stężeń zanieczyszczeń w powietrzu. W celu zmniejszenia występujących zanieczyszczeń powietrza na obszarze LGD konieczne jest stosowanie w większym zakresie paliw proekologicznych, tj. oleju opałowego i gazu ziemnego.

Kolejnym, niezmiernie istotnym zagadnieniem dla stanu środowiska naturalnego jest gospodarka odpadami. Rozwój cywilizacyjny owocuje coraz większymi masami odpadów komunalnych. Ich utylizacja i zagospodarowanie stanowi istotne wyzwanie dla władz lokalnych. Na terenie obszaru LGD wytwarzane odpady komunalne pochodzą z gospodarstw domowych oraz drobnej wytwórczości, handlu i instytucji publicznych. Odpady komunalne deponowane są na składowisku Słabomierz – Krzyżówka (Gmina Radziejowice), gdzie nie jest prowadzona segregacja odpadów. Szacunkowa ilość odpadów komunalnych, wytwarzanych na obszarze LGD, wynosi 2129,75 Mg/rok.

Zmora pozostają ciągle aktywne dzikie wysypiska i zaśmiecone tereny leśne oraz rekreacyjne. Część tych odpadów jest pozostawiana przez przejezdnych porzucających worki ze śmieciami w przydrożnych rowach. Przygotowanie i stan wiedzy ekologicznej mieszkańców obszaru LGD należy uznać za dalece niewystarczające.

Do głównych problemów gospodarki odpadami na terenie obszaru należą:

1. Likwidacja dwóch mogilników (Kamion I oraz Kamion II), w których zdeponowane są przeterminowane środki ochrony roślin. Stanowią one poważne zagrożenie dla środowiska naturalnego. Konieczne jest podjęcie prac w celu ich likwidacji.
2. W zakresie gospodarki odpadami komunalnymi:
 - brak dokładnych danych dotyczących ilości wytwarzanych odpadów komunalnych i gospodarowania nimi. Dominuje unieszkodliwianie odpadów komunalnych poprzez ich składowanie;
 - system segregacji odpadów nie jest w pełni rozwinięty, który w znacznym stopniu ograniczyłaby masę odpadów deponowanych na składowiskach;
 - brak gminnego punktu gromadzenia surowców wtórnych, odpadów niebezpiecznych i wielkogabarytowych;
 - obecny system gospodarki odpadami komunalnymi nie spełnia wymogów Krajowego Planu Gospodarki Odpadami, a w szczególności: zapobiegania i minimalizacji wytwarzania odpadów oraz recyklingu.
3. Brak informacji o rzeczywiście wytwarzanych odpadach niebezpiecznych, powstających w gospodarstwach domowych oraz systemu zbierania i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych, a w szczególności przeterminowanych leków, opakowań po środkach ochrony roślin, odpadów zawierających azbest.
4. Prowadzący działalność gospodarczą winni w pełni respektować przepisy prawa dotyczące gospodarowania wytwarzanymi przez siebie odpadami (zwiększyć odzysk, prowadzić dokładną ewidencję odpadów).

5. W niedostatecznym stopniu rozwinięta jest gospodarka odpadami opakowaniowymi.
6. Brak jest systemu zbierania odpadów budowlanych.

Wszystkie gminy objęte LSR posiadają zatwierdzone programy gospodarki odpadami. Dalszy rozwój gospodarki odpadami wymaga: prowadzenia ewidencji wytwórców i ilości opadów; koordynacji zadań; prowadzenia działań edukacyjnych i informacyjnych; oczyszczenia terenów leśnych i rekreacyjnych; propagowania nowoczesnych form zagospodarowania odpadów.

Dostęp do kanalizacji posiada około 20% mieszkańców gmin Bolimów i Puszcza Mariańska. Ścieki z pozostałych gospodarstw indywidualnych, instytucji użyteczności publicznych oraz innych jednostek odprowadzane są do szczelnych zbiorników bezodpływowych, a następnie wywożone na oczyszczalnię ścieków lub w sposób niekontrolowany do lasów i cieków, zanieczyszczając środowisko. Przydomowe szamba są często dołami chłonnymi, z których zanieczyszczenia przenikają do wód gruntowych. Zdarzają się również przypadki przekształcania niepotrzebnych studni w szamba lub śmietniki.

Główne przyczyny zanieczyszczenia wód podziemnych są pochodzenia antropogenicznego i są różne w zależności od przeznaczenia terenu w obrębie danego ujęcia. Najbardziej zanieczyszczone są wody gruntowe w obrębie czwartorzędowego poziomu wodonośnego, ze względu na dobre właściwości filtracyjne skał słabo izolujących poziom wodonośny, stwarzający warunki do migracji zanieczyszczeń. Główne przyczyny zanieczyszczenia wód podziemnych to:

- zanieczyszczenia obszarowe pochodzenia rolniczego, w tym niewłaściwe stosowanie nawozów sztucznych, organicznych i środków ochrony roślin (niedostosowane terminy i dawki nawożenia), brak płyt gnojowych itp.,
- brak właściwego systemu ujmowania i odprowadzania ścieków (nieszczelne zbiorniki bezodpływowe, wylewanie nieoczyszczonych ścieków do wód lub do ziemi),
- deponowanie odpadów w miejscach do tego nieprzeznaczonych (bezpośrednio na ziemi, w ciekach wodnych itp.).

Na jakość wód powierzchniowych wpływają uwarunkowania naturalne: warunki klimatyczne, jakość gleb, podłoże geologiczne oraz presje antropogeniczne. Do najpoważniejszych czynników obniżających jakość wód na obszarze LGD należy:

- emisja nieoczyszczonych ścieków bytowych do wód powierzchniowych lub do ziemi,
- zanieczyszczenia obszarowe (mineralne i organiczne nawozy stosowane pod uprawy oraz chemiczna ochrona roślin),
- deponowanie odpadów („dzikie wysypiska”) w ciekach wodnych i na powierzchni terenu,
- błędy w stosowaniu zabiegów agrotechnicznych (niewłaściwy sposób meliorowania gruntów).

Czystość rzek na obszarze LGD przedstawia się następująco:

1. Rzeka Pisia Gągolina do Żyrardowa prowadzi wody odpowiadające III klasie czystości, a po przyjęciu ścieków z Żyrardowa zdecydowanie uległa pogorszeniu w stosunku do wody powyżej miasta (V klasa czystości).
2. Rzeka Sucha Nida odpowiada V klasie czystości.
3. Rzeka Korabiewka i Rawka klasyfikują się do II klasy czystości, często jednak nie utrzymując tej klasy.

Uwarunkowania historyczno-kulturowe

Znajdujące się w granicach historycznego Mazowsza Zachodniego tereny trzech Gmin, tworzących LGD od najdawniejszych czasów słynęły jako kraina puszczańska. Rozległe lasy królewskie przez długie wieki osłaniały przed wrogiem, dostarczały schronienia, żywności, odzienia, materiału budowlanego oraz były bazą dla rozwoju przetwórstwa drzewnego. Początki osadnictwa w naszym regionie sięgają zamierzchłych czasów. Najstarsze ślady pobytu człowieka na Zachodnim Mazowszu sięgają okresu paleolitu (ok. 54.000 lat p.n.e.). Odnaleziono między

innymi ślady pobytu paleolitycznych łowców (Wydmy Nieborowskie), a także relikty osad kultury pucharów lejkowatych i amfor kulistych, pochodzących z młodszej epoki kamienia (Grabie). Występują także liczne cmentarzyska ciałopalne epoki żelaza: kultury łużyckiej, pomorskiej, grobów kloszowych oraz przeworskiej (Wola Szydłowiecka, Samice). Ciekawe znaleziska archeologiczne z początku naszej ery odnajdujemy we Wsi Bolimowskiej, Kęszycach i Wólce Łasieckiej. Częstym znaleziskiem były monety z czasów rzymskich. Od I w. p.n.e. do IV w. n.e. na Zachodnim Mazowszu (w przybliżeniu od Nowej Huty po Pruszków i przedmieścia Warszawy) mamy do czynienia z działalnością gospodarczą prowadzoną z olbrzymim rozmachem i na niespotykaną na skalę. W mało rozpoznanym środowisku (brak materiałów pisanych) rolników i hodowców pojawiły się wysoce wyspecjalizowane osady produkujące na dużą skalę dobrej jakości żelazo. **Mazowieckie Centrum Metalurgiczne** uznaje się za drugi co do wielkości za Renem, regionem wytopu żelaza (po zagłębiu w Górach Świętokrzyskich).

Na początku państwa Piastów tereny wzdłuż Bzury stanowiły naturalną granicę między plemionami polan i mazowszan. Tereny te były o wiele rzadziej zaludnione niż Wielkopolska, Małopolska czy Mazowsze w okolicy Płocka. Z racji mniejszego znaczenia gospodarczego w wystawionych wtedy dokumentach rzadziej pisano o naszym regionie. Na podstawie dostępnych materiałów bibliograficznych należy wskazać na następujące zdarzenia tworzące obecne oblicze społeczno-gospodarcze analizowanego regionu LGD:

X/XI w. – chrystianizacja i integracja regionu z Państwem Polan (Mieszka i Bolesława Chrobrego). Należy podkreślić, że nie był proces łatwy i pokojowy. W 1034 roku po śmierci Mieszka II miało miejsce w Polsce szereg wystąpień ludowych przeciw możnym i religii chrześcijańskiej, szczególnie ostrych na Mazowszu. W konsekwencji doszło do oderwania się od państwa polskiego. W latach 1038-1047, w czasie powstania ludowego, Mazowsze zostało opanowane przez Masława i straciło kontakt administracyjny z resztą ziem polskich. Sprzymierzone z Pomorzanami Mazowsze, długo opierało się Kazimierzowi Odnowicielowi, który dopiero przy pomocy Rusi w 1047 roku rozbił siły Masława i rozciągnął na Mazowsze swoją władzę.

1138 r. – zgodnie z testamentem Bolesława Krzywoustego, tereny obejmujące obszar LGD, otrzymał Bolesław Kędzierzawy. Po jego śmierci otrzymał je syn Leszek, a po jego bezpotomnej śmierci, przeszło drogą spadku do rąk stryja Kazimierza Sprawiedliwego, po którym odziedziczył syn Konrad zwany Mazowieckim (od tego momentu datuje się powstanie oddzielnego Księstwa Mazowieckiego). Konrad I dokonał podziału Mazowsza na trzy kasztelanie, w tym sochaczewską, rozciągającą władzę nad puszczańskimi osadami leśnymi i rozpoczynając intensywną akcję osadniczą.

1221 r. – pierwsza pisana wzmianka o Wiskitkach, wskazuje na istnienie grodu książęcego, częsty w nim pobyt Konrada Mazowieckiego oraz duże administracyjno-polityczne i gospodarcze znaczenie osady. W dokumentach sprzed 1349 r. Wiskitki pojawiają się kilkakrotnie jako znaczące na Mazowszu miasto, choć nie ma oficjalnego aktu lokacyjnego. Ostateczne zatwierdzenie praw miejskich miało miejsce przywilejem Zygmunta III Wazy w 1595 r.

1370 r. – Bolimów uzyskuje prawa miejskie.

27 i 28 czerwca 1410 r. – koncentracja i aprowizacja wojsk króla Władysława Jagiełło nad Rawką (Kamion, Samice) w drodze pod Grunwald. Król odwiedził we dworze książęcym w Starych Wiskitkach siostrę Aleksandrę (żonę ks. Ziemowita IV) i wziął udział w czternastodniowych łowach na tury.

1476 r. – przyłączenie, po śmierci ostatnich książąt zachodniego Mazowsza (Ziemowita VI i Władysława II), wschodniej części ziemi sochaczewskiej do Królestwa Polskiego. Księżna Anna, wdowa po Władysławie I, otrzymała w dożywocie Bolimów i okolice oraz prawo patronatu samego Bolimowa.

XV w. – powołanie służb leśnych dla ochrony tura oraz rozwój osad leśnych zwanych budami: Budy Bolimowskie, Budy Zaklasztorne, Budy Grabskie, Budy Studzienieckie, Budy Waleriany, Budy Mrozowe. Mimo wyginięcia tura, pozostaje i przekształca się osadnictwo powołane do jego ochrony. Dla królewskich strażników automatycznie skończyły się ich powinności. Niektórzy z nich przechodzili w szeregi piechoty wybranieckiej, inni zaś na miejsce istniejących szałasów

myśliwskich budowali wiejskie chaty i drogą karczunku puszczy zakładali nowe osiedla. W miejsce królewskich leśników i strażników tura, pojawiają się smolarze, bartnicy, węglarze i inni, którzy z powodzeniem próbują utrzymać wcześniejsze przywileje. Budnicy byli ludźmi wolnymi, żyjącymi w lesie i z lasu. Zajmowali się wyrębem lasu i przerobem drewna na popiół, potaż, smołę, terpentynę, kalafonię, garbniki, węgiel drzewny i dziesiątki innych produktów, niezbędnych ówczesnej gospodarce. Rekrutowali się spośród uciekinierów z pańszczyzny, byłych żołnierzy, rzemieślników oraz osób, które miały sąsiedzkie zatargi lub konflikt z prawem. Puszcza była azylem i nowym sposobem na życie. Największe natężenie działalności budników przypada na wiek XVIII. Kurcząca się wskutek karczunku puszcza wymusza w XIX w. kolejną transformację tej społeczności. Rozwija się rzemiosło w formie zorganizowanych majdanów i kątów noszących charakter zbiorowego i wielobranżowego przetwórstwa drzewnego i bogactw leśnych w jednym miejscu. Rozwój kolei żelaznej otworzył nowe możliwości pracy, a budnicy z całych osad stają się chłopo-robotnikami, dojeżdżającymi do pracy w sąsiednich ośrodkach przemysłowych. Zróznicowana etnicznie społeczność budnicka nie wytworzyła wyodrębnionej kultury, sztuki ludowej czy folkloru ludowego (jak np. na Kurpiach). Wytworzyła natomiast specyficzne więzi społeczne, lojalność czy formy samopomocy.

1655-1660 – spustoszenie regionu w czasach Potopu Szwedzkiego, spalony został Bolimów i Wiskitki, co zapoczątkowało powolny upadek obydwu miast. W lasach Puszczy Bolimowskiej działalność partyzancką dowodzą oddziały zorganizowane przez starostę bolimowskiego – Zygmunta Grudzińskiego, tocząc bohaterską walkę ze Szwedami, między innymi w potyczce z podjazdem szwedzkim pod Bolimowem oraz w bitwie pod Łowiczem, mając swój udział w pokonaniu armii szwedzkiej i wyzwolenia Rzeczypospolitej. W samym Bolimowie z ponad 300 domostw i 3 tys. mieszkańców pozostaje w 1661 r. tylko 10 domów z 61 mieszkańcami.

1661 r. – przybycie Stanisława Krajewskiego, zasłużonego żołnierza wojsk królewskich, kleryka niższych święceń, który z kilkoma towarzyszami broni w leśnych odstępach Puszczy Korabiewskiej założył pustelnię. W 1670 r. Krajewski otrzymał nadaniem króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego własność terenów wokół pustelni.

1673 r. – przybycie ojca Stanisława Papczyńskiego do pustelni Krajewskiego, który przekazał mu nadanie królewskie i podporządkował się regule zakonnej nowotworzonego zgromadzenia: *"Ojcowie Marianie kongregacji polskiej pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Błogosławionej Panny Maryi"*. W **1674 r.** powstaje kaplica i zabudowania klasztorne, a w **1677 r.** następuje zatwierdzenie przez Sejm Rzeczypospolitej Zgromadzenia Marianów, jako fundacji Domu Rekolekcyjnego Księży Błogosławionej Panny Maryi bez zmaży Poczętej.

1674 r. – według lokalnego przekazu gospodarz dworski z Miedniewic Jakub Trojańczyk kupił na odpuście w Studziennie drzeworyt przedstawiający Świętą Rodzinę. Uzdrawiająca moc obrazu, umieszczonego na jednym z budynków gospodarstwa sprowadziła doń pielgrzymów. W 1681 r. z fundacji właściciela Miedniewic i jednocześnie starosty Guzowskiego, golubskiego i grzybkowskiego Mikołaja Wiktoryna z Grudna Grudzińskiego wybudowano drewniany kościół p.w. Najświętszej Marii Panny. W 1692 r. rozpoczęto budowę murowanego klasztoru.

10 sierpnia 1683 r. – pobyt króla Jan III Sobieskiego w klasztorze w Puszczy Mariańskiej w drodze pod Wiedeń. Według miejscowych opowieści, podczas drzemki pod przyklasztorną lipą, królowi przyśniła się Matka Boska, obiecując mu wiedeńską wiktoryę. Dla wojsk królewskich słońce miało świecić o godzinę dłużej zapewniając ostateczne zwycięstwo. Zdarzenie to mają uwiarygodniać prezenty pozostawione w klasztorze w drodze powrotnej z wyprawy. Zaś w miejscu lipy, zniszczonej przez wicher na początku lat osiemdziesiątych XX w., stoi kamienny obelisk upamiętniający wizytę Jana III Sobieskiego.

1701-1709 - kolejne nieodwracalne zniszczenia regionu w trakcie Wojny Północnej, częste przemarsze wojsk, kontrybucje, gwałty, a ogromu zniszczeń dokończyły dwie epidemie czarnej ospy (czarna śmierć) w 1710 r. i 1713 r.

1765 r. – we dworze Guzowskim urodził się kompozytor Kleofas Michał Ogiński.

1764 r. – ze względu na liczne uzdrowienia, Stolica Apostolska uznała obraz Świętej Rodziny z Miedniewic za cudowny. W 1767 r. biskup warmiński Ignacy Krasicki, przy udziale biskupa

kijowskiego Jędrzeja Józefa Załuskiego, ukoronował cudowny obraz z Miedniewic, a w 1817 r. papież Pius VII nadał zupełny odpust wszystkim wiernym przybywającym do obrazu w Miedniewicach.

1829 r. – Henryk Łubieński wybudował w Guzowie cukrownię, pierwsze duże przedsięwzięcie gospodarcze o charakterze fabryczno-przemysłowym w regionie.

Lipiec-sierpień 1831 r. – niewykorzystana szansa Gen. Jana Skrzyneckiego, dowódcy Powstania Listopadowego wydania bitwy wojskom rosyjskim pod Bolimowem, która według znawców historii mogła odwrócić losy powstania.

1834 r. – rozbudowa klasztoru w Puszczy; utworzenie szkoły klasztornej, w której oprócz podstawowej znajomości czytania, pisania i rachunków uczono stolarstwa, murarstwa i kołodziejstwa. Szkoła przetrwała do czasu likwidacji klasztoru w 1864 r.

1839 r. – początek budowy kolei wiedeńskiej, 15 października 1845 r. oddano odcinek Grodzisk Maz. – Skierniewice. Przystanki kolejowe w Radziwiłowie i Rudzie Żelaznej (Żyrardów), a później także Jesionce i Suchej Żyrardowskiej, stały się czynnikiem aktywizującym pobliskie wsie. Ważnym elementem aktywizującym był również rozwój utworzonej w 1827 r. osady fabrycznej Ruda Guzowska/Żelazna.

1863/1864 – duża aktywność powstańcza w lasach regionu w Powstaniu Styczniowym. Pierwszy oddział Władysława Stroynowskiego, został sformowany pod Bolimowem. Na bolimowskim rynku odbywały się zbiórki i ćwiczenia wojskowe. Oddział ten stoczył szereg zwycięskich potyczek i akcji z wojskami carskimi. Chcąc zniszczyć oddział Stroynowskiego, dowództwo carskie skierowało tu poważne siły. 7 lutego 1863 roku pod Budami Bolimowskimi (ob. Bartnikami) doszło do bitwy, w której oddział powstańczy został rozproszony, a kilkunastu powstańców zginęło lub dostało się do niewoli. Kolejny oddział pułkownika Antoniego Jeziorańskiego (mianowanego przez Tymczasowy Rząd Narodowy na naczelnika wojennego powiatu rawskiego) utworzony w lasach pod Radziwiłowem, uderzył na Rawę Mazowiecką, zmusił do ucieczki stacjonujące tam wojska carskie i oswobodził miasto. Oddział Hipolita Jaworskiego, utworzony w Korabiewicach, w którego skład wszedł pluton żuawów i cztery plutony strzelców oraz prawie 600 kosynierów. Oddział Galickiego działający w Puszczy Mariańskiej i okolicach, tworzyli synowie miejscowych chłopów oraz ochotnicy z Mszczonowa. W domu Galickiego znajdował się skład broni powstańców, a obok w kuźni wyrabiano broń dla powstańców (piki i kosy) i szkolono we władaniu bronią. Z powstańcami współpracowali księża Marianie. Oddział ten przeprowadzał akcje sabotażowe, m. in. niszczył tory kolei warszawsko-wiedeńskiej, atakował transporty wojskowe i toczył potyczki z mniejszymi oddziałami wroga. Rosjanie przez dłuższy czas nie mogli zlokalizować oddziału Galickiego, jednakże został on zdradzony i zaatakowany przez wojska carskie. Powstańcy otoczeni przez sotnię kozacką ze Skierniewic salwowali się ucieczką. Zostali wszyscy wymordowani, ich symboliczna mogiła znajduje się przy drodze do Żyrardowa.

28 kwietnia 1864 r. – likwidacja klasztoru ojców Marianów w Puszczy Mariańskiej. Zakonników przewieziono do klasztoru w Mariampolu na Litwie. Dobra klasztorne zostały przejęte przez władze carskie. W tym samym roku na mocy carskiego dekretu kasacyjnego, Reformacji opuszczają klasztor w Miedniewicach, a na ich miejsce przybyli księża diecezjalni.

Utrata z dniem **1 kwietnia 1870 r.** ukazem carskim praw miejskich przez Bolimów i Wiskitki.

1873 r. – w Wiskitkach powstaje Towarzystwo Zaliczkowo-Wkładowe, przekształcone w 1901 r. w Żyrardowskie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu, pierwsza forma wsparcia rozwoju gospodarczego w regionie.

1876 r. – utworzenie w Studzieńcu z funduszy społecznych (Towarzystwo Osad Rolniczych) osady rolniczo-rzemieślniczej – Towarzystwa Osad Rolniczych – przemianowanej w 1931 r. na Zakład Wychowawczo-Poprawczy. Jednym z pierwszych dyrektorów osady był Władysław Skłodowski – ojciec Marii Skłodowskiej-Curie, dwukrotnej laureatki nagrody Nobla. Dzięki tej pracy mógł on wysłać córkę na studia do paryskiej Sorbony. W latach osiemdziesiątych XIX w. utworzono, również z funduszy społecznych, pierwszy na ziemiach polskich przytułek dla

dziewcząt w Puszczy Mar. (do dziś funkcjonuje jego nazwa: „czerwoniak”), działającego do 1919 r. Obecnie w tym budynku znajduje się Liceum Ogólnokształcące im. Cz. Tańskiego.

1904 r. – zakupienie przez doktora Władysława Wróblewskiego Olszanki i utworzenie z niej modnego ośrodka wypoczynkowego dla warszawskich intelektualistów. Z Olszanką związało się wiele znanych i wpływowych osób: rodzina Rapackich, prof. Henryk Galle, Czesław Tański, dr Antoni Stefanowski, prof. Wojciech Świątosławski i inni. Mieszkańcy Olszanki pozytywnie oddziaływali na rozwój całego regionu, wpływając na edukację, kulturę oraz nowe zachowania gospodarcze lokalnej ludności.

1905 r. – demonstracja mieszkańców Wiskitek pod siedzibą Urzędu Gminnego, mająca na celu nakłonić władze do wprowadzenia w życiu publicznym języka polskiego oraz przyznania Królestwu Polskiemu autonomii.

1905 r. – utworzenie pierwszej straży ogniowej w Bolimowie, a w **1910 r.** w Wiskitkach.

1914/1915 – walki pozycyjne nad Rawką, zniszczenie większości wsi i exodus ludności cywilnej. Kilkakrotne użycie gazów bojowych (pierwszy raz w 31 stycznia 1915 r. pod Bolimowem), co spowodowało duże straty wśród walczących armii.

Początek września 1939 r. – szereg walk z wojskami niemieckimi nad Rawką, między innymi potyczka 28 Dywizjonu artylerii ciężkiej Armii „Łódź” z piechotą niemiecką w okolicach Kamiona.

1939/1945 – aktywność oddziałów partyzanckich: AK kierowanego przez Bolesława Kieresińskiego „Sokoła-Łókosa” (Puszcza Mariańska), oddział AK kpt. Kazimierza Blajera „Kanisa” (Wiskitki), oddział Franciszka Darowskiego „Emanuel” (Bolimów). W walce z okupantem i różnych formach oporu poległy setki mieszkańców Bolimowa, Puszczy Mariańskiej i Wiskitek. Na uwagę zasługuje rozwój sieci tajnego nauczania na poziomie podstawowym i średnim.

1941 r. – masowe wysiedlenia Żydów z Wiskitek i Bolimowa, których przez punkt zborny w Żyrardowie wywieziono do getta w Warszawie.

18.01.1945 r. – wyzwolenie spod okupacji niemieckiej. Po wyzwoleniu zaczęto parcelować duże majątki ziemskie. Początek odkułaczania, „mincowskiej” walki o handel, próby kolektywizacji i likwidacji przedwojennych struktur gospodarczych. W ruinie legł szereg świadectw kultury materialnej minionych okresów.

1950/1973 – elektryfikacja gmin, poprawa nawierzchni głównych dróg i rozwój kołowych połączeń komunikacyjnych ze Skierniewicami, Sochaczewem, Łowiczem, Żyrardowem i Mszczonowem.

1966 r. – Prymas Polski ks. Kardynał Stefan Wyszyński przekazał sanktuarium z parafią w Miedniewicach o.o. Franciszkanom, a w 1986 r. z klasztoru w Starym Sączu przesiedliły się tutaj Siostry Klaryski.

1975 r. – włączenie w wyniku reformy administracyjnej Gmin Bolimów, Puszcza Mariańska, Wiskitki do nowo powstałego województwa skierniewickiego.

Połowa lat 70. – druga fala kolektywizacji rolnictwa poprzez przejmowanie gospodarstw rolnych za rentę.

1990 r. – restytucja samorządu lokalnego.

Lata 90. – rozwój infrastruktury technicznej gminy: telefonizacja, wodociągi, kanalizacja. Rozpad dotychczasowych powiazań ekonomicznych z otoczeniem.

1 stycznia 1999 r. – reforma administracyjna państwa, likwidacja województwa skierniewickiego i przyłączenie Gmin Puszcza Mariańska i Wiskitki do województwa mazowieckiego w ramach powiatu żyrardowskiego, a Gminy Bolimów do województwa łódzkiego w ramach powiatu skierniewickiego.

16 września 2007 r. – beatyfikacja o. Stanisława Papczyńskiego, założyciela Zgromadzenia Księży Marianów.

2008 r. – powstanie Lokalnej Grupy Działania „Echo Puszczy Bolimowskiej”.

Pod względem etnicznym, gminy tworzące LGD leżą na styku podregionów: nieborowsko-bolimowskiego i mszczonowsko-wiskicko-sochaczewskiego. Miejscowa ludność nie odznacza się zbyt dużą odrębnością, silnie podlega wpływom kultury miejskiej i posiada niewiele cech dla siebie charakterystycznych. Nie bez wpływu na taki stan rzeczy miał rozwijający się dynamicznie pod koniec XIX wieku przemysł oraz lata powojennego „wyśmiewania” lokalnych tradycji. Znaczna liczba ludności wiejskiej migrowała do miast w poszukiwaniu pracy. Kolej Wiedeńska rozwinęła kontakty z miastami, a statut chłopo-robotnika zdynamizował zanik ludowych tradycji. Podtrzymywane są one obecnie przez nielicznych tylko twórców. Nie istnieje miejscowa gwara. Tradycyjne, zanikające już budownictwo ludowe na omawianym obszarze nie przejawia cech indywidualnych. Zagrody otoczone płotem sztachetowym budowano na planie prostokąta, budynki ustawiano w podkowę – obory, stodoła, budynek mieszkalny. Chałupy były drewniane o bielonych ścianach, zwęglowane na jaskółczy ogon. Dachy kryte strzechą słomianą, okna dwudzielne, poszóstne.

Na terenie znajduje się kilka, istotnych dla tradycji i kultury obiektów sakralnych. Pochodzą one w większości z XVII-XIX wieku. Należą do nich:

Kościół parafialny pod wezwaniem Świętej Trójcy w Bolimowie ufundowany przez sędziego ziemskiego sochaczewskiego Stanisława Nieborowskiego. Wzniesiony w latach 1660-1667, konsekrowany w 1675 roku. Wcześniej na tym samym miejscu, zwanym „Poświętne” stał od XIII wieku drewniany kościół pod tym samym wezwaniem, rozebrany po „potopie” szwedzkim. Obecny kościół zbudowany został w stylu późnorenesansowym w typie kalisko-lubelskim.

Kościół pod wezwaniem Świętej Anny w Bolimowie erygowany w 1635 roku staraniem mieszczan, na miejscu wcześniejszej drewnianej świątyni pod tym samym wezwaniem. Zbudowany został także w stylu późnorenesansowym w typie kalisko-lubelskim. W murach zewnętrznych od strony południowej i zachodniej tkwią pociski artyleryjskie, wystrzelone przez Niemców w trakcie działań wojennych w 1914 roku.

Zespół kościelno-klasztorny w Miedniewicach powstały w latach 1692-1748 jest tradycyjnym miejscem pielgrzymek, związanych z kultem obrazu Matki Boskiej Miedniewickiej. Obraz ten (a właściwie drzeworyt) znajduje się w kościele pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny i Świętego Józefa. Kościół został wybudowany według projektu Józefa II Fontany, z którym współpracował Tomasz Bellotti. Jest on orientowany, na planie wydłużonego prostokąta z węższym prezbiterium, zbliżonym do kwadratu. Wyposażenie kościoła jest barokowe. Klasztor zaś zamknięty jest czterema skrzydłami, na planie zbliżonym do kwadratu, z wirydażem pośrodku. Jest on siedzibą sprowadzonych tu w 1681 roku, przez ówczesnego właściciela Miedniewic, Wiktoryna Grudzińskiego, Ojców Reformatorów.

Zespół klasztorny Ojców Marianów w Puszczy Mariańskiej – w jego skład wchodzi: modrzewiowy kościół parafialny wzniesiony w 1673 roku, rozbudowany w roku 1700 – częściowo spłonął w 1993 roku (zachowało się prezbiterium), klasztor, obecnie plebania – budynek murowany, wzniesiony około 1680 roku, w XIX wieku przebudowany, szkoła klasztorna, wzniesiona w 1782 roku – obecnie budynek mieszkalny. Obok zespołu klasztornego usytuowany został w 1906 roku cmentarz. W miejscowości znajdują się również liczne pamiątki, związane z pobytem króla Jana III Sobieskiego, który przybywał tutaj do swojego spowiednika o. Stanisława Papczyńskiego, założyciela Zgromadzenia Ojców Marianów.

Kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych i św. Stanisława, w Wiskitkach wybudowany w 1585 roku, później kilkakrotnie przebudowany.

Kościół parafialny pod wezwaniem Świętego Antoniego w Bartnikach, wzniesiony w stylu neogotyckim w latach 1906-1909, z fundacji Feliksa i Emilii Sobańskich.

W **Guzowie**, wsi położonej na północ od Wiskitek, znajduje się pałac Sobańskich z 2 połowy XIX w z kordegardą i bramą pałacową, park krajobrazowy z końca XIX w, kościół parafialny św. Feliksa – dawna kaplica pałacowa z 2 połowy XIX w oraz założona w 1829 r. cukrownia i osada fabryczna; zespół czworaków z połowy XIX w i wille przyfabryczne z 1920 r.

2.3. Ocena społeczno-gospodarcza obszaru, w tym potencjału demograficznego i gospodarczego obszaru oraz poziomu aktywności społecznej

Na charakterystykę społeczną terenu LGD wpływa szereg uwarunkowań kulturowych, demograficznych, geograficznych czy ekonomicznych. Na analizowanym obszarze mieszka ok. 22 tys. mieszkańców. Liczba ludności jest stabilna z małymi zmianami od praktycznie 100 lat. Przez dziesięciolecie dodatni przyrost naturalny był korygowany przez odpływ mieszkańców do najbliższych aglomeracji: warszawskiej i łódzkiej. Od lat dziewięćdziesiątych poprzedniego wieku identyfikuje ujemny przyrost naturalny i starzenie się lokalnej społeczności. Relatywnie najstarsi są mieszkańcy Gminy Bolimów, co jest efektem w większym zakresie rolniczym charakterem.

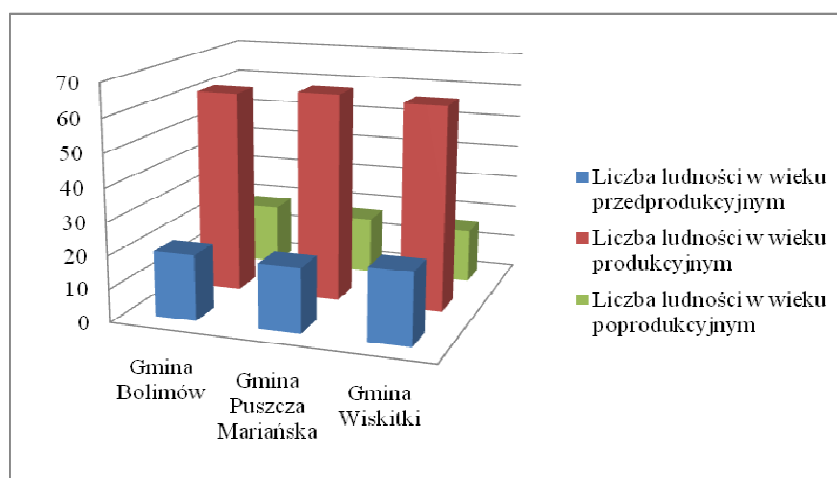
Tabela 6. Struktura demograficzna gmin Bolimów, Puszcza Mariańska i Wiskitki

	2005	2006	2007
Liczba mieszkańców	21764	21800	21946
w tym udział kobiet (w %):	50,5	50,6	50,6
Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym	4729	4583	4499
Liczba ludności w wieku produkcyjnym	13315	13458	13655
Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym	3726	3742	3751
Liczba zawartych małżeństw	112	130	128
Liczba urodzeń	221	193	231
Liczba zgonów	262	282	252
Przyrost naturalny	-41	-89	-21
Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	-4,3	-13,2	-3,7
Saldo migracji	39	125	167
Napływ mieszkańców	271	393	480
Odpływ mieszkańców	232	268	313

Źródło: dane GUS.

Ujemny przyrost naturalny jest amortyzowany dodatnim saldem migracyjnym, głównie w Gminach Puszcza Mariańska i Wiskitki. W ostatnich trzech latach zauważa się, iż napływ ludności jest większy niż odpływ, a dodatkowo z roku na rok wzrasta. Świadczy to o rosnącej atrakcyjności terenów gmin objętych LSR jako miejsca zamieszkania oraz zmianie ich charakteru – rosnącej funkcji rezydencjalnej i malejącej funkcji rolniczej.

Wykres 1. Struktura ludności wg podziału na wiek (w %; stan na 31.12.2007 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na analizowanym obszarze funkcjonują następujące podmioty oświatowe:

- 6 przedszkoli z 186 przedszkolakami;
- 14 szkół podstawowych z 1384 uczniami;
- 4 gimnazja z 823 uczniami.

Szkolnictwo podstawowe najbardziej jest rozproszone na terenie Gminy Puszcza Mariańska, co negatywnie wpływa na stan budżetu gminy.

Na terenie każdej z gmin funkcjonuje szkoła ponadgimnazjalna:

1. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Bolimowie (Liceum Ogólnokształcące, Liceum Ekonomiczne, Technikum, Szkoła Policealna), z 452 uczniami;
2. Liceum Ogólnokształcące im. Cz. Tańskiego w Puszczy Mariańskiej, ze 180 uczniami;
3. Zespół Szkół im. Marii Skłodowskiej-Curie w Wiskitkach, ze 167 uczniami.

Rozwój szkolnictwa ponadgimnazjalnego oraz poziom wykształcenia mieszkańców pozytywnie wyróżnia analizowane gminy na mapie kraju. Dodatkowo w Studzieńcu na terenie gminy Puszcza Mariańska znajduje się Zakład Poprawczy, wyrastający z XIX-wiecznej tradycji osad rolniczo-rzemieślniczej. To był drugi na świecie tego typu ośrodek.

W gminie Puszcza Mariańska działają dwa Centra Kształcenia na Odległość (w Puszczy Mar. i Grabinie Radz.), udostępniające dzieciom, młodzieży i dorosłym pracownię komputerową z dostępem do Internetu oraz kursy *e-learningowe* w ponad 50 specjalnościach. Internet udostępniany jest również w gminie Bolimów w ramach GOK.

Na obszarze LGD zlokalizowanych jest sześć ośrodków zdrowia (Bolimów, Puszcza Mariańska, Radziwiłłów, Wiskitki, Jesionka i Guzów), funkcjonujących jako Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej. Ponadto funkcjonują gabinety stomatologiczne i apteki. Dostępność opieki zdrowotnej w porównaniu z terenami wiejskimi kraju należy uznać za zadawalającą.

W zakresie oferty kulturalnej należy wymienić następujące podmioty:

- **Gminny Ośrodek Kultury** w Bolimowie, który realizuje różnorodne formy edukacji kulturalnej i wychowania przez sztukę, w tym m.in.: organizacja wystaw malarstwa nieprofesjonalnego, wystaw historycznych, konkursów wiedzy i literackich, spektakli, koncertów; prowadzenie i propagowanie amatorskiego ruchu artystycznego (Bolimowskiej Orkiestry Dętej wraz z grupą paradną, sekcji tanecznej i plastycznej); współpraca z twórcami ludowymi i promocja ich twórczości (bolimowska ceramika, kwiaty z bibuły); prowadzenie działalności wydawniczej i promocyjnej (np. wydanie książki pt: „Z dziejów Bolimowa”, widokówek). Corocznie, Urząd Gminy wraz z Ośrodkiem organizują ponadlokalną imprezę plenerową pod nazwą „Dni Bolimowa i Ziemi Bolimowskiej”.
- **Stowarzyszenie Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych**, w ramach którego działają nieformalne grupy, jak np. Towarzystwo Przyjaciół Puszczy Mariańskiej, Koło Ekologiczne „Robaczek” czy grupa muzyczno-teatralna „Rapsodia”. Stowarzyszenie udostępnia anglojęzyczną biblioteczkę liczącą blisko 300 książek, płyt, czasopism. Organizacja ta inicjuje i bierze aktywny udział w przedsięwzięciach kulturalnych, aktywizujących lokalną społeczność, prowadzi działalność promocyjną gminy.
- **Stowarzyszenie Seniorów – Promyk** w Bartnikach, którego działalność skierowana do seniorów, w tym również osób niepełnosprawnych obejmuje m.in. kultywowanie tradycji klubowych takich jak: Imieniny klubowe, Uroczystość Wigilijna, Uroczystość z okazji Wielkanocy, organizację wycieczek pieszych i rowerowych oraz wycieczek krajoznawczych, organizację cyklu prezentacji filmów o tematyce religijnej i dokumentalnych, organizację i prowadzenie spotkań z ciekawymi ludźmi dla członków Stowarzyszenia oraz okolicznej ludności, organizacja ćwiczeń ruchowych dla seniorów.
- **Ośrodek Rekolekcyjno-Formacyjny** przy parafii w Wiskitkach. Zarządzającym Ośrodkiem jest Biskup Łowicki. W chwili obecnej udostępnia pomieszczenia dla 55 osób. Młodzież

z Wiskitek uczestniczy w spotkaniach, podczas których uczy się aktywnego spędzania czasu. Ośrodek prowadzi zajęcia również w okresach przerw wakacyjnych, podczas których przyjmowana jest młodzież także z innych miejscowości. Władze samorządowe utrzymują stałą współpracę z w/w ośrodkiem.

- **Gminna Biblioteka Publiczna** w Wiskitkach, która posiada swoje filie biblioteczne w Guzowie, Jesionce i Starych Kozłowicach; **Gminna Biblioteka Publiczna** w Puszczy Mariańskiej z filią w Bartnikach oraz **Gminna Biblioteka Publiczna** w Bolimowie.
- **Kozłowski Towarzystwo Kulturalne** w Nowych Kozłowicach, przy którym działa Koło Gospodyń Wiejskich.
- **koła gospodyń wiejskich** we wsi Wiskitki, Jesionka, Czerwona Niwa, Stare Kozłowice i Nowe Kozłowice.

Na terenie obszaru LGD działa 19 Ochotniczych Straży Pożarnych.

Na uwagę zasługuje również aktywność w ramach klubów sportowych:

1. Gminny Klub Sportowy „Rawka” w Bolimowie;
2. Klub jeździecki HUZAR w Józefowie;
3. Kuźnia Nowowiejska z Nowej Wsi;
4. Klub sportowy „OREMBUS-POGOŃ” Wiskitki;
5. Klub sportowy „GUZOVIA” w Guzowie;
6. Klub sportowy „AMATOR” w Jesionce;
7. Uczniowski Klub sportowy „VIS Wiskitki”;
8. Uczniowski Klub sportowy „GALOP” w Guzowie;
9. GLKS „RELAX” Radziwiłłów;
10. GLKS „SORENTO” Kamion;
11. UKS „HETMAN” Puszcza Mariańska;
12. Klub Sportowy „PUMA” działający przy MRIES.

Aktywność sportową i rekreacyjną ułatwiają następujące obiekty sportowe:

- hala sportowa w Gimnazjum w Bolimowie;
- boiska przy Szkole Podstawowej w Bolimowie, Huminie, Kęszycach,
- zespół urządzeń sportowych i rekreacyjnych, w tym siłownia w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Bolimowie,
- hala sportowa i boisko przy LO w Puszczy Mariańskiej,
- sale gimnastyczne i boiska, w tym boiska do plażowej piłki siatkowej przy Zespołach Szkolno-Gimnazjalnych w Bartnikach i Puszczy Mariańskiej,
- boiska sportowe przy Szkołach Podstawowych w Walerianach i Michałowie,
- boisko GLKS „SORENTO” Kamion oraz GLKS „RELAX” Radziwiłłów,
- boisko i sala sportowa przy Szkole Podstawowej w Miedniewicach, Franciszkowie, Wiskitkach, Guzowie,
- boisko i sala sportowa dla Gimnazjum i Liceum w Wiskitkach,
- stadion sportowy w Wiskitkach i Guzowie.

W ostatnich latach poczyniono znaczne inwestycje publiczne w rozwój infrastruktury sportowej na terenie wszystkich gmin LGD.

Należy podkreślić pomalą odradzającą się aktywność społeczną mieszkańców po marażmie okresu realnego socjalizmu. Mieszkańcy coraz częściej włączają się w różne inicjatywy sportowe i kulturalne.

Bezrobocie nie jest zasadniczo dużym problemem analizowanych gmin. Kształtuje się na poziomie znacznie niższym niż reszta kraju. Wynika to w dużej mierze z rolniczego charakteru gmin oraz wysokiej aktywności samozatrudnieniowej mieszkańców. Liczba bezrobotnych sukcesywnie maleje i brak pracy dotyczy zasadniczo osób niezainteresowanych zatrudnieniem.

Tabela 7. Zarejestrowane osoby bezrobotne wg płci

	2005	2006	2007
Liczba osób bezrobotnych ogółem	1240	1002	881
Kobiety	586	486	409
Mężczyźni	654	516	472

Źródło: dane GUS.

Problemem na obszarze LGD pozostaje szereg kwestii socjalnych. Ponad 10% gospodarstw domowych korzysta z różnorodnych form pomocy społecznej. W wielu rodzinach mamy do czynienia z nałożeniem się różnorodnych problemów i patologii społecznych. Jest to zjawisko wyjątkowo niekorzystne z punktu widzenia rozwoju LGD, z którym podmioty publiczne nie radzą sobie. Dominującym powodem przyznania pomocy jest ubóstwo, a kolejnymi przyczynami jest bezradność, niepełnosprawność i bezrobocie. Powody te w dużej mierze są konsekwencją braku umiejętności adaptacji i radzenia sobie w warunkach gospodarki rynkowej, co szczególnie widoczne jest na terenach rolniczych. Dostrzegane są również elementy wyuczonej bezradności, oportunistycznego i asertywności. „To przecież rola państwa, które musi pomóc, a za czerwonych było lepiej...”. Problem ten szczególnie jest widoczny w regionach „budnickich”, gdzie dochodzą elementy kulturowe: zawziętości, oporu przed zmianami, alkoholizm, itp. Do problemów trzeba również zaliczyć niską motywację do pracy, brak kwalifikacji zawodowych czy wykluczenie informatyczne. Analizowane Gminy przeznaczają na pomoc społeczną średnio 18,3% budżetu, w tym najwięcej w Wiskitkach (20,2 %), a najmniej w Bolimowie (14,5%).

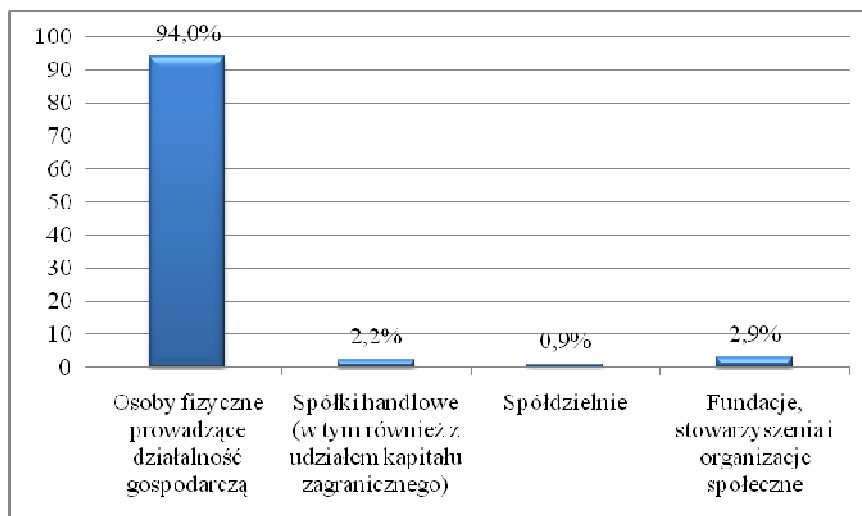
Charakterystyka gospodarcza terenu

Analizowane gminy LGD miały tradycyjnie charakter rolniczy oraz w ostatnim półwieczu chłopo-robotniczy. Niska bonifikacja gleb oraz mała wielkość gospodarstw, szczególnie po 1990 r., wpłynęły na duży spadek efektywności gospodarki rolnej. Duże zasoby leśne umożliwiały prowadzenie gospodarki w tym zakresie. Nie rozwinęło się jednak na większą skalę przetwórstwo drzewne. Część małych przedsiębiorstw i zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego i leśnego upadła w wyniku polityki walki z „kułactwem” i prywatną inicjatywą. W latach gospodarki socjalistycznej większość mieszkańców przekształciła się w chłopo-robotników, dojeżdżających do pracy w państwowych przedsiębiorstwach Skierniewic, Żyrardowa, Sochaczewa, Łowicza, jak i Warszawy, Ursusa czy Pruszkowa. Przez długie lata stacje kolejowe w Radziwiłowie, na Jesionce czy Suchej Żyrardowskiej były przysłowiowym „oknem na świat” dla analizowanych gmin. Stąd też wsie położone w najbliższym otoczeniu (Franciszków, Jesionka, Bartniki, Grabina, Radziwiłów, Budy Zaklasztorne) najszybciej przekształciły się w osiedla chłopo-robotnicze, wyprzedzając pozostałe pod względem zamożności i rozwoju infrastruktury. Rozwój połączeń kołowych doprowadził do przekształceń pozostałych miejscowości.

Transformacja gospodarki, restrukturyzacja i prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych negatywnie wpłynęły na zatrudnienie mieszkańców analizowanych gmin. Byli oni z reguły pierwsi do zwolnienia („masz kawałek ziemi to przeżyjesz...”). Zaowocowało to pozytywnym wzrostem zainteresowania własną działalnością gospodarczą. Wyniesione z pracy umiejętności oraz zakupione często za symboliczne pieniądze z upadających zakładów maszyny i urządzenia były bazą dla małych warsztatów i rozwoju działalności usługowej. Obecnie poniżej 15% gospodarstw koncentruje się na działalności rolnej, w tym kilkadziesiąt dysponuje arealem ponad 50 ha. Dla większości gospodarstw działalność rolnicza staje się aktywnością uboczną prowadzoną dla własnych potrzeb. Coraz więcej osób dotychczas związanych z rolnictwem szuka dodatkowej pracy na miejscu świadcząc usługi transportowe, zatrudniając się dorywczo w budownictwie lub

leśnictwie. Dla wielu sposobem na poprawę domowego budżetu jest sprzedaż atrakcyjniejszych działek pod zabudowę. Co trzecie gospodarstwo już praktycznie nie prowadzi działalności rolnej.

Wykres 2. Struktura podmiotów sektora prywatnego (w %; stan na 31.12.2007 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Działalność gospodarcza ma charakter samozatrudnieniowy w małych jednoosobowych firmach, działających na podstawie rejestracji w Urzędzie Gminy. Zakłady osób fizycznych stanowią 94% wszystkich podmiotów przy średniej krajowej 81%. Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarze LGD w 2007 r. wyniosła 1611, w tym w ramach sektora prywatnego – 1555. Liczba ta, przede wszystkim w odniesieniu do liczby osób prowadzących działalność gospodarczą, w porównaniu do 2006 r. wzrosła o ok. 3%. Statystycznie co ósmy mieszkaniec w wieku produkcyjnym posiada zarejestrowaną własną działalność gospodarczą. Najwyższy poziom przedsiębiorczości identyfikujemy na terenie Gminy Puszcza Mariańska.

Wiodące branże według EKD:

1. Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	– 38,9 %;
2. Budownictwo	– 13,8 %;
3. Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	– 8,9 %;
4. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	– 8,8 %;
5. Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	– 7,1 %;
6. Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	– 5,0 %.

Na terenie obszaru LGD funkcjonują trzy oddziały Banku Spółdzielczego w Bolimowie, Puszczy Mariańskiej i Wiskitkach oraz Filia Banku Pekao SA Żyrdów w Wiskitkach. Ponadto w Puszczy Mariańskiej działa instytucja wsparcia – Gminne Centrum Informacji/Centrum Przedsiębiorczości i Agrobiznesu, oferująca m.in. usługi informacyjne, doradcze i szkoleniowe w zakresie uruchamiania i prowadzenia działalności gospodarczej, w tym również pozyskiwania dofinansowania na utworzenie lub rozwój przedsiębiorstwa.

Należy podkreślić dobrą dostępność komunikacyjną obszaru LGD. Dostępność drogową zapewniają:

- drogi krajowe: nr 50 relacji Sochaczew – Grójec; nr 70 relacji Łowicz – Skierniewice – Huta Zawadzka;

- drogi wojewódzkie: nr 705 relacji Skierniewice – Sochaczew; nr 719 relacji Warszawa – Skierniewice;
- drogi powiatowe, gminne oraz wewnętrzne niezaliczone do dróg publicznych.

Dostępność kołową istotnie poprawi w perspektywie 2-3 lat budowana autostrada A2 Poznań – Łódź – Warszawa. W Wiskitkach oraz Bolimowie będą znajdowały się bezkolizyjne węzły autostrady. Jakość dróg sukcesywnie się poprawia.

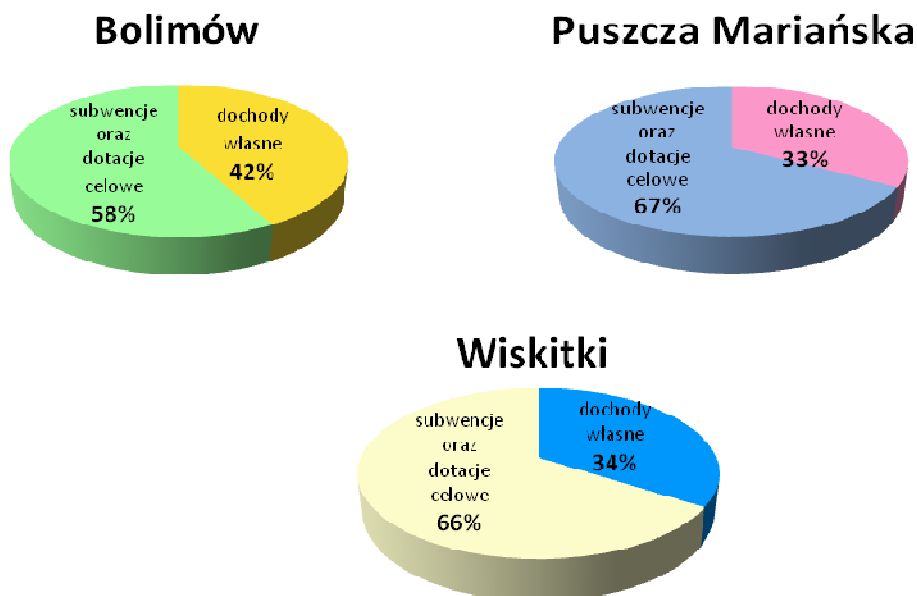
Istotną rolę odgrywają także linie kolejowe PKP:

- linia kolejowa E-20 (pasażerska) relacji Rzepin – Poznań – Warszawa – Terespol, łącząca wschód Europy z zachodem; na terenie gminy Bolimów znajdują się dwa przystanki kolejowe w Kęszycach i Jasionnie;
- linia kolejowa nr 1 (pasażerska) relacji Łódź – Warszawa (trasa dawnej kolei warszawsko-wiedeńskiej), z przystankami kolejowymi w miejscowościach Jesionka i Franciszków (gmina Wiskitki) oraz Radziwiłłów (gmina Puszcza Mariańska);
- linia kolejowa (towarowa) relacji Łowicz – Skierniewice – Łuków.

W odległości 60-90 km znajduje się Międzynarodowe Lotnisko im F. Chopina w Warszawie.

O gospodarce analizowanego obszaru świadczą również budżety gmin, które łącznie wyniosły 40,8 mln zł. W strukturze dochodów prawie 2/3 (64,7%) stanowią subwencje i dotacje celowe. Świadczy to o małej samodzielności budżetowej i uzależnieniu od środków zewnętrznych. Najzasobniejszy jest budżet Puszczy Mariańskiej – 2006,3 zł w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Wykres 3. Struktura dochodów gmin tworzących LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z wykonania budżetów.

W budżetach gmin dominują wydatki na oświatę i wychowanie, średnio 42%. Ciągłe obserwujemy małe zaangażowanie środków publicznych w obszarach: (1) kultura i ochrona dziedzictwa narodowego czy (2) kultura fizyczna i sport.

Tabela 8. Poziom wydatków budżetów gmin w 2007 partycypujących w LGD

Kategoria wydatków	Gminy						Razem	
	Bolimów		Puszcza Mariańska		Wiskitki			
Łącznie	7285923	100	15295342	100	16654962	100	39236228	100
W tym:								
Oświata i wychowanie	3223046	44,2	5522652	36,1	7763296	46,6	16508996	42,1
Administracja publiczna	1100512	15,1	1972875	12,9	2283864	13,7	5357251	13,7
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	88444	1,2	620036	4,1	361457	2,2	1069937	2,7
Pomoc społeczna	1054762	14,5	2742476	17,9	3366678	20,2	7163917	18,3
Edukacyjna opieka wychowawcza	204025	2,8	114553	0,7	234203	1,4	552783	1,4
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	473223	6,5	499419	3,3	977918	5,9	1950562	5,0
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	170823	2,3	91200	0,6	131961	0,8	393984	1,0
Kultura fizyczna i sport	25000	0,3	210230	1,4	55875	0,3	291105	0,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z wykonania budżetów.

Duże znaczenie dla rozwoju obszaru mają inwestycje realizowane przez poszczególne Gminy. W 2007 r. łącznie na cele inwestycyjne przeznaczono 6,8 mln zł. Największym zaangażowaniem inwestycyjnym charakteryzuje się Gmina Wiskitki – 23,8 % budżetu.

Aktywność gospodarcza mieszkańców istotnie wpływa na poziom dochodów gospodarstw domowych. Dla wielu stanowi często jedyną realną alternatywę bezrobocia. Położenie Gmin LGD na obrzeżach aglomeracji warszawskiej stanowi szansę aktywizacji gospodarczej mieszkańców. Wielka Warszawa to najdynamiczniejszy gospodarczo obszar kraju charakteryzujący się między innymi ponad 10% potencjałem ekonomicznym kraju, ponad 3 milionowym rynkiem zbytu oraz koncentracją około 40% krajowego potencjału naukowego i badawczo-rozwojowego. Na uwagę zasługuje również Łódź, a przede wszystkim autostrada, która połączy za moment obydwie aglomeracje, zwiększając atrakcyjność inwestycyjną obszaru LGD. Silną stroną analizowanych gmin jest duża skłonność mieszkańców do samozatrudnienia. Ekonomicznych szans obszaru LGD i jego mieszkańców należy szukać w kilku wzajemnie się uzupełniających obszarach:

- lokalni wytwórcy dostawcami nowoczesnych usług;
- rozwój agroturystyki i wypoczynku weekendowego;
- wysoka jakość życia, zdrowe i atrakcyjne otoczenie;
- rozwój rolnictwa ekologicznego;
- sypialnia wysoko wykwalifikowanej siły roboczej, pracującej w systemach sieciowych (np. *home working*);
- oferta dla osób w wieku emerytalnym (tzw. przemysł „trzeciego” wieku).

Dalszy rozwój gospodarczy warunkujący pomyślność ekonomiczną mieszkańców wymaga jednak aktywnych działań, wzmacniających przedsiębiorców i lokalne struktury. Działania powinny iść równolegle w kilku kierunkach:

- 1) rozwój nowoczesnych biznesów i podniesienie kompetencji biznesowych przedsiębiorców poprzez doradztwo, szkolenia i informację;
- 2) promocja i tworzenie sieci kontaktów krajowych i międzynarodowych, kontraktowanie usług publicznych;
- 3) integracja lokalnego środowiska biznesu, rozwój struktur klastrowych;
- 4) przyciąganie inwestorów i nowoczesnych firm poprzez konkurencyjne warunki lokalizacji działalności gospodarczej;
- 5) podnoszenie sprawności administracji i jakości usług publicznych.

2.4. Specyfika obszaru

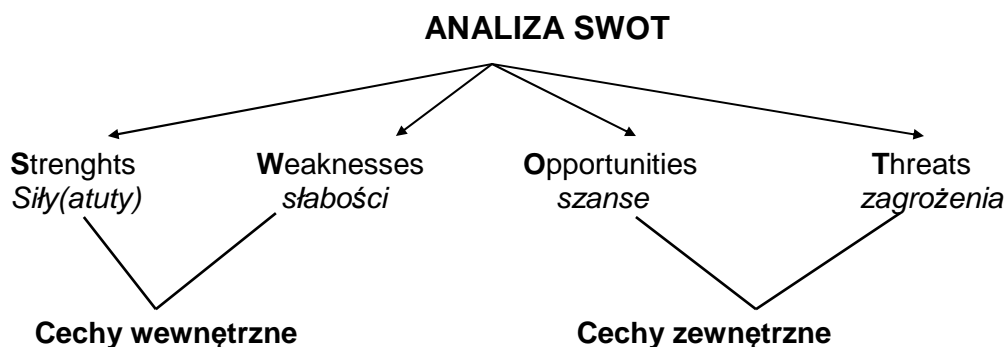
Obszar trzech Gmin działania LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” charakteryzuje się szeregiem specyficznych cech przestrzennych, kulturowych i ekonomicznych, wyróżniających je spośród szerszego otoczenia. Do cech specyficznych i wyróżniających należy zaliczyć:

1. Warunki naturalne, wysoki poziom zalesień i względnie czyste środowisko, wiele rzadkich form flory i fauny oraz ochrona bogactwa przyrodniczego w ramach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. Puszcza Bolimowska łączy trzy gminy, wymaga jednocześnie koordynacji działań prorozwojowych, rozwoju infrastruktury i wspólnych przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR, podnoszących atrakcyjność całego obszaru, a także respektujących wymogi ochrony środowiska.
2. Ciekawa i mało spopularyzowana historia, obejmująca w pierwszej kolejności:
 - jedne z pierwszych na świecie praw ochrony środowiska dotyczące tura z XV i XVI wieku, związane z rozwojem osadnictwa budnickiego (służb leśnych);
 - uznane miejsca kultu religijnego, związane z aktywnością zgromadzeń zakonnych: Marianów w Puszczy Mariańskiej, Franciszkanów i Klarysek w Miedniewicach, Zmartwychwstańców na Bartnikach;
 - pobyt koronowanych osób (Jagiello, August II, Jan Sobieski i in.), dwór Księżąt Mazowieckich w Wiskitkach, królewska leśniczówka i senatorówka w Puszczy Mariańskiej;
 - ścisłe związki z regionem oraz twórczość artystyczna K. M. Ogińskiego J. Rapackiego, Cz. Tańskiego, M. Biskupskiego, M. Łuczyńskiej;
 - walki powstańcze, działania wojenne w 1914/15 r. nad Rawką z pierwszym użyciem na świecie gazów bojowych.
3. Tradycyjne gminy wiejskie, przez ostatnie dziesięciolecia o charakterze chłopo-robotniczym, przekształcające się w atrakcyjny dla życia i działalności gospodarczej obszar usług. Położenie geograficzne i bliskość dynamicznych aglomeracji warszawskiej i łódzkiej tworzą nowe możliwości rozwoju. Wymaga to jednak modernizacji lokalnych społeczności, rozwoju infrastruktury gospodarki opartej na wiedzy oraz budowy kontaktów europejskich.
4. Ponad 500 lat kultury i tradycji „budnickiej”, poczucie wolności, specyficzny system wartości i zachowań lokalnej społeczności. Mało poznana społeczność, charakteryzująca się szeregiem wyróżniających cech w skali całego kraju, zamyka się w 95% na analizowanym terenie. Związki rodzinne, wspólne parafie, działania w obronie polskości (powstanie styczniowe, walka z okupantem hitlerowskim) cementowały przez wieki wspólne korzenie kulturowe.
5. Dogodne położenie i dostępność komunikacyjna pomiędzy dwoma największymi aglomeracjami kraju – Warszawą i Łodzią. Kierunki rozwojowe obydwu aglomeracji wymagają zbliżenia, co stanowi szczególną szansę rozwoju dla obszaru LGD. Proces ten ulegnie przyspieszeniu wraz z ukończeniem autostrady A2 ze Strykowa do Konotopu. Tylko integracja i współdziałanie analizowanych gmin LGD pozwoli uniknąć marginalizacji w otoczenie silnych ośrodków gospodarczych oraz zachowaniu tożsamości i odrębności przestrzennej i kulturowo-społecznej.
6. Korzystne warunki osadnicze, dostępność terenów inwestycyjnych pod działalność gospodarczą i budownictwo jednorodzinne. Napływ nowych mieszkańców tworzy nowe możliwości rozwojowe, ale i zagraża obecnym powiązaniom społeczno-kulturowym. Wyeksponowanie dorobku i dziedzictwa kulturowego daje szansę pokazania atrakcyjności umożliwiającej przetrwanie miejscowej tradycji. Ważnym elementem jest wspólna polityka informacyjno-promocyjna wszystkich trzech samorządów oraz organizacji pozarządowych.

7. Wysoki poziom samozatrudnieniowej przedsiębiorczości i aktywność gospodarcza mieszkańców. Bliskość pojemnych rynków zbytu stanowi szansę dla rozwoju usług i produkcji ekologicznej. Jednakże małe biznesy rodzinne nie uzyskują efektów skali niezbędnej dla budowy konkurencyjności na rynkach zewnętrznych. Tylko integracja i współdziałanie w strukturach sieciowych umożliwi poprawę pozycji konkurencyjnej oraz rozwój kontaktów gospodarczych poza regionem i krajem. Szczególnie agroturystyka i rolnictwo ekologiczne wymagają współdziałania i nowych, sieciowych form organizacyjnych.
8. Odbudowy wymagają bogate tradycje działań społecznych i samopomocowych z przełomu XIX i XX w., zniszczone w okresie realnego socjalizmu. Wspólnymi działaniami na styku sektora publicznego, prywatnego i społecznego należy poprawić poziom zaufania między mieszkańcami (tzw. kapitał społeczny), kluczowy dla sukcesów w nowoczesnym społeczeństwie. Ponad dziesięcioletnia aktywność Mariańskiego Ruchu Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych w Puszczy Mariańskiej oraz inne rodzące się stowarzyszenia wskazują na potrzebę takich działań.
9. Bogate tradycje działalności agroturystycznej (letniskowej) w pierwszej połowie XX w. w Joachimowie, Puszczy Mariańskiej, Kamionie, Bartnikach, Smolarni czy Olszance co roku wakacje spędzało kilkaset mieszkańców Warszawy, Łodzi i pozostałych okolicznych miast. Okoliczne lasy gościły harcerzy i drużyny skautowskie. Rzeka Rawka jest obecnie atrakcyjnym miejscem spływów kajakowych o uznanej już w kraju renomie.

3. Analiza SWOT dla obszaru objętego LSR, wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy

W ramach prac nad LGD Echo Puszczy Bolimowskiej przeprowadzono analizę SWOT, która jest metodą identyfikacji jego słabych i silnych stron oraz badania szans i zagrożeń przed jakimi stoi. Analiza SWOT pozwala na identyfikację głównych problemów strategicznych, które powinny wyznaczać kierunek dalszego działania LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”.

W trakcie spotkań środowiskowych i przeprowadzonej dyskusji nad specyfiką analizowanych gmin, zidentyfikowano 31 wspólnych cech istotnych dla dalszej konstrukcji strategii, jak i działań aktywizujących rozwój ekonomiczno-społeczny. Na tej podstawie zbudowano formularz analizy, który został rozprowadzony wśród uczestników spotkań środowiskowych. Niezależnie, formularz analizy był dostępny w siedzibie LGD, na stronie internetowej oraz został rozesłany do wszystkich osób zainteresowanych powstaniem LGD. W rezultacie otrzymano 35 odpowiedzi zwrotnych. Oprócz opracowanego formularza uczestnicy analizy przekazali szereg własnych opinii wykorzystanych w dalszych pracach nad strategią.

Każda z cech była oceniona przez uczestników analizy według klucza: (1) kluczowa – 2 pkt; (2) istotna – 1 pkt, (3) nieistotna – 0 pkt. Respondent mógł również zaznaczyć, że „nie ma zdania” o wpływie danej cechy. Poszczególne cechy zostały uporządkowane według charakteru oddziaływania jako: (1) atuty, (2) słabości, (3) szanse oraz (4) zagrożenia.

Respondenci uznali 27 cech za kluczowe dla dalszego rozwoju regionu. Zjawiska wskazane poniżej w przeprowadzonej ocenie uzyskały minimum 40% możliwych punktów.

W przeprowadzonej analizie bogactwo i różnorodność środowiska naturalnego, formy ochrony ekologicznej w ramach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego oraz ciekawą historię regionu uznano za najbardziej charakterystyczne cechy, długofalowo determinujące rozwój ekonomiczno-społeczny regionu. Duże nadzieje są związane z możliwościami pozyskiwania środków finansowych, jak i umiejętności w ramach europejskich funduszy strukturalnych. Za kluczowe uznano również dogodne położenie, dostępność komunikacyjną oraz sprzyjające warunki dla rozwoju agroturystyki i rekreacji weekendowej.

Kierunki rozwoju oraz potrzeby lokalnej społeczności analizowanych gmin w pełni wpisują się założenia osi 4 Leader, Programu Rozwoju Terenów Wiejskich na lata 2007-2013. Dostrzegamy potrzebę aktywizacji lokalnej społeczności oraz rozwoju kapitału społecznego, w tym w pierwszym rzędzie waloryzację lokalnych zasobów kulturowych i przyrodniczych.

Tabela 9. Zestawienie cech najsilniej determinujących rozwój ekonomiczno-społeczny Bolimowa, Puszczy Mariańskiej i Wiskitek

Zjawisko warunkujące rozwój obszaru LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”	Liczba punktów
1) Względnie czyste środowisko naturalne	52
2) Zewnętrzne źródła finansowania rozwoju lokalnego (przede wszystkim Unii Europejskiej)	49
3) Prawie połowa powierzchni gmin jest objęta ochroną ekologiczną w ramach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego	43
4) Bogata przeszłość historyczna	43
5) Duża różnorodność przyrodnicza i krajobrazowa	42
6) Dobra zewnętrzna (kołowa i kolejowa) dostępność komunikacyjna	41
7) Niska aktywność społeczna i samoorganizacja mieszkańców	40
8) Bliskość aglomeracji warszawskiej i łódzkiej	39
9) Sprzyjające warunki przyrodnicze, komunikacyjne, gospodarcze dla rozwoju agroturystyki, rekreacji weekendowej i edukacji ekologicznej	37
10) Rosnące związki gospodarcze z aglomeracją warszawską	36
11) Funkcjonujące szkoły średnie (LO w Puszczy Mariańskiej, Bolimowie i Wiskitkach)	35
12) Dobre warunki klimatyczne dla rozwoju osadnictwa i budownictwa mieszkaniowego	33
13) Tradycje działalności wypoczynkowej i rekreacyjnej	32
14) Planowane rozszerzenie ochrony ekologicznej w ramach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego	31
15) Dominacja małych firm rodzinnych	31
16) Mało wyrazisty, nieczytelny wizerunek społeczno-gospodarczy regionu	30
17) Ucieczka ludności z dużych miast (poszukiwanie azylu)	29
18) Słaba identyfikacja mieszkańców z lokalnym środowiskiem	28
19) Załamanie tradycyjnych dla mieszkańców rynków pracy (Skierniewice, Żyrardów)	28
20) Niekorzystne zjawiska migracyjne – odpływ ludzi młodych	28
21) Mało odkryta i spopularyzowana historia gmin i regionu	27
22) Dzikie wysypiska śmieci	26
23) Rosnąca powierzchnia wolnych terenów i gruntów w wyniku wycofania z działalności rolniczej	26
24) Ograniczony dostęp do technologii informatycznych – słaba infrastruktura	25
25) Zmiana funkcji społeczno-gospodarczych regionu – napływ nowych mieszkańców, utrata funkcji rolniczych	25
26) Patologie i wykluczenie społeczne wśród lokalnej społeczności	25
27) Zagrożenia ekologiczne wód powierzchniowych i gruntowych	20

Główne atuty nawiązują do zasobów naturalnych i historycznych obszaru, bogactwa przyrodniczego oraz korzystnych warunków przyrodniczych, komunikacyjnych, gospodarczych dla rozwoju agroturystyki, rekreacji weekendowej i edukacji ekologicznej. Za silny atut uznano również rozwinięte szkolnictwo ponadgimnazjalne. Szkoły średnie cieszą się dobrą renomą również wśród mieszkańców sąsiednich gmin.

Tabela 10. Zestawienie silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla obszaru działania LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”

SILNE STRONY	Liczba punktów	SŁABE STRONY	Liczba punktów
Względnie czyste środowisko naturalne	52	Niska aktywność społeczna i samoorganizacja mieszkańców	40
Bogata przeszłość historyczna	43	Mało wyrazisty, nieczytelny wizerunek społeczno-gospodarczy regionu	30
Duża różnorodność przyrodnicza i krajobrazowa	42	Słaba identyfikacja mieszkańców z lokalnym środowiskiem	28
Sprzyjające warunki przyrodnicze, komunikacyjne, gospodarcze dla rozwoju agroturystyki, rekreacji weekendowej i edukacji ekologicznej	37	Mało odkryta i spopularyzowana historia gmin i regionu	27
Funkcjonujące szkoły średnie (LO w Puszczy Mariańskiej, Bolimowie i Wiskitkach)	35	Dzkie wysypiska śmieci	26
SZANSE	Liczba punktów	ZAGROŻENIA	Liczba punktów
Zewnętrzne źródła finansowania rozwoju lokalnego (przede wszystkim Unii Europejskiej)	49	Planowane rozszerzenie ochrony ekologicznej w ramach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego	31
Prawie połowa powierzchni gmin jest objęta ochroną ekologiczną w ramach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego	43	Załamanie tradycyjnych dla mieszkańców rynków pracy (Skierniewice, Żyrardów)	28
Dobra zewnętrzna (kołowa i kolejowa) dostępność komunikacyjna	41	Niekorzystne zjawiska migracyjne – odpływ ludzi młodych	28
Bliskość aglomeracji warszawskiej i łódzkiej	39	Ograniczony dostęp do technologii informatycznych – słaba infrastruktura	25
Rosnące związki gospodarcze z aglomeracją warszawską	36	Zagrożenia ekologiczne wód powierzchniowych i gruntowych	20

Wnioski z analizy SWOT:

- 1) Za słabość uznano ciągle niską aktywność mieszkańców oraz brak działań promocyjnych, kształtujących wizerunek obszaru. Wskazywano na potrzebę wypracowania wizerunku społeczno-gospodarczego oraz spopularyzowana historia gmin i regionu. Dużo zastrzeżeń budzi stan świadomości ekologicznej i kulturowej mieszkańców.
- 2) Respondenci dopatrują szanse w dostępności środków zewnętrznych, w tym głównie unijnych na aktywizację rozwoju ekonomiczno-społecznego. Ważną rolę w popularyzacji wiedzy o integracji europejskiej i możliwościach z tego wynikających może odegrać Program Leader. Szans rozwoju uczestnicy LGD upatrują także w otoczeniu analizowanych gmin, głównie

w rozwoju aglomeracji warszawskiej oraz przebiegu autostrady A2. Wyzwaniem pozostaje budowa atrakcyjności, rozwój usług agroturystycznych i rekreacyjnych oraz właściwa promocja potencjału.

- 3) Najsilniejszych zagrożeń dla rozwoju obszaru LGD upatruje się w nadmiernym poszerzaniu ochrony ekologicznej, zagrażającej osadnictwu i działalności gospodarczej oraz migracji młodych ludzi, w tym przede wszystkim absolwentów szkół wyższych do innych ośrodków miejskich w Polsce. Szczególnie Warszawa „wysysa” najzdolniejsze jednostki. Rozwój społeczeństwa informatycznego oraz nowych form pracy i zatrudnienia wymaga infrastruktury informatycznej, która ciągle w analizowanych gminach budzie wiele zastrzeżeń.
- 4) Na bazie dyskusji w ramach Lokalnej Grupy Działania pojawiło się szereg innowacyjnych projektów łączących zasoby ludzkie, kulturowe, historyczne i przyrodnicze. Osoby zaangażowane w LGD wiążą duże oczekiwania w związku z realizacją przygotowanej strategii. Dostrzegają w niej możliwość wykreowania nowej jakości życia oraz funkcjonowania lokalnych społeczności gmin objętych LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”.

4. Określenie celów ogólnych i szczegółowych LSR oraz wskazanie planowanych przedsięwzięć służących osiągnięciu poszczególnych celów szczegółowych, w ramach których będą realizowane operacje, zwanych dalej „przedsięwzięciami”

Wizja i cele ogólne LSR

Punktem wyjścia w przygotowaniu Lokalnej Strategii Rozwoju jest określenie wizji rozwoju. Opisuje ona pożądaną stan rozwoju, docelowy obraz jednostki terytorialnej jaką chcemy osiągnąć w długiej perspektywie czasowej poprzez podejmowane działania.

Na podstawie dyskusji oraz konsultacji z członkami LGD dokonano wyboru i określenia następującej wizji rozwoju dla Lokalnej Strategii Rozwoju:

Wizja rozwoju Lokalnej Strategii Rozwoju

„Unikalne środowisko przyrodnicze i kulturowe wokół Puszczy Bolimowskiej kluczem do rozwoju przedsiębiorczości i poprawy jakości życia mieszkańców”

Tak określona wizja rozwoju eksponuje specyficzne, niepowtarzalne zasoby gmin zlokalizowanych wokół Puszczy Bolimowskiej – unikalne zasoby przyrodnicze oraz dziedzictwo historyczne i kulturowe tego obszaru. Potencjał ten powinien stać się bazą dla rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru tworzącego LGD, a w szczególności rozwoju przedsiębiorczości, poprawy atrakcyjności turystycznej i jakości życia mieszkańców.

Wizja rozwoju uwzględnia także wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju obszarów wiejskich. Eksponuje i wykorzystuje wewnętrzny potencjał rozwojowy gmin oraz wskazuje drogi rozwiązania najważniejszych problemów rozwojowych, wymagających intensyfikacji, spójności i komplementarności działań wszystkich podmiotów lokalnych funkcjonujących na terenie oddziaływania LGD.

Cele ogólne, szczegółowe, przedsięwzięcia i planowane do realizacji operacje

W pracach nad Lokalną Strategią Rozwoju przyjęto klasyczną i zalecaną konstrukcję dokumentu. Określona wizja rozwoju została dekomponowana na trzy cele ogólne (cele strategiczne) wynikające z trzech głównych obszarów działania LGD (specyfiki obszaru). Dla każdego celu ogólnego wskazano cele szczegółowe, te zaś zostały rozpisane na przedsięwzięcia, które w dalszych pracach zostały dookreślone poprzez operacje realizowane przez LGD.

Tabela 11. Adekwatność celów strategicznych do analizy SWOT i specyfiki obszaru

Specyfika obszaru	Cele strategiczne/ogólne
<i>Dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe</i>	Waloryzacja środowiska przyrodniczego i kulturowo-historycznego
<i>Gospodarka - Przedsiębiorczość i rozwój turystyki</i>	Dynamizacja przedsiębiorczości i rozwój bazy turystyczno-rekreacyjnej
<i>Tożsamość i aktywizacja społeczności lokalnej</i>	Wzmacnianie kapitału społecznego

Źródło: Opracowanie własne

Szczegółową konstrukcję Lokalnej Strategii Rozwoju prezentuje schemat 1. Wskazane cele ogólne są konkretne i mierzalne poprzez wskaźniki podane w tabelach poniżej.

Wskazane cele ogólne i szczegółowe są zbieżne z **celami osi 4 Leader** określonymi w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Celem osi czwartej jest przede wszystkim budowanie kapitału społecznego poprzez aktywizację mieszkańców oraz przyczynianie się do powstawania nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich, a także polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacji. Szczegółowo, zgodność ta została opisana dla każdego celu w tabelach znajdujących się poniżej.

Ponadto cele te są także **zgodne z celami osi trzeciej. Cele Osi 3 PROW** to m.in.:

- Różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, co wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów, promocję zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich (Różnicowanie działalności w kierunku działalności nierolniczej)
- Wzrost konkurencyjności gospodarczej obszarów wiejskich, rozwój przedsiębiorczości i rynku pracy, a w konsekwencji - wzrost zatrudnienia na obszarach wiejskich (Tworzenie i rozwój mikro -przedsiębiorstw)
- Działanie będzie wpływać na poprawę jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich (Odnowa i rozwój wsi).

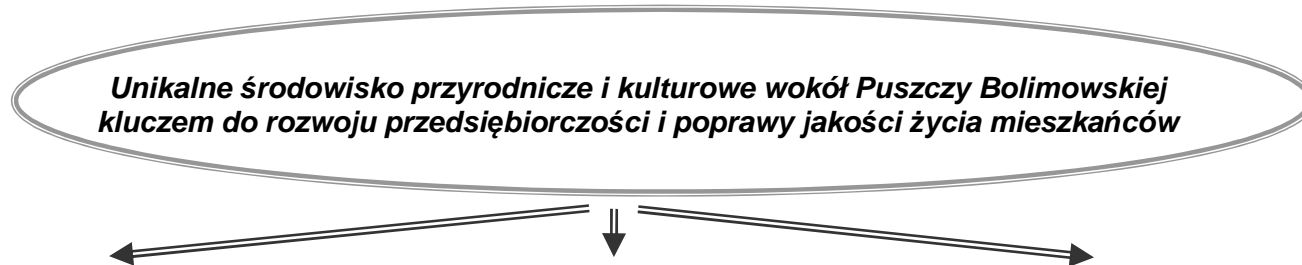
Cele szczegółowe określono w oparciu o wnioski wypływające z Analizy SWOT. Cele te zdefiniowano je w następujący sposób:

- Poprawa kondycji podmiotów gospodarczych;
- Wzrost miejsc pracy na rynku lokalnym;
- Poprawa rynku zbytu na produkty lokalne;
- Poprawa atrakcyjności turystycznej;
- Wzmocnienie więzi społecznych;
- Poprawa aktywności mieszkańców;
- Poprawa identyfikacji i tożsamości lokalnej;
- Zachowanie i wzmocnienie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
- Poprawa stanu środowiska naturalnego.

Konstrukcje LSR, cele ogólne i szczegółowe oraz przedsięwzięcia prezentują poniższe schematy.

**Schemat 1. Drzewo celów ogólnych Lokalnej Strategii Rozwoju
LDG „Echo Puszczy Bolimowskiej”**

Wizja

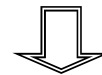

Tematy wiodące

Dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe

Przedsiębiorczość i rozwój turystyki

Tożsamość i aktywizacja społeczności lokalnej

Cele strategiczne/ogólne

I. Waloryzacja środowiska przyrodniczego i kulturowo-historycznego

II. Dynamizacja przedsiębiorczości i rozwój bazy turystyczno-rekreacyjnej

III. Wzmacnianie kapitału społecznego

Cele operacyjne/szczegółowe

- Zachowanie i wzmocnienie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego
- Poprawa stanu środowiska naturalnego

- Poprawa kondycji podmiotów gospodarczych
- Wzrost miejsc pracy na rynku lokalnym
- Poprawa rynku zbytu na produkty lokalne
- Poprawa atrakcyjności turystycznej

- Wzmocnienie więzi społecznych
- Poprawa aktywności mieszkańców
- Poprawa identyfikacji i tożsamości lokalnej

Przedsięwzięcia

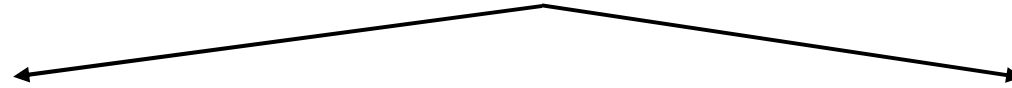
- I.1. Poprawa świadomości ekologicznej
- I.2. Odkrywanie i eksponowanie dziedzictwa przyrodniczego i historycznego

- II.1. Rozwój przedsiębiorczości mieszkańców
- II.2. Wzmocnienie infrastruktury i oferty turystyczno-rekreacyjnej

- III.1. Wzmacnianie tożsamości i tradycji lokalnej
- III.2. Integracja i aktywizacja mieszkańców

Cel strategiczny

I. WALORYZACJA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWO-HISTORYCZNEGO

Przedsięwzięcia

I.1. Poprawa świadomości ekologicznej

I.2. Odkrywanie i eksponowanie dziedzictwa przyrodniczego i historycznego

Projekty/działania

- I.1.1. Rozwój infrastruktury eko - dydaktycznej
- I.1.2. Budowa nowoczesnych pomocy/narzędzi informacyjno-edukacyjnych
- I.1.3. Dbłość o środowisko naturalne

- I.2.1. Promocja potencjału historyczno-kulturowego
- I.2.2. Odnowa i wyeksponowanie miejsc pamięci historycznej

Cel strategiczny

II. WZMACNIANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I ROZWÓJ BAZY TURYSTYCZNO-REKREACYJNEJ

Przedsięwzięcia

II.1. Rozwój przedsiębiorczości mieszkańców

II.2. Wzmocnienie infrastruktury i oferty turystyczno-rekreacyjnej

Projekty/działania

- II.1.1. Wspieranie działalności różnicującej strukturę gospodarczą
- II.1.2. Integracja działań i rozwój współpracy lokalnych przedsiębiorców
- II.1.3. Promocja i edukacja przedsiębiorczości

- II.2.1. Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej
- II.2.2. Promocja walorów turystyczno-rekreacyjnych
- II.2.3. Budowa systemu wizualizacji i oznakowania potencjału turystyczno-rekreacyjnego
- II.2.4. Edukacja i promocja turystyki i rekreacji

Cel strategiczny

III. WZMACNIANIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Przedsięwzięcia

III.1. Wzmacnianie tożsamości i tradycji lokalnej

III.2. Integracja i aktywizacja mieszkańców

Projekty/działania

- III.1.1. Edukacja lokalna – budowanie „Małej ojczyzny”
- III.1.2. Promocja i odtworzenie różnorodnych rzemiosł i starych zawodów
- III.1.3. Promocja twórczości lokalnych artystów, twórców ludowych

- III.2.1. Poprawa integracji mieszkańców poprzez aktywność kulturalno-sportową
- III.2.2. Wzmacnianie podstaw społeczeństwa informacyjnego
- III.2.3. Wzmacnianie samoorganizacji mieszkańców

Opis przedsięwzięć i operacji

Cel strategiczny I. Waloryzacja środowiska przyrodniczego i kulturowo-historycznego

Przedsięwzięcie I.1. Poprawa świadomości ekologicznej

Uzasadnienie i opis przedsięwzięcia

Kształtowanie trwałego i harmonijnego rozwoju lokalnego wymaga respektowania i ubogacania środowiska naturalnego i kulturowego. Rozwój lokalny powinien waloryzować i eksponować wyjątkowo cenne i atrakcyjne zasoby przyrodnicze. Walory środowiska naturalnego są niepowtarzalnym i wyjątkowo cennym zasobem gmin stowarzyszonych w ramach LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”. Decydują one o integralności i unikalności tego obszaru.

Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez następujące projekty/działania:

1. Rozwój infrastruktury eko - dydaktycznej

Wykorzystanie specyficznego potencjału zasobów środowiska naturalnego dla celów edukacyjnych i poprawy świadomości ekologicznej, nie tylko mieszkańców, ale także potencjalnych turystów wymaga budowy nowoczesnej infrastruktury dydaktycznej. Konieczny jest zatem duży wysiłek intelektualno-organizacyjny, a także finansowy w tym zakresie. Podstawowym zadaniem jest wytyczenie i budowa ścieżek dydaktycznych i rekreacyjnych o charakterze przyrodniczym dla potrzeb edukacji ekologicznej, tak zorganizowanej indywidualnie, jak i grupowo, między innymi w formie zielonych szkół, praktyk studenckich czy wycieczek hobbystów.

2. Budowa nowoczesnych pomocy/narzędzi informacyjno-edukacyjnych

Nowoczesna edukacja ekologiczna potrzebuje atrakcyjnych metod i narzędzi dydaktycznych, przygotowanych adekwatnie do potrzeb różnych grup odbiorców. Konieczne jest zatem opracowanie różnorodnych instrumentów informacyjno-dydaktycznych, wśród których szczególną rolę powinny odgrywać narzędzia multimedialne i informatyczne (m.in. portal internetowy, filmy przyrodnicze, książki).

3. Dbałość o środowisko naturalne

Poprawa świadomości ekologicznej i wrażliwości społecznej wymaga bezpośredniego zaangażowania mieszkańców w działania mające na celu poprawę stanu środowiska naturalnego. Konieczna jest organizacja proekologicznych imprez/akcji społecznych, takich jak: sprzątanie terenów zielonych czy likwidacja dzikich wysypisk. Działania te przyczynią się nie tylko do poprawy stanu środowiska naturalnego, ale także do zwiększenia integracji mieszkańców, poprawy estetyki terenów zielonych oraz podniesienia odpowiedzialności za stan zasobów naturalnych.

Powiązania z innymi celami Lokalnej Strategii Rozwoju (wewnętrzna spójność celów)

Realizacja tych zadań przyczyni się także do osiągnięcia następujących celów LSR:

I.2 Odkrywanie i eksponowanie dziedzictwa przyrodniczego i historycznego

III.2. Integracja i aktywizacja mieszkańców

Zbieżność z celami osi 4. Lider Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich:

Realizacja tego zadania jest zbieżna z następującymi celami osi 4. Lider:

- I. Poprawa jakości życia
- II. Aktywizacja mieszkańców, wzmocnienie kapitału społecznego
- III. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego
- IV. Poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie lokalnym

Docelowe grupy beneficjentów:

- ⇒ Organizacje pozarządowe z obszaru LGD (np. ochotnicze straże pożarne, koła gospodyń wiejskich, stowarzyszenia emerytów, Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych, grupy parafialne);
- ⇒ Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie gminy;
- ⇒ Jednostki organizacyjno-prawne samorządu terytorialnego (np. domy kultury, biblioteki gminne, gminne ośrodki sportu i rekreacji, szkoły na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i średnim);
- ⇒ Mieszkańcy gmin LGD;
- ⇒ Bolimowski Park Krajobrazowy;
- ⇒ Nadleśnictwo Radziwiłłów.

Rekomendowane operacje

Wdrażanie LSR – Małe projekty – preferowane będą operacje dotyczące: tworzenia pomocy narzędzi nowoczesnych pomocy i narzędzi informacyjno-edukacyjnych, organizacji szkoleń oraz imprez kulturalno-rekreacyjnych, budowy infrastruktury eko-dydaktycznej (min. liczba operacji - 9).

Wskaźniki produktu

- Minimum 9 zrealizowanych operacji;

Wskaźniki rezultatu – spodziewana wartość w 2015 r.

- Spadek liczby dzikich wysypisk - min. -2;
- Liczba nowych pro-ekologicznych akcji społecznych - min. 2;
- Liczba nowych narzędzi edukacyjno-informacyjnych – min. 4;
- Długości nowych lub zmodernizowanych ścieżek dydaktyczno-rekreacyjnych – min. 5 km;

Wskaźniki oddziaływania – spodziewana wartość w 2015 r.

- Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców - min. 25% mieszkańców;
- Liczba turystów na 100 mieszkańców – min. 1,15.

Cel strategiczny I.

Waloryzacja środowiska przyrodniczego i kulturowo-historycznego

Przedsięwzięcie I.2.

Odkrywanie i eksponowanie dziedzictwa kulturowo-historycznego

Uzasadnienie i opis przedsięwzięcia

Obszar oddziaływania LDG „Echo Puszczy Bolimowskiej” posiada bogatą i ciekawą przeszłość historyczną. Niestety dziedzictwo i potencjał ten na przestrzeni ostatnich dziesiątek lat ulegał degradacji i zapomnieniu. Istniejące elementy ciekawej przeszłości kulturowo-historycznej wymagają odtworzenia i wyeksponowania, a w konsekwencji uczynieniu z nich elementu tożsamości lokalnej i atrakcyjności lokalnej przestrzeni.

Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez następujące projekty/działania:

1. Promocja potencjału historycznego-kulturowego

Podstawowym działaniem wzmacniającym dziedzictwo historyczne i kulturowe tego obszaru powinny być przedsięwzięcia o charakterze promocyjnym, adresowane zarówno do mieszkańców gmin, jak i potencjalnych turystów. Uwaga powinna być skoncentrowana na organizacji festynów i imprez pokazujących unikalne dziedzictwo kulturowe i historyczne tego terenu (np. festyn „Polowania na Tura”) oraz na wzmocnieniu lokalnej edukacji historycznej (np. poprzez publikacje, filmy edukacyjne).

2. Odnowa i wyeksponowanie miejsc pamięci historycznej

Na terenie gmin znajduje się wiele miejsc, będących „świadkami” przeszłości tego obszaru. Wiele z nich jest jednak zapomnianych i popada w degradację (np. zabytkowe groby na cmentarzach, kapliczki, miejsca historycznych wydarzeń). Konieczna jest zatem waloryzacja tego potencjału oraz uczynienie z niego nie tylko miejsc pamięci, ale przede wszystkim miejsc edukacji historycznej, elementów budujących tożsamość i podnoszących atrakcyjność rekreacyjną tego obszaru (np. poprzez uruchomienie muzeum czy izby pamięci). Fundamentalnym zadaniem jest zaangażowanie młodzieży w troskę o historię i kulturę tego terenu.

Powiązania z innymi celami Lokalnej Strategii Rozwoju (wewnętrzna spójność celów)

Realizacja tych zadań przyczyni się także do osiągnięcia następujących celów LSR:

II.2. Wzmocnienie infrastruktury i oferty turystyczno-rekreacyjnej

III.1. Wzmacnianie tożsamości i tradycji lokalnej

III.2. Integracja i aktywizacja mieszkańców

Zbieżność z celami osi 4. Lider Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich:

Realizacja tego zadania jest zbieżna z następującymi celami osi 4. Lider:

I. Aktywizacja mieszkańców, wzmocnienie kapitału społecznego

II. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

III. Poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie lokalnym

Docelowe grupy beneficjentów:

- ⇒ Jednostki organizacyjno-prawne samorządu terytorialnego (m.in. domy kultury, biblioteki gminne, gminne ośrodki sportu i rekreacji, szkoły na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i średnim);
- ⇒ Organizacje pozarządowe z obszaru LGD (m.in. ochotnicze straże pożarne, koła gospodyń wiejskich, stowarzyszenia emerytów, Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych, grupy parafialne);
- ⇒ Mieszkańcy gmin LGD;
- ⇒ Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie gminy;
- ⇒ Bolimowski Park Krajobrazowy;
- ⇒ Nadleśnictwo Radziwiłłów.

Rekomendowane operacje

Odnowa i rozwój wsi – preferowane będą operacje dotyczące: przebudowy i modernizacji obiektów służących celom kulturalnym, szczególnie odnowy miejsc pamięci historycznej (w tym małych obiektów architektury sakralnej), zakupu wyposażenia i towarów służących kultywowaniu lokalnej pamięci i tradycji (min. liczba operacji - 2);

Wdrażanie LSR – Małe projekty – preferowane będą operacje dotyczące: promocji potencjału historyczno-kulturowego, odtworzenia i oznakowania dziedzictwa historyczno-kulturowego, przygotowania narzędzi edukacyjnych (min. liczba operacji - 8).

Wskaźniki produktu

- Minimum 10 zrealizowanych operacji;

Wskaźniki rezultatu – spodziewana wartość w 2015 r.

- Liczby odnowionych lub zmodernizowanych obiektów/miejsc pamięci i dziedzictwa kulturowego – min. 3;
- Liczba imprez kulturalnych – min. 4;
- Liczba nowych pomocy i narzędzi edukacyjno-informacyjnych – min. 3;

Wskaźniki oddziaływania – spodziewana wartość w 2015 r.

- Saldo migracji na 1000 mieszkańców - min. +2,1;
- Liczba turystów na 100 mieszkańców – min. 1,15.

Cel strategiczny II.

Dynamizacja przedsiębiorczości i rozwój bazy turystyczno-rekreacyjnej

Przedsięwzięcie II.1.

Rozwój przedsiębiorczości mieszkańców

Uzasadnienie i opis przedsięwzięcia

Lokalna przedsiębiorczość stanowi jeden z najważniejszych filarów rozwoju gospodarczego, szczególnie dla obszarów wiejskich. Jest to fundament restrukturyzacji wsi i rolnictwa, tworzenia nowych (pozarolniczych) miejsc pracy, poprawy jakości życia, a w konsekwencji podnoszenia atrakcyjności obszarów wiejskich. Rozwój szeroko rozumianej przedsiębiorczości jest podstawowym czynnikiem sukcesu społeczno-gospodarczego obszaru LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”.

Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez następujące projekty/działania:

1. Wspieranie działalności różnicującej strukturę gospodarczą

W lokalnym środowisku występuje wiele cennych pomysłów biznesowych mogących zaistnieć w strukturze gospodarczej i wypełnić wiele potrzeb i luk na lokalnym rynku. Nowe aktywności gospodarcze przyczynią się nie tylko do ożywienia gospodarczego, ale także poprawy atrakcyjności turystycznej, jakości życia i aktywizacji rynku pracy. Preferowane pomysły na działalność gospodarczą koncentrować powinny się na poprawie ofert hotelowo-gastronomicznych (np. utworzenie karczmy wiejskiej), poprawie atrakcyjności turystycznej (np. ośrodek szkolenia psów, tradycyjne gospodarstwa „zwierzęta gospodarskie”) czy wykorzystaniu specyficznych i endogenicznych zasobów (np. wytwórnia tradycyjnego makaronu).

2. Integracja działań i rozwój współpracy lokalnych przedsiębiorców

W celu dynamizacji rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw konieczna jest animacja działań zmierzających do integracji środowiska biznesu, wspieranie kooperacji i współpracy lokalnych podmiotów. W ramach tego obszaru działań uzasadnione jest wspieranie rozwoju rynku produktów lokalnych (np. ekologicznych, tradycyjnie wytworzonych, m.in. takich jak miody, przetwory mleczne) czy budowa regionalnej sieci usług turystycznych.

3. Promocja i edukacja przedsiębiorczości

Na obszarach wiejskich występuje silna potrzeba edukacji postaw i zachowań pro-przedsiębiorczych, szczególnie wśród młodych mieszkańców. Konieczna jest intensyfikacja działań zwiększających wiedzę z zakresu uruchamiania i prowadzenia własnej firmy oraz promocja lokalnych, pozytywnych przykładów pokazujących zachowania przedsiębiorcze.

Powiązania z innymi celami Lokalnej Strategii Rozwoju (wewnętrzna spójność celów)

Realizacja tych zadań przyczyni się także do osiągnięcia następujących celów LSR:

II.2. Wzmocnienie infrastruktury i oferty turystyczno-rekreacyjnej

III.2. Integracja i aktywizacja mieszkańców

Zbieżność z celami osi 4. Lider Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich:

Realizacja tego zadania jest zbieżna z następującymi celami osi 4. Lider:

- I. Poprawa jakości życia
- II. Różnicowanie działalności gospodarczej, tworzenie pozarolniczych miejsc pracy
- III. Aktywizacja mieszkańców, wzmocnienie kapitału społecznego
- IV. Waloryzacja i poprawa zarządzania lokalnymi zasobami

Docelowe grupy beneficjentów:

- ⇒ Lokalni przedsiębiorcy;
- ⇒ Lokalni rolnicy;
- ⇒ Mieszkańcy gmin LGD;
- ⇒ Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie gminy;
- ⇒ Organizacje pozarządowe z obszaru LGD (m.in. ochotnicze straże pożarne, koła gospodyń wiejskich, stowarzyszenia emerytów, Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych).

Rekomendowane operacje

Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej – preferowane będą operacje dotyczące: rozwoju sektora usług (szczególnie usług rekreacyjno-turystycznych), produkcji żywności ekologicznej i tradycyjnie wytwarzanej oraz integracji współpracy lokalnych przedsiębiorców (min. liczba operacji – 3);

Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw – preferowane będą operacje dotyczące: rozwoju sektora usług (szczególnie usług rekreacyjno-turystycznych), produkcji żywności ekologicznej i tradycyjnie wytwarzanej oraz integracji współpracy lokalnych przedsiębiorców (min. liczba operacji - 2);

Wdrażanie LSR – Małe projekty – preferowane będą operacje dotyczące: promocji i edukacji przedsiębiorczości (m.in. organizacja szkoleń), zakupu narzędzi i pomocy edukacyjnych służących temu celowi, organizacji imprez służących integracji lokalnych podmiotów gospodarczych (min. liczba operacji - 9).

Wskaźniki produktu

- Minimum 14 zrealizowanych operacji;

Wskaźniki rezultatu – spodziewana wartość w 2015 r.

- Liczba nowych miejsc pracy w pozarolniczych sektorach gospodarki - min. 11;
- Liczba nowych powiązań kooperacyjnych wśród lokalnych przedsiębiorców - min. 7;
- Liczba narzędzi edukacyjno-promocyjnych adresowanych do przedsiębiorców - min. 4;
- Liczba szkoleń adresowanych do przedsiębiorców – min. 2;

Wskaźniki oddziaływania – spodziewana wartość w 2015 r.

- Liczba podmiotów gospodarczych (w systemie REGON) na 1000 mieszkańców – min. 40;
- Wzrost dochodów mieszkańców – min. 6%.

Cel strategiczny II.

Dynamizacja przedsiębiorczości i rozwój bazy turystyczno-rekreacyjnej

Przedsięwzięcie II.2.

Wzmocnienie infrastruktury i oferty turystyczno-rekreacyjnej

Uzasadnienie i opis przedsięwzięcia

Gminy, zlokalizowane wokół Puszczy Bolimowskiej, posiadają wyjątkowe i nieprzeciętne zasoby środowiskowo-przestrzenne, mogące stanowić doskonałą bazę dla rozwoju turystyki i różnorodnych form rekreacji. Potencjał ten może stać się podstawą do rozwoju kajakarstwa, wędkarstwa i łowiectwa, turystyki pieszej i rowerowej, konnej, agroturystyki, itp. Ponadto korzystne położenie tego terenu (w bliskiej odległości od Warszawy i Łodzi – dwóch największych miast w Polsce) wzmacnia możliwości wykorzystania tego potencjału dla dywersyfikacji lokalnego rozwoju gospodarczego.

Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez następujące projekty/działania:

1. Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej

Dynamizacja rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru oddziaływania LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” wymaga wzmocnienia działań inwestycyjnych w rozwój infrastruktury, służącej rozwojowi turystyki i rekreacji. Działania te powinny koncentrować się na wytyczeniu i budowie szlaków turystyczno-rekreacyjnych (lądowych i wodnych), wyznaczeniu i budowie ścieżek rowerowych i konnych, budowie parkingów i miejsc biwakowych, rozwoju infrastruktury zagospodarowującej małe zbiorniki wodne (przystanie, pomosty), budowie boisk do siatkówki plażowej czy budowie kortów tenisowych.

2. Promocja walorów turystyczno-rekreacyjnych

Turystyka jest sektorem gospodarczym wymagającym wzmoczonego wysiłku marketingowego dla osiągnięcia sukcesu. Dlatego też konieczne jest stworzenie czytelnej i spójnej oferty turystycznej (produktu turystycznego) gmin zrzeszonych w ramach LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”, opracowanie profesjonalnego pakietu promocyjnego oraz zaangażowanie różnorodnych podmiotów (wewnętrznych i zewnętrznych) we wspólne działania marketingowe. Konieczne jest opracowanie i wydanie folderów, przewodnika „Przewodnika Echo Puszczy Bolimowskiej” i innych nowoczesnych narzędzi promocyjnych.

3. Budowa systemu wizualizacji i oznakowania potencjału turystyczno-rekreacyjnego

Rozwój turystyki i rekreacji w gminach położonych wokół Puszczy Bolimowskiej wymaga integracji działań w zakresie stworzenia wewnętrznego systemu oznakowania i informowania. Stworzenie spójnego i czytelnego systemu wizualizacji potencjału turystycznego i rekreacyjnego (m.in. poprzez umieszczenie w miejscach centralnych map i tablic informacyjnych, oznaczenie ścieżek rekreacyjnych, ustawienie drogowskazów) przyczyni się do poprawy informacji o potencjale turystycznym, estetyki lokalnej przestrzeni oraz poprawie wewnętrznej komunikacji.

4. Edukacja i promocja turystyki wśród mieszkańców

Wzmocnienie rozwoju turystyki, szczególnie agroturystyki wymaga przede wszystkim edukacji i integracji działań różnych podmiotów, stworzenie komplementarnej i spójnej oferty, współpracy i wymiany doświadczeń podmiotów działających w tym zakresie. Istnieje zatem konieczność poprawy wiedzy mieszkańców o szeroko rozumianym potencjale i produktach turystyczno-rekreacyjnym oraz edukacja postaw i zachowań pro-turystycznych mieszkańców gmin. Rozwój agroturystyki wymaga także stworzenia oferty żywności ekologicznej, tradycyjnej, wiejskiej kuchni czy tradycyjnie wytworzonych produktów. Również wzmocnienie życia kulturalno-rekreacyjnego na terenach wiejskich przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności tej formy turystyki, a zarazem integracji lokalnej społeczności.

Powiązania z innymi celami Lokalnej Strategii Rozwoju (wewnętrzna spójność celów)

Realizacja tych zadań przyczyni się także do osiągnięcia następujących celów LSR:

II.1. Rozwój przedsiębiorczości mieszkańców

III.2. Integracja i aktywizacja mieszkańców

Zbieżność z celami osi 4. Lider Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich:

Realizacja tego zadania jest zbieżna z następującymi celami osi 4. Lider:

I. Poprawa jakości życia

II. Różnicowanie działalności gospodarczej, tworzenie pozarolniczych miejsc pracy

III. Aktywizacja mieszkańców

IV. Poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie lokalnym

Docelowe grupy beneficjentów:

- ⇒ Lokalni przedsiębiorcy;
- ⇒ Rolnicy;
- ⇒ Bolimowski Park Krajobrazowy;
- ⇒ Nadleśnictwo Radziwiłłów;
- ⇒ Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie gminy;
- ⇒ Organizacje pozarządowe z obszaru LGD (m.in. OSP, koła gospodyń wiejskich, stowarzyszenia emerytów, MRIES, grupy parafialne);
- ⇒ Mieszkańcy gmin LGD.

Rekomendowane operacje

Odnowa i rozwój wsi – preferowane będą operacje dotyczące: budowy i modernizacji infrastruktury pełniącej funkcje sportowo – rekreacyjnej oraz infrastruktury turystycznej, szczególnie ścieżek rowerowych, szlaków, miejsc rekreacji przeznaczonych do użytku publicznego; urządzenie i porządkowanie terenów zielonych, miejsc wypoczynku (min. liczba operacji - 1);

Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej – preferowane będą operacje dotyczące rozwoju szeroko rozumianych usług turystyczno-rekreacyjnych, szczególnie agroturystyki (min. liczba operacji - 6);

Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw – preferowane będą operacje dotyczące: rozwoju szeroko rozumianych usług turystycznych (min. liczba operacji - 2);

Wdrażanie LSR – Małe projekty – preferowane będą operacje dotyczące: tworzenia informacji turystycznej (m.in. strony www), promocji turystyki, przedsięwzięć edukacyjnych, oznakowania potencjału turystycznego, tworzenia małej infrastruktury turystycznej (min. liczba operacji - 9).

Wskaźniki produktu

- Minimum 18 zrealizowanych operacji;

Wskaźniki rezultatu – spodziewana wartość w 2015 r.

- Liczba nowych/zmodernizowanych obiektów i urządzeń infrastruktury turystycznej - min. 4;
- Liczba nowych narzędzi promocji i informacji turystycznej – min. 4;
- Liczba nowych miejsc pracy w sektorze turystyki i rekreacji – min. 16;

Wskaźniki oddziaływania – spodziewana wartość w 2015 r.

- Saldo migracji na 1000 mieszkańców – min. +2,1;
- Liczba turystów na 1000 mieszkańców – min. 1,15.

**Cel strategiczny III.
Wzmacnianie kapitału społecznego**

**Przedsięwzięcie III.1.
Wzmacnianie tożsamości i tradycji lokalnej**

Uzasadnienie i opis przedsięwzięcia

Tradycja i czynniki kulturowe odrywają coraz większą rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym. Umiejętne eksponowanie odrębności kulturowej, wzmacnianie specyficznego i niepowtarzalnego potencjału kulturowego, budowanie „małej ojczyzny”, istotnie podnosi atrakcyjność przestrzeni, przyciągając turystów i tworząc nowe możliwości dla aktywności gospodarczej mieszkańców. Konieczne zatem jest wzmocnienie specyficznego i niepowtarzalnego potencjału społecznego, lokalnej kultury, folkloru, lokalnych tradycji, wzmacnianie tożsamości lokalnej oraz więzi społecznych.

Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez następujące projekty/działania:

1. Edukacja lokalna – budowanie „Małej ojczyzny”

Wzmocnienie i uaktywnienie kapitału społecznego na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego wymaga przede wszystkim poszerzenia lokalnej edukacji – uczynienie z przeszłości odrębności kulturowej i społecznej, atutu i siły lokalnej przestrzeni. Konieczne jest wydobywanie i waloryzacja lokalizmów oraz historii tego terenu, między innymi poprzez utworzenie izby/muzeum pamięci lokalnej, wykłady, odczyty, publikacje czy konkursy na temat „Poznaj historię swojego regionu”.

2. Promocja i odtworzenie różnorodnych rzemiosł i starych zawodów

Budowanie tożsamości lokalnej powinno uwzględniać promocję i odtworzenie starych zawodów i rzemiosła zakorzenionego w lokalnym środowisku, podkreślających odrębność i lokalność miejsca. Dlatego też uzasadnionym wydaje się intensyfikacja działań w kreowaniu takich aktywności jak: jarmarki, kiermasze staroci czy stworzenie „Szlaku rzemiosła i ginących zawodów”. Szlak ten pokazywałby i odtwarzał rękodzielnictwo i rzemiosło artystyczne (przemysł ludowy – kowalstwo, ciesielstwo, hafciarstwo, garncarstwo, itp.), będące coraz częściej poszukiwanym towarem rynkowym, a zarazem elementem przyciągającym turystów.

3. Promocja twórczości lokalnych artystów, twórców ludowych

Zadaniem strategicznym jest wyeksponowanie potencjału i dorobku lokalnych twórców wraz ze zwiększeniem partycypacji mieszkańców w działaniach artystycznych (np. poprzez imprezy plenerowe, wystawy, materiały edukacyjno-promocyjne, filmy, publikacje). Działania te niewątpliwie przyczyniają się do poprawy wrażliwości artystycznej, budowania tożsamości i podnoszenia atrakcyjności gmin jako potencjalnego miejsca zamieszkania oraz rekreacji i turystyki.

Powiązania z innymi celami Lokalnej Strategii Rozwoju (wewnętrzna spójność celów)

Realizacja tych zadań przyczyni się także do osiągnięcia następujących celów LSR:

I.2 Odkrywanie i eksponowanie dziedzictwa przyrodniczego i historycznego

II.1. Rozwój przedsiębiorczości mieszkańców

III.2. Integracja i aktywizacja mieszkańców

Zbieżność z celami osi 4. Lider Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich:

Realizacja tego zadania jest zbieżna z następującymi celami osi 4. Lider:

- I. Poprawa jakości życia
- II. Różnicowanie działalności gospodarczej, tworzenie pozarolniczych miejsc pracy
- III. Aktywizacja mieszkańców, wzmocnienie kapitału społecznego
- IV. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego
- V. Waloryzacja i poprawa zarządzania lokalnymi zasobami
- VI. Poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie lokalnym

Docelowe grupy beneficjentów:

- ⇒ Organizacje pozarządowe z obszaru LGD (m.in. ochotnicze straże pożarne, koła gospodyń wiejskich, stowarzyszenia emerytów, Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych, grupy parafialne);
- ⇒ Mieszkańcy gmin LGD (szczególnie lokalni artyści i twórcy ludowi);
- ⇒ Jednostki organizacyjno-prawne samorządu terytorialnego (m.in. domy kultury, biblioteki gminne, gminne ośrodki sportu i rekreacji, szkoły na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i średnim);
- ⇒ Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie gminy;
- ⇒ Mikroprzedsiębiorstwa.

Rekomendowane operacje

Odnowa i rozwój wsi - preferowane będą operacje dotyczące: remontów i modernizacji obiektów i infrastruktury, pełniących funkcje kulturalne oraz konserwacji małych obiektów architektury, szczególnie pomników historycznych i miejsc pamięci (min. liczba operacji - 2);

Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej – preferowane będą operacje dotyczące: rozwoju usług, szczególnie rzemiosła, ginących zawodów, rękodzielnictwa (min. liczba operacji - 2);

Wdrażanie LSR – Małe projekty – preferowane będą operacje dotyczące: promocji twórczości kulturalnej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa, organizacji imprez kulturalnych oraz przedsięwzięć edukacyjnych z zakresu kultywowania tradycji i zwyczajów lokalnych (min. liczba operacji - 9).

Wskaźniki produktu

- Minimum 13 zrealizowanych operacji;

Wskaźniki rezultatu – spodziewana wartość w 2015 r.

- Liczba nowych imprez kulturalno-integracyjnych - min. 5;
- Liczba nowych materiałów promocyjno-edukacyjnych - min. 4;
- Liczba zmodernizowanych obiektów pełniących funkcje kulturalne – min. 2;

Wskaźniki oddziaływania – spodziewana wartość w 2015 r.

- Saldo migracji na 1000 mieszkańców – min. +2,1;
- Liczba turystów na 100 mieszkańców – min. 1,15.

Cel strategiczny III.

Wzmacnianie kapitału społecznego

Przedsięwzięcie III.2.

Integracja i aktywizacja mieszkańców

Uzasadnienie i opis przedsięwzięcia

Rozwój gmin zrzeszonych w ramach Lokalnej Grupy Działania „Echo Puszczy Bolimowskiej” w dużej mierze uzależniony jest od stopnia integracji i aktywizacji mieszkańców, które budują kapitał społeczny oraz istotnie warunkują jakość życia obszarów wiejskich.

Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez następujące projekty/działania:

1. Poprawa integracji mieszkańców poprzez aktywność kulturalno-sportową

Jednym z najskuteczniejszych narzędzi wzmacniania kapitału społecznego są różnorodne formy imprez kulturalno-sportowych kształtujących postawę współpracy, otwartości i zaufania. Dlatego też w ramach LSR akcent położony został na rozwój form życia kulturalno-sportowego, m.in. poprzez organizację zawodów sportowych (stworzenie „Ligi Bolimowskiej”), wspólne festyny (coroczny festyn LGD „Poznaj swoich sąsiadów” czy „Pchli targ”) oraz organizację rajdów pieszych i rowerowych dla mieszkańców (rajd „Najciekawsze miejsca naszej małej ojczyzny”).

2. Wzmacnianie podstaw społeczeństwa informacyjnego

Rozwój zasobów ludzkich na terenach wiejskich uzależniony w dużej mierze jest od dostępu do nowoczesnych, informatycznych narzędzi komunikacji i edukacji. Konieczne jest zatem wzmocnienie podstaw społeczeństwa informacyjnego poprzez upowszechnianie publicznego dostępu do Internetu (np. kawiarenki internetowe w bibliotekach), szkolenia e-laerningowe, kursy korzystania z Internetu i innych narzędzi informatycznych.

3. Wzmacnianie samoorganizacji mieszkańców

Rozwój społeczny obszarów wiejskich wymaga dynamizacji rozwoju różnorodnych form samoorganizacji mieszkańców i nieformalnych grup wsparcia. Integracja mieszkańców i pomoc sąsiedzka powinny stać się fundamentem życia społecznego wsi. Konieczna jest intensyfikacja działań aktywizujących oddolne formy wsparcia i współdziałania, takie jak grupy wsparcia 50+, kluby seniora, koła gospodyń wiejskich, grupy parafialne;

Powiązania z innymi celami Lokalnej Strategii Rozwoju (wewnętrzna spójność celów)

Realizacja tych zadań przyczyni się także do osiągnięcia następujących celów LSR:

I.2 Odkrywanie i eksponowanie dziedzictwa przyrodniczego i historycznego

III.1. Wzmacnianie tożsamości i tradycji lokalnej

Zbieżność z celami osi 4. Lider Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich:

Realizacja tego zadania jest zbieżna z następującymi celami osi 4. Lider:

- I. Poprawa jakości życia
- II. Aktywizacja mieszkańców, wzmocnienie kapitału społecznego
- III. Waloryzacja i poprawa zarządzania lokalnymi zasobami
- IV. Poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie lokalnym

Docelowe grupy beneficjentów:

- ⇒ Organizacje pozarządowe z obszaru LGD (m.in. ochotnicze straże pożarne, koła gospodyń wiejskich, stowarzyszenia emerytów, Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych, grupy parafialne);
- ⇒ Mieszkańcy gmin LGD;
- ⇒ Jednostki organizacyjno-prawne samorządu terytorialnego (m.in. domy kultury, biblioteki gminne, gminne ośrodki sportu i rekreacji, szkoły na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i średnim);
- ⇒ Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie gminy.

Rekomendowane operacje

Wdrażanie LSR – Małe projekty – preferowane będą operacje dotyczące: organizacji szkoleń i innych przedsięwzięć edukacyjnych, zakup różnorodnych urządzeń i sprzętu służącego aktywizacji mieszkańców (m.in. sprzęt komputerowy), organizacji imprez kulturalno-sportowych służących integracji mieszkańców (min. liczba operacji - 14).

Wskaźniki produktu

- Minimum 14 zrealizowanych operacji;

Wskaźniki rezultatu – spodziewana wartość w 2015 r.

- Liczba nowych imprez o charakterze sportowo-rekreacyjnym - min. 6;
- Liczba nowych organizacji pozarządowych/grup wsparcia - min. 4;
- Liczba nowych, publicznych przyłączy do Internetu - min. 12;

Wskaźniki oddziaływania – spodziewana wartość w 2015 r.

- Saldo migracji na 1000 mieszkańców – min. +2,1;
- Liczba turystów na 100 mieszkańców – min. 1,15.

5. Określenie misji LGD

Misja odnosi się do podmiotu i określa system wartości, jakimi Lokalna Grupa Działania „Echo Puszczy Bolimowskiej” kieruje się w osiąganiu celów i pożądanego stanu rozwoju. Inaczej mówiąc jest to *credo*, „filozofia” działania Lokalnej Grupy i osiągania założonych celów. Misja definiuje sens i istotę działania LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” w następujący sposób:

Misja LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”

„Dynamizacja rozwoju społeczno-gospodarczego z poszanowaniem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego”

Misja ta nawiązuje do podstawowych celów funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „Echo Puszczy Bolimowskiej”, wskazanych w statucie stowarzyszenia. Uwzględnia ona potrzeby społeczności lokalnej, przedsiębiorców i innych podmiotów lokalnych. Odwołuje się do specyficzności i niepowtarzalności potencjału obszaru oddziaływania LGD oraz wskazuje system wartości gospodarowania w lokalnej przestrzeni.

Misja ta będzie realizowana przy zachowaniu zasad partnerstwa i współpracy pomiędzy lokalnymi instytucjami publicznymi, organizacjami pozarządowymi i partnerami prywatnymi oraz aktywnym udziale mieszkańców w rozwoju lokalnym i procesach decyzyjnych.

Głównym celem LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”, zgodnie ze statutem, jest zrównoważony rozwój obszarów wiejskich gmin Bolimów, Puszcza Mariańska i Wiskitki, a w szczególności:

- a) wspieranie działań na rzecz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich;
- b) realizacja i aktualizacja Lokalnej Strategii Rozwoju opracowanej przez Stowarzyszenie;
- c) ochrona oraz promocja środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno-kulturowych, odkrywanie i promocja lokalnych wartości kulturowych;
- d) rozwój turystyki i sportu oraz popularyzacja i rozwój produkcji wyrobów regionalnych;
- e) aktywizowanie ludności wiejskiej;
- f) upowszechnianie i wymiana informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na terenach wiejskich;
- g) rozwój edukacji na terenach wiejskich;
- h) poprawa konkurencyjności rolnictwa i leśnictwa poprzez wspieranie restrukturyzacji, rozwoju i innowacji oraz rozwój agroturystyki;
- i) wspieranie przedsiębiorczości i aktywności pozarolniczej;
- j) poprawa jakości życia na obszarach wiejskich.

LGD realizuje swoje cele poprzez:

- a) opracowanie lokalnej strategii rozwoju dla obszaru obejmującego gminy: Bolimów, Puszcza Mariańska i Wiskitki;
- b) wspieranie działań na rzecz realizacji lokalnej strategii rozwoju;

- c) organizowanie i finansowanie:
- przedsięwzięć o charakterze informacyjnym, szkoleniowym, w tym w szczególności seminariów, szkoleń, warsztatów, wizyt studyjnych, konferencji i konkursów,
 - imprez kulturalnych, takich jak festiwale, przeglądy, happeningi, festyny, targi, pokazy, wystawy, zawody, turnieje, rajdy sportowe i innych – służących promocji regionu i jego tożsamości kulturowej,
 - działalności promocyjnej, informacyjnej i poligraficznej, w tym opracowywanie i druk broszur, folderów, plakatów, opracowywanie i rozpowszechnianie materiałów audiowizualnych, tworzenie stron internetowych, przygotowywanie i rozpowszechnianie innych materiałów o charakterze reklamowym lub promocyjnym;
- d) międzyregionalną i międzynarodową współpracę i wymianę doświadczeń z Lokalnymi Grupami Działania, instytucjami publicznymi, organizacjami pozarządowymi i sektorem biznesu;
- e) prowadzenie innych działań koniecznych dla realizacji celów Lokalnej Grupy Działania;
- f) wybór operacji oraz typowanie i opiniowanie wniosków o dofinansowanie z funduszy strukturalnych, Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich projektów, zgodnych z lokalną strategią rozwoju w okresie programowania 2007–2013;
- g) wykonywanie zadań przewidzianych dla lokalnych grup działania, zapisanych w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007– 2013;
- h) wykonywanie zadań przewidzianych dla partnerstw na rzecz wzrostu zatrudnienia i spójności społecznej, zapisane w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki na lata 2007– 2013.

Stowarzyszenie, działając na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, uwzględnia ochronę oraz promocję środowiska naturalnego, krajobrazu, zasobów historycznych, kulturowych, rozwój turystyki oraz popularyzację i rozwój produkcji wyrobów regionalnych.

6. Wykazanie spójności specyfiki obszaru z celami LSR

Podstawową zasadą kształtowania rozwoju lokalnego jest eksponowanie i respektowanie specyficznych i niepowtarzalnych cech i zasobów lokalnych, stanowiących o spójności i tożsamości tego obszaru. Terytorium objęte oddziaływaniem LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” to czytelna i spójna przestrzeń, która pomimo podziału granicami administracyjnymi dwóch różnych województw (woj. łódzkie i mazowieckie) stanowi integralny obszar procesów społeczno-gospodarczych.

Spójność i specyfika terytorialna obszaru działania LGD wyraża się w trzech podstawowych obszarach:

- spójność przyrodnicza – na obszarze działania LGD istnieje Puszcza Bolimowska, posiadające unikatowe i przyrodniczo cenne zasoby;
- spójność gospodarcza – obszar działania LGD charakteryzuje się spójnością struktury gospodarczej, zdominowanej przez rolnictwo i małą przedsiębiorczość;
- spójność społeczno-kulturowa – obszar działania LGD posiada wspólną przeszłość historyczną i kulturową, mającą odzwierciedlenie w istniejącym dziedzictwie oraz systemie wartości, postawach społeczności lokalnych.

Adekwatnie do trzech podstawowych sfer tworzących spójność i specyficzności analizowanego obszaru wskazano trzy cele strategiczne:

Tabela 12. Spójność obszaru z celami Lokalnej Strategii Rozwoju

Wymiar spójności obszaru działania LGD	Cele strategiczne Lokalnej Strategii Działania
Spójność przyrodniczo-kulturowa	I. Waloryzacja środowiska przyrodniczego i kulturowo-historycznego
Spójność gospodarcza	II. Dynamizacja przedsiębiorczości i rozwój bazy turystycznej
Spójność społeczna	III. Wzmacnianie kapitału społecznego

Źródło: opracowanie własne.

LGD, mimo administracyjnych granic, łączy trzy lokalne społeczności historycznie i kulturowo bardzo silnie zintegrowane. Zamieszkują one wokół rozległego kompleksu leśnego, będącego pozostałością lasów królewskich na Zachodnim Mazowszu, historycznie funkcjonujących pod nazwami Puszcza Jaktorowska, Bolimowska, Miedniewicka, Korabiewicka, a współcześnie na mapach kraju występujących jako Puszcza Bolimowska. Omawiany kompleks leśny zintegrowany został poprzez Bolimowski Park Krajobrazowy.

Obszar trzech Gmin działania LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” charakteryzuje się **spójnością warunków naturalnych** – wysoki poziom zalesień i względnie czyste środowisko, zintegrowaną formą ochrony przyrody w ramach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego.

Ponad przestrzeń zintegrowana przez LDG „Echo Puszczy Bolimowskiej” to 500 lat kultury i tradycji „budnickiej”, poczucie wolności, specyficzny system wartości i zachowań lokalnej społeczności. Jest to społeczność mało poznana, charakteryzująca się szeregiem wyróżniających cech w skali całego kraju. Zamyka się ona na 95% analizowanego terenu. Wspólna przeszłość, tożsamość kulturowa i system wartości społeczności lokalnej jest zasobem specyficznym i niepowtarzalnym, tworzącym **spójność społeczną** tego obszaru.

Korzystne warunki osadnicze, dostępność terenów inwestycyjnych pod działalność gospodarczą i budownictwo jednorodzinne, położenie pomiędzy dwoma największymi aglomeracjami kraju – Warszawą i Łodzią (w konsekwencji bliskość pojemnych rynków zbytu stanowiących szansę dla rozwoju usług i produkcji ekologiczne), podobna struktura gospodarcza zdominowana przez rolnictwo i małą przedsiębiorczość stanowi o **spójności w wymiarze gospodarczym** tego obszaru.

Pomimo, iż społeczności te tworzą spójną wspólnotę ukształtowaną historycznie i kulturowo w nowym podziale terytorialno-administracyjnym, teren ten podzielony został granicami administracyjnymi województw i przynależy do dwóch różnych regionów: łódzkiego i mazowieckiego. Dlatego też działanie LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” ponad granicami gmin i województw istotnie warunkować będzie spójny i zintegrowany rozwój lokalny, bazujący na oddolnym spojrzeniu i naturalnych więzach społeczno-gospodarczo-przestrzennych.

7. Uzasadnienie podejścia zintegrowanego dla przedsięwzięć planowanych w ramach LSR

Lokalna Strategia Rozwoju przygotowana dla potrzeb LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” bazuje na zintegrowanym podejściu do zarządzania rozwojem lokalnym. Ten sposób myślenia i działania odzwierciedlony jest w trzech kluczowych etapach kształtowania rozwoju lokalnego,

tj. na etapie rozpoznawania i diagnozowania zasobów lokalnych, na etapie budowania Lokalnej Strategii Rozwoju oraz na etapie realizacji i wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju.

I. Zintegrowane podejście do identyfikowania i diagnozowania potencjału lokalnego – Lokalna Strategia Rozwoju respektuje i eksponuje spójność i niepowtarzalność zasobów gmin Wiskitki, Bolimów, Puszcza Mariańska, gmin tworzących obszar działania Lokalnej Grupy. Pokazuje i eksponuje przestrzeń tych trzech gmin jako ściśle powiązane i spójne terytorium, posiadające silne związki społeczne, gospodarcze i środowiskowo-przestrzenne. Integralność i spójność tych zasobów to przede wszystkim naturalny ekosystem - zasoby środowiska naturalnego tworzące Puszcze Bolimowską, wspólna historia i przeszłość gmin tworzących LGD, wspólna tożsamość i specyfika społeczna i gospodarcza.

II. Zintegrowane podejście do budowania LSR (strategicznego planowania rozwoju lokalnego) – Lokalna Strategia Rozwoju bazuje na spójności i komplementarności (dopełnianiu się) celów i przedsięwzięć wskazanych do realizacji. Wszystkie cele i zadania/przedsięwzięcia strategiczne są ze sobą logicznie powiązane, wzajemnie na siebie oddziaływujące, tworząc efekt synergiczny w rozwoju lokalnym. LSR łączy cele o charakterze społecznym, gospodarczym i przestrzennym dbając o harmonijny i zrównoważony rozwój lokalny.

Komplementarność i współzależność celów i działań wskazywana jest w opisie poszczególnych zadań/przedsięwzięć strategicznych.

III. Zintegrowane podejście do realizacji strategii – zintegrowanie podmiotów współrealizujących działania strategiczne. Wszystkie zadania i przedsięwzięcia realizowane w ramach LSR bazować będą na **partnerstwie** różnych sektorów, tj.

- sektora publicznego reprezentowanego przez samorząd gminy Bolimów, Wiskitki i Puszcza Mariańska oraz jednostki organizacyjno-prawne im podległe, takie jak: Domy Kultury, Gminne Biblioteki, Gminne Ośrodki Sportu i Rekreacji;
- sektora prywatnego (sektora gospodarczego) – realizacja LSR zakłada istotny udział rolników, lokalnych przedsiębiorców i innych podmiotów sektora prywatnego, zarówno produkcyjnego jak i usługowego.
- sektora pozarządowego – realizacja LSR bazuje na potencjale tkwiącym w organizacjach pozarządowych, funkcjonujących w gminach tworzących LGD. Są to m.in. koła gospodyń wiejskich, grupy ochotniczej straży pożarnej, kluby seniora, grupy samopomocowe czy grupy parafialne.
- sektora społecznego – powodzenie realizacji LSR w dużej mierze zależy będzie od aktywności mieszkańców, szczególnie liderów lokalnych oraz różnych, nieformalnych grup społecznych, grup wsparcia funkcjonujących na obszarze działania LGD.

Szczegółowo grupy docelowe zostały wskazane w opisie każdego celu szczegółowego.

IV. Zintegrowane podejście do wykorzystania i waloryzacji zasobów przyrodniczych, kulturowych i historycznych. LSR faworyzuje zintegrowane, wieloaspektowe (złożone) projekty i działania synergiczne, wykraczające swym zasięgiem oddziaływania poza obszar pojedynczej gminy. Preferowane są projekty posiadające wielowymiarowe oddziaływanie na rozwój lokalny, przynoszące i integrujące w sobie efekty o charakterze społecznym, gospodarczym i środowiskowo-przestrzennym. Szczegółowe opisy każdego przedsięwzięcia znajdują się w tabelach.

8. Uzasadnienie podejścia innowacyjnego dla przedsięwzięć planowanych w ramach LSR

Lokalna Strategia Rozwoju prezentuje nowatorskie podejście do budowania rozwoju lokalnego, mające odzwierciedlenie zarówno na etapie inicjowania pomysłów, jak i tworzenia działań/przedsięwzięć strategicznych oraz metod zarządzania.

Przedsięwzięcia wskazane w ramach LSR charakteryzują się nowatorstwem w skali lokalnej. Innowacyjność ta przejawia się przede wszystkim w:

1. **Innowacyjności rozwiązań zastosowanych do wykorzystania lokalnych zasobów** - wykorzystanie w rozwoju lokalnym „zasobów uśpionych”, ukrytego potencjału, do tej pory słabo zagospodarowanego, wymagającego waloryzacji (wyeksponowania) i wkomponowania w rozwój lokalny. Jest to tworzenie nowych, innowacyjnych produktów lokalnych (np. odtworzenie faktu życia w Puszczy Bolimowskiej ostatniego tura poprzez zorganizowanie festynu „Polowanie na tura”);
2. **Innowacyjność rozwiązań realizowanych operacji** - zastosowanie nowych form działania i zarządzania, nowych sposobów rozwiązywania problemów lokalnych, bazujących na:
 - ⇒ zastosowaniu innowacyjnych, nowych narzędzi zarządzania rozwojem lokalnym, w szczególności nowe formy i narzędzia edukacji (np. narzędzia multimedialne dla edukacji proekologicznej, e-learning w rozwoju postaw przedsiębiorczości) i promocji lokalnych zasobów (np. zintegrowany system wizualizacji i oznaczenia potencjału turystyczno-rekreacyjnego trzech gmin).
 - ⇒ integracji działań o charakterze ponad gminnym, współpracy ponad granicami trzech gmin tworzących LGD oraz ponad granicami województw, do których przynależą gminy (współpraca trans-regionalna, bowiem gmina Bolimów należy do woj. łódzkiego, zaś gmina Wiskitki i Puszcza Mariańska do woj. mazowieckiego);
 - ⇒ współpracy i współdziałaniu lokalnych podmiotów, szczególnie w sektorze prywatnym, m.in. poprzez tworzenie sieci lokalnych przedsiębiorców, współpracy biznesowej (np. tworzenie „lokalnej sieci usług turystycznych”, „lokalnej sieci produktów ekologicznych”);
 - ⇒ wykorzystaniu partnerstwa publiczno-prywatnego poprzez mocne angażowanie w rozwój lokalny mieszkańców, różnych instytucji społecznych i prywatnych przedsiębiorców.
3. **Innowacyjność poprzez możliwość stosowania zaprezentowanych innowacyjnych rozwiązań na innych obszarach** – wskazana w LSR metody działania i narzędzia stymulowania rozwoju lokalnego cechują się możliwością ich powielenia i zaadoptowania na innych obszarach wiejskich. Wiele z wskazanych rozwiązań mogą stanowić dobre przykłady działania (*best practice*) dla innych grup funkcjonujących na terenach wiejskich.

Lokalna Strategia Rozwoju eksponuje i wprowadza przede wszystkim innowacje o charakterze organizacyjnym (innowacyjne i nowatorskie pomysły, nowe narzędzia, formy organizacji i zarządzania) oraz innowacje o charakterze produktowym (innowacyjne przedsięwzięcia) nie podejmowane do tej pory na obszarze działania Lokalnej Grupy.

9. Określenie procedury oceny zgodności operacji z LSR, procedury wyboru operacji przez LGD, procedury odwołania od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sprawie wyboru operacji w ramach działania, o którym mowa w art. 5 ust. 1 pkt 21 ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, kryteriów, na podstawie których jest oceniana zgodność operacji z LSR, oraz kryteriów wyboru operacji, a także procedury zmiany tych kryteriów

Nabór, ocena i wybór operacji rekomendowanych do finansowania odbywa się przy udziale:

- Projektodawców;
- Zarządu i Biura LGD;
- Rady LGD;
- Samorządu Województwa Mazowieckiego lub Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (w zależności od działania).

Szczegóły przygotowania informacji o naborze projektów oraz inne wymogi proceduralne będą zgodne z zapisami Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013.

Projektodawcy przygotowują wniosek o dofinansowanie projektu, a przed jego złożeniem, w miarę potrzeb, otrzymują pomoc ze strony LGD w zakresie możliwości i warunków ubiegania się o dofinansowanie operacji oraz opracowania dokumentów aplikacyjnych.

Proces wyboru operacji przebiega w następujących etapach:

I) Ustalenie terminu naboru wniosków

Zarząd LGD podejmuje uchwałę w sprawie rozpoczęcia naboru wniosków o dofinansowanie ze środków przewidzianych na realizację LSR w ramach działań:

- Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej;
- Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw;
- Odnowa i rozwój wsi;
- tzw. „małe projekty”

oraz wystąpienia do Instytucji Wdrożeniowej o ustalenie terminu naboru.

Następnie występuje z wnioskiem do Samorządu Województwa Mazowieckiego o ogłoszenie naboru wniosków na operacje z zakresu działania „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”. Właściwy organ Samorządu, po ustaleniu z LGD terminu emisji ogłoszeń o naborze oraz terminu naboru wniosków, podaje do publicznej wiadomości na stronie internetowej urzędu marszałkowskiego lub samorządowej jednostki oraz w prasie o zasięgu obejmującym obszar realizacji LSR, informację o możliwości składania, za pośrednictwem LGD, wniosków o przyznanie pomocy na realizację projektów. Emisja ogłoszeń, ze względu na obejmowanie przez LGD dwóch województw, dot. Samorządu Województwa Mazowieckiego oraz Łódzkiego.

Nabór wniosków do poszczególnych działań odbywa się co najmniej raz w roku w latach 2010-2013 (w 2009 r. nabór ogłoszony zostanie jedynie na tzw. Małe projekty). Jeśli nie zostanie wykorzystana w całości pula środków przeznaczonych na wybrany nabór, LGD może ogłosić kolejny nabór lub przeznaczyć pozostałą część środków na kolejny rok.

II) Ogłoszenie naboru i przyjmowanie wniosków przez LGD

Ogłoszenie o naborze zawiera następujące informacje:

- nazwę i dane teleadresowe LGD;
- działanie, którego dotyczy nabór oraz rodzaje operacji podlegających dofinansowaniu;
- sposób, termin i miejsce składania wniosków o przyznanie pomocy;
- zasady ubiegania się o pomoc (typ beneficjentów; kwotę środków przeznaczonych na wsparcie finansowe operacji w ramach naboru; formę i wysokość pomocy; planowany termin rozstrzygnięcia konkursu; limit dostępnych środków);
- wzór formularza wniosku o przyznanie pomocy;
- kryteria wyboru projektów przez LGD oraz wykaz dokumentów niezbędnych do ich oceny;
- informację, gdzie można uzyskać szczegółowe informacje i pobrać dokumentację konkursową: rozporządzenie o wdrażaniu LSR, PROW 2007-2013, wyciąg z LSR zawierający co najmniej: wizję, misję, cele, cele szczegółowe, przedsięwzięcia lokalne kryteria wyboru (w przypadku wersji elektronicznej – link do treści LSR), wzór umowy i inne obowiązkowe:
 - w formie elektronicznej: strony internetowe: LGD i urzędów gmin;
 - w formie papierowej: biuro LGD w Puszczy Mariańskiej, Wiskitkach i Bolimowie, urzędy gmin, ODR działające na terenie gmin;
 - u osób wyznaczonych do kontaktu z Wnioskodawcami (pracownicy Biura LGD);
- informacja, kto może pomóc w przygotowaniu wniosków (pracownicy biura LGD oraz w przypadku ewentualnego zatrudnienia ekspertów lub doradców – lista osób, z którymi LGD ma podpisane wstępne porozumienie o dostępności do udzielania wsparcia potencjalnym beneficjentom);
- zapis, iż wnioski z chwilą przyjęcia przez LGD podlegają procedurze ochrony danych osobowych i informacji handlowych.

Sposoby podania do publicznej wiadomości informacji o możliwości składania wniosków o przyznanie pomocy zostały dokładniej przedstawione w Rozdziale 12 LSR.

Początek terminu składania wniosków wyznaczony zostaje nie wcześniej niż 14 dnia od momentu podania do publicznej wiadomości tej informacji i wynosi 14-30 dni. W tym czasie prowadzona jest promocja i informacja o konkursie oraz wsparcie doradcze dla potencjalnych beneficjentów.

Miejsce składania wniosków: Biuro LGD w Puszczy Mariańskiej, Bolimowie i Wiskitkach.

III) Wstępna ocena wniosków

Po zakończeniu naboru wniosków pracownik/-cy Biura LGD dokonują wstępnej oceny złożonych wniosków pod względem spełnienia kryteriów dostępu, w tym również kompletności załączników oraz zgodności z celami LSR. Ponadto Biuro LGD przygotowuje prezentacje wniosków (streszczenia): nr wniosku, beneficjent, tytuł projektu, data wpływu wniosku do LGD, w ramach jakiego działania jest realizowany (oś 3 i małe projekty), zakres projektu (czego dotyczy), z jakim celem i przedsięwzięciem jest zgodny (jeśli dotyczy). Ocena prowadzona przez Biuro LGD trwa najdłużej 10 dni. Decyzję w sprawie wyników wstępnej oceny projektów podejmuje Dyrektor Biura LGD.

Lista wniosków spełniających i niespełniających kryteria dostępu zostaje przekazana na posiedzenie Rady LGD.

IV) Posiedzenie Rady, ocena i wybór wniosków

Posiedzenie Rady LGD, ocena i wybór operacji do dofinansowania odbywa się zgodnie z Regulaminem Rady Lokalnej Grupy Działania „Echo Puszczy Bolimowskiej”.

Ocena wniosków o dofinansowanie obejmuje:

- ocenę pod względem zgodności projektów z LSR;

- ocenę punktową według lokalnych kryteriów wyboru.

Członkowie Rady dokonują oceny **zgodności operacji z LSR** na podstawie następujących kryteriów:

- Czy operacja przyczyni się do osiągnięcia co najmniej jednego celu ogólnego określonego w LSR?
- Czy operacja przyczyni się do osiągnięcia co najmniej jednego celu szczegółowego określonego w LSR?
- Czy operacja jest zgodna z przedsięwzięciami planowanymi w ramach LSR?

Do oceny stopnia spełniania lokalnych kryteriów wyboru operacji przekazuje się wyłącznie projekty zgodne z celami i przedsięwzięciami LSR.

Każdy projekt zgodny z LSR podlega dalszej ocenie przez co najmniej 2 członków organu decyzyjnego wybranych drogą losowania, przy uwzględnieniu deklaracji bezstronności i poufności, według następujących **lokalnych kryteriów wyboru**:

1) dla działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*:

- Wnioskodawca posiada doświadczenie w realizacji projektów (w tym kryterium ocenia się, czy doświadczenie Wnioskodawcy gwarantuje realizację operacji zgodnie z planem i osiągnięcie zakładanych rezultatów):
 - zrealizowane 3 lub więcej projektów – 5 pkt
 - zrealizowane 2 projekty – 3 pkt
 - zrealizowany 1 projekt – 1 pkt
 - brak zrealizowanego projektu – 0 pkt
- powierzchnia gospodarstwa, które posiada lub w którym pracuje Wnioskodawca:
 - nie przekracza średniej powierzchni gospodarstwa rolnego w województwie w roku poprzedzającym złożenie wniosku – 2 pkt
 - przekracza średnią powierzchnię gospodarstwa rolnego w województwie w roku poprzedzającym złożenie wniosku – 0 pkt
- wkład własny stanowi:
 - powyżej 65% wartości projektu – 5 pkt
 - od 61% do 65% wartości projektu – 3 pkt
 - od 56% do 60% wartości projektu – 1 pkt
 - poniżej 56% wartości projektu – 0 pkt
- realizacja operacji zakłada utrzymanie:
 - powyżej 2 miejsc pracy – 10 pkt
 - 2 miejsc pracy – 5 pkt
 - poniżej miejsc pracy – 0 pkt
- operacja ma innowacyjny charakter – (w tym kryterium ocenia się, czy operacja ma – w wymiarze lokalnym – charakter innowacyjny):
 - nowy projekt na terenie LGD – 10 pkt
 - nowy projekt na terenie gminy – 5 pkt
 - nowy projekt na terenie sołectwa – 1 pkt
 - projekt nie jest nowy – 0 pkt
- Komplementarność operacji w stosunku do innych projektów realizowanych na obszarze wdrażania LSR:
 - operacja jest komplementarna do 3 lub więcej projektów – 6 pkt

- operacja jest komplementarna do 2 projektów – 3 pkt
- operacja jest komplementarna do 1 projektu – 1 pkt
- operacja nie jest komplementarna do innych projektów – 0 pkt
- Wykorzystanie zasobów lokalnych (maks. 12 pkt):
 - wykorzystanie zasobów lub lokalnego dziedzictwa kulturowego – 4 pkt
 - wykorzystanie zasobów lub lokalnego dziedzictwa historycznego – 4 pkt
 - wykorzystanie zasobów lub lokalnego dziedzictwa przyrodniczego – 4 pkt

2) dla działania *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*:

- Wnioskodawca posiada doświadczenie w realizacji projektów (w tym kryterium ocenia się, czy doświadczenie Wnioskodawcy gwarantuje realizację operacji zgodnie z planem i osiągnięcie zakładanych rezultatów):
 - zrealizowane 3 lub więcej projektów – 5 pkt
 - zrealizowane 2 projekty – 3 pkt
 - zrealizowany 1 projekt – 1 pkt
 - brak zrealizowanego projektu – 0 pkt
- Wkład własny stanowi:
 - 60% i więcej wartości projektu – 5 pkt
 - poniżej 60% wartości projektu – 3 pkt
- Realizacja operacji spowoduje utworzenie, w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne:
 - powyżej 3 miejsc pracy – 12 pkt
 - od 1 do 3 miejsc pracy – 6 pkt
 - brak nowych miejsc pracy – 0 pkt
- Operacja ma innowacyjny charakter – (w tym kryterium ocenia się, czy operacja ma – w wymiarze lokalnym – charakter innowacyjny):
 - nowy projekt na terenie LGD – 10 pkt
 - nowy projekt na terenie gminy – 5 pkt
 - nowy projekt na terenie sołectwa – 1 pkt
 - projekt nie jest nowy – 0 pkt
- Komplementarność operacji w stosunku do innych projektów realizowanych na obszarze wdrażania LSR:
 - operacja jest komplementarna do 3 lub więcej projektów – 6 pkt
 - operacja jest komplementarna do 2 projektów – 3 pkt
 - operacja jest komplementarna do 1 projektu – 1 pkt
 - operacja nie jest komplementarna do innych projektów – 0 pkt
- działalność, której dotyczy operacja jest oparta o (maks. 12 pkt):
 - wykorzystanie zasobów lub lokalnego dziedzictwa kulturowego – 4 pkt
 - wykorzystanie zasobów lub lokalnego dziedzictwa historycznego – 4 pkt
 - wykorzystanie zasobów lub lokalnego dziedzictwa przyrodniczego – 4 pkt

3) dla działania **Odnowa i rozwój wsi:**

- Wnioskodawca posiada doświadczenie w realizacji projektów (w tym kryterium ocenia się, czy doświadczenie Wnioskodawcy gwarantuje realizację operacji zgodnie z planem i osiągnięcie zakładanych rezultatów):
 - zrealizowane 3 lub więcej projektów – 5 pkt
 - zrealizowane 2 projekty – 3 pkt
 - zrealizowany 1 projekt – 1 pkt
 - brak zrealizowanego projektu – 0 pkt
- Wkład własny stanowi:
 - powyżej 40% wartości projektu – 5 pkt
 - od 36% do 40% wartości projektu – 3 pkt
 - od 30% do 35% wartości projektu – 1 pkt
 - poniżej 30% wartości projektu – 0 pkt
- Korzyści lub oddziaływanie operacji dotyczy:
 - 3 lub więcej gmin objętych LSR – 7 pkt
 - 2 gmin objętych LSR – 5 pkt
 - co najmniej 2 miejscowości, lecz nie więcej niż jednej gminy – 3 pkt
 - jednej miejscowości – 1 pkt
- Realizacja operacji spowoduje utworzenie, w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne:
 - powyżej 3 miejsc pracy – 2 pkt
 - od 1 do 3 miejsc pracy – 1 pkt
 - brak nowych miejsc pracy – 0 pkt
- Komplementarność operacji w stosunku do innych projektów realizowanych na obszarze wdrażania LSR:
 - operacja jest komplementarna do 3 lub więcej projektów – 6 pkt
 - operacja jest komplementarna do 2 projektów – 3 pkt
 - operacja jest komplementarna do 1 projektu – 1 pkt
 - operacja nie jest komplementarna do innych projektów – 0 pkt
- Operacja będzie realizowana przez Wnioskodawcę z udziałem:
 - więcej niż 3 innych podmiotów – 5 pkt
 - od 1 do 3 innych podmiotów – 3 pkt
 - bez udziału innych podmiotów – 0 pkt
- Operacja ma innowacyjny charakter – (w tym kryterium ocenia się, czy operacja ma – w wymiarze lokalnym – charakter innowacyjny):
 - nowy projekt na terenie LGD – 10 pkt
 - nowy projekt na terenie gminy – 5 pkt
 - nowy projekt na terenie sołectwa – 1 pkt
 - projekt nie jest nowy – 0 pkt
- Działalność, której dotyczy operacja jest oparta o (maks. 12 pkt):
 - wykorzystanie zasobów lub lokalnego dziedzictwa kulturowego – 4 pkt
 - wykorzystanie zasobów lub lokalnego dziedzictwa historycznego – 4 pkt
 - wykorzystanie zasobów lub lokalnego dziedzictwa przyrodniczego – 4 pkt

4) dla tzw. małych projektów:

- Wnioskodawca posiada doświadczenie w realizacji projektów (w tym kryterium ocenia się, czy doświadczenie Wnioskodawcy gwarantuje realizację operacji zgodnie z planem i osiągnięcie zakładanych rezultatów):
 - zrealizowane 3 lub więcej projektów – 3 pkt
 - zrealizowane 2 projekty – 2 pkt
 - zrealizowany 1 projekt – 1 pkt
 - brak zrealizowanego projektu – 0 pkt
- Korzyści lub oddziaływanie operacji dotyczy:
 - 3 lub więcej gmin objętych LSR – 7 pkt
 - 2 gmin objętych LSR – 5 pkt
 - co najmniej 2 miejscowości, lecz nie więcej niż jednej gminy – 3 pkt
 - jednej miejscowości – 1 pkt
- Komplementarność operacji w stosunku do innych projektów realizowanych na obszarze wdrażania LSR:
 - operacja jest komplementarna do 3 lub więcej projektów – 10 pkt
 - operacja jest komplementarna do 2 projektów – 5 pkt
 - operacja jest komplementarna do 1 projektu – 2 pkt
 - operacja nie jest komplementarna do innych projektów – 0 pkt
- Operacja będzie realizowana przez Wnioskodawcę z udziałem:
 - więcej niż 3 innych podmiotów – 8 pkt
 - od 1 do 3 innych podmiotów – 5 pkt
 - bez udziału innych podmiotów – 0 pkt
- Operacja ma innowacyjny charakter – (w tym kryterium ocenia się, czy operacja ma – w wymiarze lokalnym – charakter innowacyjny):
 - nowy projekt na terenie LGD – 10 pkt
 - nowy projekt na terenie gminy – 5 pkt
 - nowy projekt na terenie sołectwa – 1 pkt
 - projekt nie jest nowy – 0 pkt
- działalność, której dotyczy operacja jest oparta o (maks. 12 pkt):
 - wykorzystanie zasobów lub lokalnego dziedzictwa kulturowego – 4 pkt
 - wykorzystanie zasobów lub lokalnego dziedzictwa historycznego – 4 pkt
 - wykorzystanie zasobów lub lokalnego dziedzictwa przyrodniczego – 4 pkt

W ramach każdego z działań można uzyskać maksymalnie 50 punktów.

Wzór **karty oceny zgodności operacji z LSR** oraz **karty oceny operacji wg lokalnych kryteriów** stanowi Załącznik nr 16 do Wniosku o wybór LGD do realizacji LSR.

Po dokonaniu oceny projektów przez Radę, Biuro LGD uzupełnia przygotowane podczas wstępnej oceny prezentacje wniosków (streszczenia) o liczbę przyznanych pkt w ramach oceny wg kryteriów lokalnych, średnią liczbę przyznanych pkt oraz uzasadnienie oceny członków oceniających dany wniosek.

Projektodawcy nie otrzymują informacji o osobach oceniających złożony przez nich projekt.

Ostateczny wynik oceny stanowi średnia wszystkich ocen indywidualnych członków organu decyzyjnego LGD uczestniczących w ocenie. Na podstawie wyników oceny sporządza się listę

rankingową projektów wg liczby uzyskanych punktów, która jest podstawą do podjęcia przez Radę LGD uchwały o wyborze/akceptacji operacji do sfinansowania ze środków przeznaczonych na realizację LSR.

W terminie 3 dni od dnia dokonania wyboru LGD informuje na piśmie wnioskodawcę o:

- zgodności lub niezgodności projektu z LSR – wskazując przyczyny niezgodności;
- wybraniu albo niewybraniu projektów – wskazując przyczyny niewybrania;
- liczbie uzyskanych punktów w ramach oceny projektów pod względem spełnienia kryteriów lub miejscu na liście wybranych operacji;
- dot. projektów składanych w ramach działań Osi 3 („Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, „Odnowa i rozwój wsi”): LGD przekazując informacje wnioskodawcom, których operacje nie zostały wybrane do realizacji w ramach LSR, informuje ich również o możliwości złożenia wniosku o przyznanie pomocy na operację bezpośrednio do instytucji wdrażającej (ARiMR lub Samorząd Województwa), o ile są środki, a także o możliwości odwołania się od decyzji Rady.

Procedura odwoławcza:

- 1) Dzień 0: posiedzenie Rady, podjęcie uchwał o wybraniu i niewybraniu poszczególnych projektów.
- 2) Dzień 1: przygotowanie pism informujących o niewybraniu operacji wraz z informacją o możliwości złożenia odwołania osobiście w biurze LGD w terminie 7 dni od dnia otrzymania pisma.
- 3) Dzień 2: wysłanie pism informujących o niewybraniu operacji listem poleconym z potwierdzeniem odbioru lub dostarczenie osobiście za potwierdzeniem odbioru.
- 4) Dzień 4: otrzymanie przez Wnioskodawcę korespondencji.
- 5) Dzień 11: ostatni dzień na złożenie odwołania.
- 6) Dzień 12: w przypadku, gdy odwołania wpłyną, odbywa się posiedzenie Rady – ponowne rozpatrzenie wniosków o przyznanie pomocy, co do których złożono odwołanie. Jeżeli odwołania rozpatrzono na korzyść Wnioskodawcy, a liczba uzyskanych przez Wnioskodawcę punktów kwalifikuje wniosek do wpisania na listę operacji wybranych, może to spowodować skreślenie z listy operacji o mniejszej liczbie punktów. W tym wypadku należy podjąć uchwałę Rady i zaktualizować listę operacji wybranych oraz niewybranych. W przypadku, gdy nie wpłynęło żadne odwołanie, posiedzenie Rady zostaje odwołane telefonicznie lub osobiście.
- 7) Dzień 13-14: przygotowanie i wysyłka pism, informujących o wybraniu operacji do realizacji, pism informujących o negatywnym rozpatrzeniu odwołania oraz pism informujących o niewybraniu operacji do Wnioskodawców, którzy zostali usunięci z listy operacji wybranych ze względu na zbyt niską liczbę uzyskanych punktów na skutek odwołań.

LGD przekazuje do Instytucji Wdrażającej:

- 1) Listę wybranych projektów wraz ze złożonymi wnioskami o przyznanie pomocy oraz uchwałami organu decyzyjnego LGD o wyborze operacji do realizacji w ramach LSR:
 - Samorząd województwa – lista małych projektów, lista projektów do działania „Odnowa i rozwój wsi”;
 - Oddział regionalny Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa – listy projektów do działań „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” i „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”;
- 2) Listę projektów, które nie zostały wybrane do realizacji w ramach LSR, wraz ze złożonymi wnioskami o przyznanie pomocy oraz uchwałami właściwego organu LGD zawierającymi uzasadnienie niedokonania wyboru.

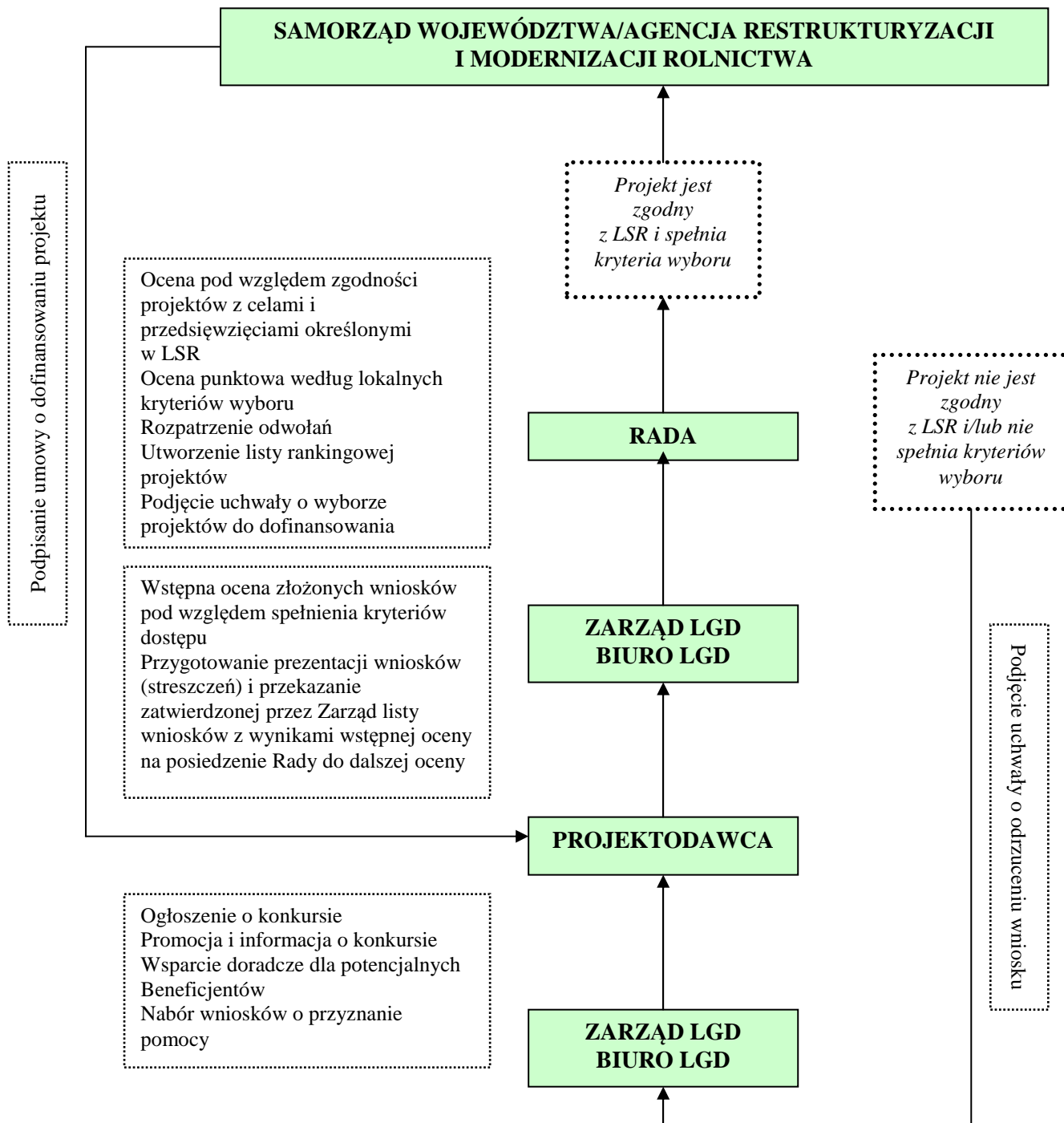
Instytucja wdrażająca dokonuje weryfikacji wniosku pod względem formalnym, sprawdzając poprawność wypełnienia, kompletność załączników. Ponadto sprawdza, czy dany projekt nie otrzymał już dofinansowania ze środków publicznych oraz weryfikuje merytorycznie pod względem zgodności z kryteriami wyboru projektów określonymi w PROW 2007-2013.

Tabela 13. Procedura wyboru projektów wraz z procedurą odwoławczą

Lp.	Organ odpowiedzialny	Termin, czas trwania (dni)	Czynność
1	Zarząd	Min. 60 dni przed rozpoczęciem naboru	Podjęcie uchwały w sprawie rozpoczęcia naboru wniosków i wystąpienia do Instytucji Wdrożeniowej o ustalenie terminu naboru
2	Zarząd w porozumieniu z Instytucjami Wdrożeniowymi	Min. 14 dni przed rozpoczęciem naboru	Wyznaczenie terminów naboru projektów
3	Instytucje Wdrożeniowe	Min. 14 dni przed rozpoczęciem naboru	Ogłoszenie terminu naborów wniosków
4	Zarząd	Min. 14 dni przed rozpoczęciem naboru	Prowadzenie promocji i informacji o konkursie oraz wsparcie doradcze dla potencjalnych beneficjentów
5	Zarząd	Od 14 do 30 dni	Nabór wniosków
6	Pracownicy Biura LGD	Do 7 dni po zakończeniu naboru projektów	Wstępna ocena wniosków przez pracowników Biura LGD pod względem spełniania kryteriów dostępu oraz przygotowanie streszczeń projektów
7	Zarząd	Do 21 dni od zakończenia naboru projektów	Przedstawienie Radzie LGD wyników wstępnej oceny wniosków oraz streszczeń projektów
8	Rada	Do 21 dni od zakończenia naboru projektów	Wybór projektów do realizacji przez LGD – ustalenie list niewybranych i wybranych projektów (uchwała Rady)
9	Zarząd	Do 3 dni od pierwszego wyboru projektów przez Radę	Zawiadomienie wnioskodawców
10	Rada	Do 12 dni od pierwszego wyboru projektów przez Radę	Ewentualne kolejne posiedzenie Rady w celu rozpatrzenia odwołań
11	Zarząd	Do 45 dni od zakończenia naboru projektów	Przekazanie listy projektów wraz z dokumentacją do instytucji wdrożeniowych wraz z odpowiednią informacją do wnioskodawców.

Realizacja punktu 10 uzależniona będzie od tego, czy będą złożone odwołania od decyzji Rady.

Schemat 2. Schemat wyboru operacji finansowanych ze środków przeznaczonych na realizację LSR

Procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru operacji do sfinansowania

Zmiana kryteriów nie jest możliwa od czasu ogłoszenia o naborze wniosków do czasu zakończenia procedury oceny i wyboru operacji.

Kryteria uchwalane są przez Radę LGD i do jej wyłącznych kompetencji należy również zmiana kryteriów.

O zmianę kryteriów mogą wnioskować:

- Komisja Rewizyjna (po dokonaniu corocznej ewaluacji funkcjonowania LGD);
- członkowie LGD (w liczbie minimum 5 członków podpisanych pod wnioskiem);
- Zarząd LGD;
- Dyrektor Biura LGD;
- potencjalni beneficjenci (w liczbie minimum 10).

Wniosek o zmianę kryteriów oceny musi zawierać uzasadnienie.

Zmiana kryteriów przez Radę LGD w drodze uchwały jest możliwa pod warunkiem ujęcia w powiadomieniu o porządku obrad informacji o planowanej dyskusji i głosowaniu tej kwestii.

10. Określenie budżetu LSR dla każdego roku jej realizacji

Budżet Lokalnej Strategii Rozwoju w latach 2009-2015 został zaprojektowany w oparciu o analizę potrzeb wskazanych przez mieszkańców podczas przeprowadzonych spotkań roboczych, mających na celu zbudowanie głównych założeń LSR oraz zgodnie z założonymi celami i przedsięwzięciami zaplanowanymi do realizacji w ramach strategii oraz przeprowadzoną diagnozą obszaru LGD.

Przy łącznej liczbie 21 800 mieszkańców trzech gmin wchodzących w skład LGD, stowarzyszenie może wystąpić o środki na realizację LSR w wysokości prezentowanej przez poniższą tabelę.

Tabela 14. Ramy budżetu LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”

Działanie	Kwota przypadająca na 1 osobę	Liczba mieszkańców	Kwota dofinansowania
4.13 Wdrażanie LSR (pomoc w realizacji operacji zgodnych z działaniami osi 3 i małych projektów udzielana beneficjentom)	116 zł	21800	2 528 800 zł
4.21 Wdrażanie projektów współpracy	3 zł	21800	65 400 zł
4.31 Funkcjonowanie LGD	29 zł	21800	632 200 zł

Źródło: opracowanie własne

Zgodnie z przeprowadzoną analizą i oczekiwaniami mieszkańców najwięcej środków skumulowano na operacje, kwalifikujące się do wsparcia w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” (37%) oraz tzw. „małych projektów” (27%). Na dofinansowanie pozostałych operacji, w ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” oraz „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, przeznaczono 36% środków, zaplanowanych w ramach budżetu. W odniesieniu do liczby operacji zdecydowanie przeważają tzw. „małe projekty” (ok. 73%). W ramach środków przeznaczonych na funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności i aktywizację, uwzględniono przede wszystkim wielkości wskazane w wytycznych.

Po przygotowaniu symulacji budżetu zdecydowano, iż preferowane będą przedsięwzięcia, które nie będą wymagały maksymalnego poziomu dofinansowania – co znajduje swoje odzwierciedlenie w kryteriach wyboru operacji.

Zaplanowano średnie dofinansowanie dla poszczególnych operacji, realizowanych w ramach osi 3 Leader oraz tzw. „małych projektów”:

- 1) Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej – 40 tys. zł;
- 2) Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw – 120 tys. zł;
- 3) Odnowa i rozwój wsi – 200 tys. zł;
- 4) Małe projekty – 12,5 tys. zł

Ponadto założono, iż koszty kwalifikowane stanowią średnio 95% kosztów całkowitych.

Budżet zakłada również odpowiednie rozłożenie wydatkowania środków przeznaczonych na realizację LSR przy założeniu, że koszty stopniowo wzrastają w latach 2010-2012, a następnie maleją (lata 2013-2015). Stosując takie podejście, uwzględniono stopniowy wzrost aktywności mieszkańców w aplikowaniu o dofinansowanie projektów. Podobne założenia uwzględniono w odniesieniu do środków na funkcjonowanie LGD, aktywizację i nabywanie umiejętności, gdyż największe potrzeby w tym zakresie będą występowały w pierwszych latach działalności stowarzyszenia.

Od roku 2013 planuje się stopniowe zmniejszanie działań wdrażanych w ramach LSR, tak, aby ostatnie środki zostały zakontraktowane na początku 2014 roku, a lata 2014 i 2015 przeznaczone były na realizację podpisanych umów.

Rok	Kategoria kosztu	Działania osi 4 przeprowadzone przez LGD											
		4.13 - Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju					4.21 - Wdrażanie projektów współpracy			4.31 - Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja			Razem Oś 4
		Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	Odnowa i rozwój wsi	Małe projekty	Razem 4.1/413	Przygotowanie projektów współpracy	Realizacja projektów współpracy	Razem 4.21	Funkcjonowanie LGD (koszty bieżące)	Nabywanie umiejętności i aktywizacja	Razem 4.31	
2008	całkowite	0,00	0,00	0,00	103599,62	103599,62	0,00	0,00	0,00	67754,40	25200,80	92955,20	199824,82
	kwalityfikowalne	0,00	0,00	0,00	98419,64	98419,64	0,00	0,00	0,00	67754,40	25200,80	92955,20	194644,84
	do refundacji	0,00	0,00	0,00	68893,75	68893,75	0,00	0,00	0,00	67754,40	25200,80	92955,20	165118,95
2010	całkowite	252000,00	504000,00	780000,00	178750,00	1462750,00	3270,00	18530,00	21800,00	91952,40	31130,40	123082,80	1607632,80
	kwalityfikowalne	239400,00	478800,00	741000,00	169812,50	1389612,50	3270,00	18530,00	21800,00	91952,40	31130,40	123082,80	1534495,30
	do refundacji	119700,00	239400,00	555750,00	118868,75	914018,75	3270,00	18530,00	21800,00	91952,40	31130,40	123082,80	1058901,55
2011	całkowite	252000,00	504000,00	0,00	195000,00	1203000,00	3270,00	18530,00	21800,00	91952,40	31130,40	123082,80	1347882,80
	kwalityfikowalne	239400,00	478800,00	0,00	185250,00	1142850,00	3270,00	18530,00	21800,00	91952,40	31130,40	123082,80	1287732,80
	do refundacji	119700,00	239400,00	0,00	129675,00	608475,00	3270,00	18530,00	21800,00	91952,40	31130,40	123082,80	753357,80
2012	całkowite	252000,00	0,00	520000,00	195000,00	1135000,00	3270,00	18530,00	21800,00	91952,40	31130,40	123082,80	1276612,80
	kwalityfikowalne	239400,00	0,00	494000,00	185250,00	1078250,00	3270,00	18530,00	21800,00	91952,40	31130,40	123082,80	1219862,80
	do refundacji	119700,00	0,00	370500,00	129675,00	699675,00	3270,00	18530,00	21800,00	91952,40	31130,40	123082,80	841287,80
2013	całkowite	168000,00	0,00	0,00	178750,00	178750,00	0,00	0,00	0,00	91952,40	17788,80	109741,20	288491,20
	kwalityfikowalne	159600,00	0,00	0,00	169812,50	169812,50	0,00	0,00	0,00	91952,40	17788,80	109741,20	279553,70
	do refundacji	79800,00	0,00	0,00	118868,75	118868,75	0,00	0,00	0,00	91952,40	17788,80	109741,20	228609,95
2014	całkowite	0,00	0,00	0,00	178750,00	178750,00				24198,00	7412,00	31610,00	210360,00
	kwalityfikowalne	0,00	0,00	0,00	169812,50	169812,50				24198,00	7412,00	31610,00	201422,50
	do refundacji	0,00	0,00	0,00	118868,75	118868,75				24198,00	7412,00	31610,00	150478,75
2015	całkowite									24198,00	4447,20	28645,20	28645,20
	kwalityfikowalne									24198,00	4447,20	28645,20	28645,20
	do refundacji									24198,00	4447,20	28645,20	28645,20
2008-2015	całkowite	924000,00	1008000,00	1300000,00	1029849,62	4261849,62	9810,00	55590,00	65400,00	483960,00	148240,00	632200,00	4959449,62
	kwalityfikowalne	877800,00	957600,00	1235000,00	978357,14	4048757,14	9810,00	55590,00	65400,00	483960,00	148240,00	632200,00	4746357,14
	do refundacji	438900,00	478800,00	926250,00	684850,00	2528800,00	9810,00	55590,00	65400,00	483960,00	148240,00	632200,00	3226400,00

Tabela 15. Podział środków w ramach Działania 4.1/413

Źródła finansowania projektów	zł	%
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	438 900	17
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	478 800	19
Odnowa i rozwój wsi	926250	37
Małe projekty	684850	27
Razem:	2 528 800	100

Tabela 16. Harmonogram realizacji przedsięwzięć

Lp.	Przedsięwzięcie	2009	2010		2011		2012		2013		2014		2015
		II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I
1.	Poprawa świadomości ekologicznej	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
2.	Odkrywanie i eksponowanie dziedzictwa kulturowo-historycznego	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
3.	Rozwój przedsiębiorczości mieszkańców		X	X	X	X	X	X	X	X			
4.	Wzmocnienie infrastruktury i oferty turystyczno-rekreacyjnej		X	X	X	X	X	X	X	X			
5.	Wzmacnianie tożsamości i tradycji lokalnej	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
6.	Integracja i aktywizacja mieszkańców	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	

Biuro LGD funkcjonować będzie do I połowy 2015 roku. Do tego samego okresu czasu realizowane będzie również całe Działanie 4.31 Osi 4 PROW, zwłaszcza w części „Nabywanie umiejętności”. W tym czasie udzielana będzie pomoc Beneficjentom w rozliczaniu się z dofinansowania otrzymanego na realizację operacji.

11. Opis procesu przygotowania i konsultowania LSR

Powodzenie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju w dużej mierze zależy będzie od sposobu jej opracowania oraz aktywności jej wdrożenia. Elementem koniecznym skutecznego realizowania strategii jest zaangażowanie na etapie tworzenia LSR przedstawicieli wszystkich sektorów funkcjonujących w lokalnym środowisku: publicznego, prywatnego, społecznego. Szerokie partnerstwo i budowanie konsensusu dla LSR jest warunkiem niezbędnym do właściwego zrozumienia, akceptacji i realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju.

Opracowanie LSR zostało dokonane przy wykorzystaniu tzw. metody środowiskowo-ekspertkiej, która wskazywana jest jako jedna z najlepszych metod przygotowywania różnego rodzaju planów lokalnych. W parach nad Lokalną Strategia Rozwoju dla LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” akcent położony został jednak na partycypację lokalnej społeczności, zaś rola ekspertów zewnętrznych koncentrowała się na nadaniu charakteru i formuły wymaganej od tego typu dokumentów.

W opracowaniu LSR zastosowano różnorodne metody pozyskania danych i informacji (triangulacja metod) oraz komunikacji społecznej. Podstawowymi technikami i źródłami pozyskiwania wiedzy, informacji oraz dokonywania konsultacji były:

- ⇒ **bezpośrednie spotkania dyskusyjne**, na których mieszkańcy ze wszystkich gmin regularnie spotykali się i zgłaszali swoje pomysły i inicjatywy oraz dyskutowali nad rozwiązaniami proponowanymi do LSR. W spotkaniach tych łącznie wzięło udział 114 uczestników. Każdorazowo na spotkanie przygotowywane były prezentacje multimedialne oraz materiały informacyjne ułatwiające dyskusję;
- ⇒ **wywiady panelowe** – spotkania w małych grupach dyskusyjnych organizowane w każdej z gmin, w różnych środowiskach społecznych, w celu rozpoznania potrzeb i problemów lokalnych, identyfikacji pomysłów i inicjatyw społeczności lokalnych;
- ⇒ **analiza dokumentów zastanych** – analiza strategii i innych planów o charakterze strategicznym, obowiązujących na poziomie lokalnym, tworzących ramy działania lokalnych podmiotów. Spis tych dokumentów znajduje się w dalszej części tego opracowania;
- ⇒ **ankieta** dla przeprowadzenia analizy SWOT. W celu wskazania sił i słabości oraz szans i zagrożeń przygotowana została ankieta ułatwiająca identyfikację tych kategorii. Ankieta ta była przedmiotem spotkania dyskusyjnego, a także została wysłana drogą e-mailową do szerszego grona osób wyrażających chęć partycypacji w opracowaniu LSR. Łącznie w przygotowaniu analizy SWOT partycypowało 35 osób (ankiety zwrotne);
- ⇒ **stały punkt informacyjny**, jego rolę pełniła instytucja pozarządowa – Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych, będący zarazem koordynatorem procesu opracowania LSR. Punkt ten był codziennie otwarty dla mieszkańców, by każdy zainteresowany mógł otrzymać informacje, materiały oraz zgłosić swoje pomysły, uwagi i sugestie dotyczące Lokalnej Strategii Rozwoju;
- ⇒ **stoiska promująco-informujące** - poprzez ulotki i informacje ustne na temat funkcjonowania LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” oraz opracowywanej Lokalnej Strategii Rozwoju organizowane przy okazji lokalnych imprez i spotkań (np. Dni Bolimowa, Turniej Piłkowej Siatkowej w Puszczy Mariańskiej, Święto Kwiatów, Owoców i Warzyw w Skierniewicach);

- ⇒ **strona internetowa** udostępniona przez gminę Puszcza Mariańska, na której umieszczane były informacje o LGD oraz opracowywanej Lokalnej Strategii Rozwoju;
- ⇒ **lokalna prasa** powszechnie dostępna i chętnie czytana w środowisku lokalnym – artykuł w „Głosie Żyrardowa i okolicy” z dn. 17.07.08 informujący o powstaniu LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” oraz o planowanych zadaniach w ramach LSR.

Szczegółowy terminarz i cel spotkań w trakcie prac nad Lokalną Strategią Rozwoju prezentuje poniższa tabela:

Tabela 17. Harmonogram i przedmiot spotkań mających na celu opracowanie Lokalnej Strategii Rozwoju

Data spotkania	Miejsce	Przedmiot spotkania	Liczba uczestników
18.06.2008	Bolimów	Spotkanie Zarządu LGD – omówienie metody i harmonogramu prac nad LSR, wybór wykonawcy LSR (na podstawie przeprowadzonego wywiadu), finansowanie opracowania LSR oraz LGD przed uzyskaniem dofinansowania ze środków UE	6
23.06.2008	Puszcza Mariańska	Spotkanie Zarządu LGD i przedstawicieli wykonawcy LSR (stowarzyszenie Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych) – omówienie założeń do LSR i harmonogramu prac, utworzenie listy kontaktowej osób wyrażających chęci partycypacji w tworzeniu LSR	6
30.06.2008	Puszcza Mariańska	Wewnętrzne spotkanie zorganizowane przez stowarzyszenie MRIES dot. wstępnych pomysłów na działania realizowane w ramach LSR, zwłaszcza na terenie gminy Puszcza Mariańska	14
04.07.2008	Bolimów	Wewnętrzne spotkanie dot. wstępnych pomysłów na działania realizowane w ramach LSR, zwłaszcza na terenie gminy Bolimów	12
05.07.2008	Wiskitki	Wewnętrzne spotkanie dot. wstępnych pomysłów na działania realizowane w ramach LSR, zwłaszcza na terenie gminy Wiskitki	8
11.07.2008	Puszcza Mariańska	Tworzenie Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” – dyskusja i wypracowanie celów ogólnych, szczegółowych i przedsięwzięć do realizacji w ramach LSR na lata 2009-2015	23
18.07.2008	Wiskitki	Tworzenie Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”, w tym przeprowadzenie badania – analiza SWOT; przedstawienie pierwszych projektów logo LGD i prośba o przekazywanie kolejnych propozycji; łączna liczba zebranych ankiet SWOT (na spotkaniu, pocztą e-mail, indywidualne spotkania): 31	23
11.12.2008	Bolimów	I Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie Członków LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”, podczas którego dyskutowano nad projektem LSR, zatwierdzono LSR, logo LGD oraz wysokość składek członkowskich. Ponadto przedstawiono prezentację na temat funkcjonowania LGD.	33

Spotkanie konsultacyjno - dyskusyjne nad LSR w Puszczy Mariańskiej, 11.07.2008 r.

Spotkanie konsultacyjno-dyskusyjne nad LSR w Wiskitkach, 18.07.2008 r.

I Nadzwyczajne Walne Zebrania Członków LGD, Bolimów, 11.12.2008 r.

W procesie przygotowania i konsultowania LSR wykorzystano różnorodne formy i kanały komunikacji. Umożliwiło to zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie uczestnictwo w opracowaniu LSR oraz konsultacji proponowanych celów i zadań strategicznych.

Bezpośrednie formy komunikacji zastosowane w tym procesie to przede wszystkim spotkania i dyskusje, wywiady, punkty informacyjne (stałe i okazjonalne). Pośrednie metody i formy komunikacji to wykorzystanie Internetu i komunikacji e-mailowej, ulotki oraz lokalna prasa.

Tabela 18. Komunikacja drogą e-mailową dla potrzeb opracowania LSR

Data poczty wychodzącej	Treść e-maila	Liczba odbiorców
26.06.2008; 01.07.2008; 07.07.2008	Informacje na temat postępów w rejestracji stowarzyszenia i przystąpienia do opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju oraz zakresu działań możliwych do realizacji w ramach LSR; prośba o przekazanie propozycji działań planowanych do realizacji na terenie LGD w ramach LSR na lata 2009-2013; informacja o spotkaniach roboczych	33
17.07.2008	Przesłanie wstępnej koncepcji LSR do konsultacji z prośbą o uwagi zgłaszane podczas drugiego spotkania roboczego – prace nad LSR	33
30.07.2008	Prośba do osób nie uczestniczących w drugim spotkaniu roboczym o wypełnienie analizy SWOT	36
22.08.2008	Informacja na temat postępów prac nad LSR; prośba o uwagi i sugestie zmian do zaproponowanej misji i wizji LGD	37
18.09.2008	Przedstawienie przekazanych trzech propozycji logo LGD i poddanie ich do dyskusji	35
08.12.2008	Przesłanie do konsultacji ostatecznego projektu Lokalnej Strategii Rozwoju	42

Zastosowanie różnorodnych form i kanałów komunikacji umożliwiło szerokie uspołecznienie procesu budowania Lokalnej Strategii Rozwoju oraz zaangażowanie przedstawicieli wszystkich sektorów, funkcjonujących na terenie oddziaływania LGD: przedsiębiorcy, lokalni liderzy społeczni, przedstawiciele władz samorządowych, organizacje pozarządowe, mieszkańcy, grupy samopomocowe.

Podczas procesu tworzenia partnerstwa i LSR członkowie LGD aktywnie uczestniczyli w szkoleniach: dot. budowy LSR (2 osoby) i przygotowania budżetu LSR (3 osoby) oraz konferencji na temat podejścia Leader ogłaszającą konkurs na wybór LGD do realizacji LSR (2 osoby), zorganizowanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego.

12. Opis procesu wdrażania i aktualizacji LSR

Lokalna Strategia Rozwoju będzie wdrażana głównie poprzez projekty realizowane przez partnerów – Beneficjentów Osi 3 i 4 PROW. Podstawowe warunki wsparcia finansowego tych projektów określa Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013.

Informacje o LSR, zasadach i trybie przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Wdrażanie LSR” oraz możliwościach składania do LGD wniosków o dofinansowanie projektów na bieżąco rozpowszechniane będą wśród mieszkańców, instytucji, organizacji

i przedsiębiorstw działających na obszarze LGD poprzez następujące środki oraz nośniki promocji i informacji:

- stronę internetową LGD oraz gmin (www.puszcza-marianska.pl, www.bolimow.pl, www.wiskitki.pl);
- tablicę ogłoszeń w siedzibie LGD oraz Urzędzie Gminy w Puszczy Mariańskiej, Bolimowie i Wiskitkach;
- lokalne media (prasa, radio) o zasięgu obejmującym obszar realizacji LSR: tygodniki „Życie Żyrardowa”, „Głos Żyrardowa i okolicy”, „Tydzień Żyrardowski”, „Głos Skierniewic i okolic”, „Nowy Łowiczanie”, Radio Victoria;
- sołtysów;
- ośrodki doradztwa rolniczego;
- tablice informacyjne (m.in. w szkołach, w siedzibach członków i partnerów LGD, w bibliotekach);
- e-mailowe zaproszenia skierowane do potencjalnych organizacji i instytucji z terenu gmin wchodzących w skład LGD (na podstawie utworzonej bazy danych);
- plakaty, ulotki;
- spotkania informacyjne;
- gadżety.

Informacja zostanie skierowana do ogółu mieszkańców, instytucji publicznych – urzędów gmin, szkół, domów i ośrodków kultury, grup nieformalnych, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych, szczególnie do tych, którzy swoją działalnością mogą przyczynić się do osiągnięcia celów LSR – przedsiębiorstw i organizacji branży turystycznej oraz instytucji zajmujących się promocją przedsiębiorczości, organizacją czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, działalnością sportową itp.

W oparciu o wyniki przeprowadzonej analizy potrzeb potencjalnych Wnioskodawców, organizowane będą szkolenia nt. przygotowania wniosków o przyznanie pomocy do poszczególnych działań, a także zarządzania projektami.

Realizacja zadań informacyjno-promocyjnych zostanie przeprowadzana zgodnie z przepisami rozporządzenia Komisji Europejskiej nr 1159/2000 z dnia 30 maja 2000 r. w sprawie prowadzenia przez Państwa Członkowskie działań informacyjnych i promocyjnych dotyczących pomocy udzielanej z funduszy strukturalnych (Dz. Urz. WE L 130 z 30.05.2000).

Opracowanie Lokalnej Strategii Rozwoju nie jest jednorazowym działaniem. Dokument będzie aktualizowany co roku przed złożeniem kolejnego wniosku o finansowanie LSR na rok następny tj. do końca września danego roku.

LGD prowadzi monitoring LSR w celu stałego kontrolowania, czy jej realizacja przebiega zgodnie z założeniami, czy są osiągnięte określone cele i rezultaty, a także jak przebiega wydatkowanie środków przeznaczonych na poszczególne przedsięwzięcia (operacje, działania własne LGD).

Aktualizacja LSR prowadzona będzie przede wszystkim w oparciu o analizę zgłaszanych przez potencjalnych Beneficjentów potrzeb w zakresie realizacji projektów (np. ankieta, wywiady). Prowadzone będą spotkania Zespołu, w skład którego wejdą m.in. wybrani członkowie Rady, Zarządu oraz pracownicy Biura, w celu określenia rodzaju projektów i budżetu na kolejny rok. Ponadto w trakcie spotkań analizowane będą wyniki ewaluacji wewnętrznej i na jej podstawie weryfikowane zarówno przedsięwzięcia, jak i cele szczegółowe LSR. Zaktualizowana LSR zatwierdzana będzie przez Walne Zebranie Członków LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej”.

13. Zasady i sposób dokonywania oceny (ewaluacji) własnej

Ewaluacja przeprowadzana będzie każdego roku. Jej wyniki będą miały wpływ zarówno na aktualizację strategii, jak i pracę LGD.

Celem ewaluacji jest przede wszystkim:

- weryfikacja wskaźników produktu dla poszczególnych przedsięwzięć,
- weryfikacja ilości i zakresu przedsięwzięć,
- weryfikacja ilości i zakresu celów szczegółowych.

Ponadto wyniki ewaluacji będą miały wpływ na kształt partnerstwa, jego struktur, ilość i strukturę członków, skład władz, ilość pracowników Biura i zakres ich obowiązków.

Decyzją Zarządu LGD powołany zostanie zespół ewaluacyjny, inny w składzie od Komisji Rewizyjnej, od której oczekuje się wypełnienia standardowych obowiązków organu nadzorczego organizacji.

Zadaniem Zespołu ewaluacyjnego będzie:

- ocena wartości wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania dla każdego przedsięwzięcia,
- weryfikacja analizy SWOT,
- analiza aktualności celów strategicznych w stosunku do analizy SWOT,
- analiza zasadności ilości przedsięwzięć i ich zakresów oraz wskaźników,
- zebranie uwag od członków Zarządu i pracowników LGD dotyczących funkcjonowania LGD, szczególnie w trakcie naboru oraz uwag zgłaszanych przez Beneficjentów,
- zebranie uwag od członków LGD dotyczących funkcjonowania partnerstwa.

Zespół ewaluacyjny będzie upoważniony do zastosowania odpowiednich instrumentów ewaluacyjnych, o ile okaże się to uzasadnione, włącznie z koniecznością zabezpieczenia odpowiednich środków na ten cel w ramach Działania 4.31 (badania).

Zespół ewaluacyjny swoje uwagi i wnioski w formie raportu będzie prezentował na Walnym Zebraniu Członków. Uczestnicy Zebrania, po dyskusji, podejmują uchwałę w sprawie ich wykorzystania do aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju, usprawnienia pracy Biura LGD, jak i funkcjonowania całego partnerstwa.

14. Określenie powiązań LSR z innymi dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym LSR

Lokalna Strategia Rozwoju, opracowana dla potrzeb Lokalnej Grupy Działania „Echo Puszczy Bolimowskiej”, jest powiązana i zgodna z dokumentami o charakterze strategicznym, opracowanymi na poziomie poszczególnych gmin, powiatów i województw. Zbieżna jest ona także z sektorowymi planami i programami strategicznymi, opracowanymi przez samorządy terytorialne oraz programami operacyjnymi, funkcjonującymi na poziomie kraju (narodowe).

Podstawowe strategie i programy szczebla krajowego uwzględnione z zapisach LSR to:

- Narodowy Plan Rozwoju na lata 2007 – 2013”,
- Narodowa Strategia Spójności 2007 – 2013;

- Program Operacyjny Rozwój Obszarów Wiejskich;
- Krajowy Plan Strategiczny dla Obszarów Wiejskich
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki;
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko;
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka.

Identyfikację lokalnych, powiatowych i regionalnych dokumentów o charakterze strategicznym prezentuje poniższa tabela.

Tabela 19. Zbieżność LSR z dokumentami planistycznymi na poziomie lokalnym, powiatowym, wojewódzkim i krajowym

Nazwa planu/dokumentu	Data zatwierdzenia	Zasięg oddziaływania planu
Uchwała nr XXIV/138/2004 Rady Gminy w sprawie uchwalenia „Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Puszcza Mariańska na lata 2004-2013”	30.07.2004 r.	Puszcza Mariańska
Załącznik do uchwały nr XXIV/138/2004: „Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Puszcza Mariańska na lata 2004-2006 oraz na następny okres programowania Unii Europejskiej – na lata 2007-2013”	lipiec 2004 r.	Puszcza Mariańska
Uchwała nr XIX/92/2008 Rady Gminy w sprawie Programu współpracy Gminy Puszcza Mariańska z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w roku 2008.	30.01.2008 r.	Puszcza Mariańska
Załącznik do uchwały nr XIX/92/2008: „Program współpracy Gminy Puszcza Mariańska z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w roku 2008”	styczeń 2008 r.	Puszcza Mariańska
„Strategia rozwoju Gminy Puszcza Mariańska 2002-2011”	listopad 2001 r.	Puszcza Mariańska
Plan gospodarki odpadami dla Gminy Puszcza Mariańska	marzec 2005	Puszcza Mariańska
Studium uwarunkowań kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Puszcza Mariańska	marzec 2006	Puszcza Mariańska
„Plan Odnowy Miejscowości Puszcza Mariańska”	październik 2008	Puszcza Mariańska
„Plan Odnowy Miejscowości Bartniki”	październik 2008	Puszcza Mariańska
Strategia Rozwoju Gminy Wiskitki	lipiec 2006 r.	Wiskitki
Uchwała nr 59/X/07 Rady Gminy Wiskitki w sprawie Programu współpracy Gminy Wiskitki z organizacjami pozarządowymi w roku 2008	11.12.2007 r.	Wiskitki
Załącznik do uchwały nr 59/X/07: „Program współpracy Gminy Wiskitki z organizacjami pozarządowymi w roku 2008”	grudzień 2007 r.	Wiskitki
Uchwała nr 68/XXVIII/05 Rady Gminy Wiskitki w sprawie uchwalenia „Programu Ochrony Środowiska” wraz z „Planem Gospodarki Odpadami” dla Gminy Wiskitki	25.11.2005 r.	Wiskitki
Załącznik do uchwały nr 68/XXVIII/05: „Program Ochrony Środowiska wraz z Planem Gospodarki Odpadami dla Gminy Wiskitki”	2005 r.	Wiskitki
„Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Wiskitki”	2005 r.	Wiskitki
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Wiskitki		Wiskitki

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020	maj 2006	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Strategia e-rozwoju województwa mazowieckiego na lata 2007–2013	2005/2006	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Regionalna Strategia Innowacji dla Mazowsza 2007-2015	kwiecień 2008	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.	2007	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego	2004	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007 – 2011 z uwzględnieniem lat 2012 – 2015 (aktualizacja)	2007	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013	październik 2007	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Szczegółowy Opis Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007 - 2013 (Uszczegółowienie RPO WM)	lipiec 2008	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Strategia Rozwoju Powiatu Żyrardowskiego na lata 2005-2014	luty 2005 r.	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Program współpracy Powiatu Żyrardowskiego z organizacjami pozarządowymi w roku 2008	28.12.2007 r.	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Żyrardowskiego	luty 2005 r.	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Plan gospodarki odpadami dla powiatu żyrardowskiego	czerwiec 2004	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Program ochrony środowiska dla powiatu żyrardowskiego	czerwiec 2004	Puszcza Mariańska, Wiskitki
Uchwała nr VII/50/07 Rady Gminy Bolimów w sprawie zatwierdzenia „Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Bolimów na lata 2007-2013”	27.04.2007 r.	Bolimów
Załącznik do uchwały nr VII/50/07: „Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Bolimów na lata 2007-2013”	kwiecień 2007 r.	Bolimów
Uchwała nr XI/73/2007 Rady Gminy Bolimów w sprawie zatwierdzenia „Programu Ochrony Środowiska do roku 2014”, którego integralną część składową stanowi „Plan Gospodarki Odpadami na lata 2007-2014”	14.09.2007	Bolimów

Załącznik do uchwały nr XI/73/07: „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Bolimów”	2007 r.	Bolimów
„Plan Gospodarki Odpadami dla Gminy Bolimów”	2007 r.	Bolimów
Uchwała nr XII/07/07 Rady Gminy Bolimów w sprawie przyjęcia „Programu współpracy Gminy Bolimów z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w 2008 roku”	29.11.2007 r.	Bolimów
Załącznik do uchwały nr XII/07/07: Program współpracy Gminy Bolimów z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w 2008 roku”	listopad 2007 r.	Bolimów
Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020	styczeń 2006	Bolimów
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego	2002	Bolimów
Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013	wrzesień 2007	Bolimów
Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007 - 2013 ze zmianami	sierpień 2008	Bolimów
Program Rozwoju Turystyki w Województwie Łódzkim na lata 2007-2020	grudzień 2007	Bolimów
Program Ochrony Środowiska Województwa Łódzkiego na lata 2008 – 2011 z perspektywą na lata 2012 – 2015	marzec 2008	Bolimów
Plan Gospodarki Odpadami Województwa Łódzkiego 2011 z uwzględnieniem lat 2012 – 2015	marzec 2008	Bolimów
Program Rozwoju Bazy Sportowej na lata 2006 - 2010 w Województwie Łódzkim	październik 2005	Bolimów
Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2008-2011		Bolimów
i - Łódzkie 2013 - Program Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w Województwie Łódzkim do 2013r.	wrzesień 2007	Bolimów
Program Rozwoju Sportu w Województwie Łódzkim	październik 2005	Bolimów
Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Skierniewickiego na lata 2007- 2013 pod hasłem „Powiat skierniewicki - źródłem zielonej energii w Polsce”	marzec 2008	Bolimów
„Aktualizacja Planu Ochrony Bolimowskiego Parku Krajobrazowego” Operat Generalny	2006 r.	Bolimów, Puszcza Mariańska, Wiskitki
Plan urządzenia lasu sporządzony na lata od 2007 do 2016 dla Nadleśnictwa Radziwiłłów w Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Łodzi na podstawie stanu lasu w dniu 1 stycznia 2007 r. Program ochrony przyrody	2007 r.	Bolimów, Puszcza Mariańska, Wiskitki

15. Wskazanie planowanych działań, przedsięwzięć lub operacji realizowanych przez LGD w ramach innych programów wdrażanych na obszarze objętym LSR

Obecnie LGD nie planuje realizacji operacji w ramach innych programów współfinansowanych ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej.

16. Przewidywany wpływ realizacji LSR na rozwój regionu i obszarów wiejskich

Realizacja LSR powinna zaowocować wieloaspektowym oddziaływaniem na rozwój lokalny. Pozytywne efekty przemian powinny zaistnieć zarówno w strukturze gospodarczej, społecznej, jak i środowiskowo-przestrzennej. Szczegółową analizę wpływu LSR na rozwój lokalny i regionalny prezentuje poniższa tabela.

Tabela 20. Wpływ realizacji LSR na rozwój lokalny i regionalny

Obszar oddziaływania	Sposób oddziaływania	Spodziewane efekty
GOSPODARKA	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Poprawa atrakcyjności turystycznej lokalnej przestrzeni, poprzez rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej oraz rozwój oferty i usług turystycznych; ⇒ Poprawa zagospodarowania lokalnych zasobów – wykorzystanie „ukrytego i śpiącego” potencjału jednostek terytorialnych dla ożywienia gospodarczego; ⇒ Rozwój przedsiębiorczości mieszkańców poprzez powstawanie nowych mikro-przedsiębiorstw, rozwój rzemiosła i sektora usług, edukację postaw i zachowań pro-przedsiębiorczych, rozwój współpracy pomiędzy przedsiębiorcami; ⇒ Zróżnicowanie lokalnego rynku pracy – rozwój pozarolniczych miejsc pracy, szczególnie w sferze turystyki. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wzrost liczby przedsiębiorstw, szczególnie mikro i małych; ▪ wzrost dochodów mieszkańców ▪ wzrost dochodów własnych gmin; ▪ wzrost zatrudnienia w pozarolniczych sektorach gospodarki

<p>SPOŁECZNOŚĆ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich poprzez poprawę oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej, rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, ⇒ Aktywizacja mieszkańców poprzez rozwój różnorodnych form samopomocy i integracji mieszkańców, ⇒ Wzmocnienie więzi społecznych poprzez odbudowanie tożsamości lokalnej, odkrywanie dziedzictwa kulturowego i historycznego; ⇒ Rozwój nowoczesnych zasobów ludzkich, poprzez ułatwienie dostępu do Internetu, różnorodne formy edukacji (m.in. z wykorzystaniem narzędzi informatycznych) realizowane w różnych obszarach (m. in. edukacja pro-przedsiębiorcza, edukacja ekologiczna). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ poprawa wykształcenia mieszkańców ▪ poprawa identyfikacji mieszkańców z lokalną przestrzenią; ▪ poprawa samoorganizacji mieszkańców; ▪ rozwój oferty spędzania wolnego czasu; ▪ wzrost liczby organizacji pozarządowych; ▪ korzystne zmiany demograficzne (np. saldo migracji);
<p>PRZESTRZEŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Poprawa zagospodarowania przestrzennego poprzez rozwój infrastruktury turystycznej; ⇒ Poprawa estetyki lokalnej przestrzeni poprzez stworzenie spójnego systemu informacji i wizualizacji. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyrost obiektów infrastrukturalnych; ▪ poprawa czystości przestrzeni lokalnej; ▪ poprawa ład przestrzennego;
<p>ŚRODOWISKO</p>	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez eliminację dzikich wysypisk oraz inne formy czynnej ochrony środowiska naturalnego (sprzątanie lasów); ⇒ Poprawa świadomości ekologicznej społeczności poprzez akcje promocyjne i edukacyjne z wykorzystaniem nowoczesnych form i narzędzi edukacji. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ likwidacja dzikich wysypisk; ▪ poprawa estetyki terenów zielonych; ▪ wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Echo Puszczy Bolimowskiej” stanie się istotnym motorem rozwoju społeczno-gospodarczego. Środki finansowe, przeznaczone na realizację LSR, pozwolą na wykorzystanie specyficznego potencjału lokalnego, aktywizację lokalnego potencjału oraz efektywną współpracę pomiędzy sektorem publicznym, społecznym i gospodarczym.

17. Informacja o dołączanych do LSR załącznikach

Do LSR nie dołączono załączników.